

DEMO akademija

raznolik program za raznoliko društvo

Vrline znanja

PREGLED PRVE GENERACIJE DEMO AKADEMIJE

DEMO akademija

OBRAZOVANJE
ZA DEMOKRACIJU

Demo akademija je financirana kroz projekt „Novi putokazi ljudskih prava i aktivnog građanstva“ kojeg u partnerstvu provode Volonterski centar Osijek i PRONI Centar za socijalno podučavanje. Projekt je financiran sredstvima Europske unije kroz program IPA, Transition Assistance and Institution Building Component for 2012. te sufinanciran od strane Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

VOLONTERSKI centar Osijek

PRONI Centar za
socijalno podučavanje

Projekt sufinancira:

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira:

Europska unija

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Volonterskog centra Osijek i ne predstavlja nužno stav Europske unije. Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stajalište Ureda Vlade Republike Hrvatske za udruge.

učim...

o demokraciji

civilnom društvu

socijalnoj koheziji

kulturi mira

ljudskim pravima

održivom razvoju

Europskoj uniji

**...stvaram
bolje društvo**

DEMO akademija

raznolik program za raznoliko društvo

Vrine znanja

PREGLED PRVE GENERACIJE DEMO AKADEMIJE

IMPRESSUM

IZDAVAČ:

Volonterski centar Osijek

ZA IZDAVAČA:

Lejla Šehić Relić

Lorenza Jagera 12
31000 Osijek
info@vcos.hr
www.vcos.hr

UREDNIČKI TIM:

Lejla Šehić Relić
Nikoleta Poljak
Jelena-Gordana Zloić

LEKTURA:

Mirta Kovačević

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Hedgehog Perfections

TISAK:

Grafika d.o.o.

ISBN: 978-953-56773-2-1

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek
pod brojem 140807037

Osijek, listopad 2017.

www.demoakademija.vcos.hr

SADRŽAJ

UVOD	9
1. DEMO AKADEMIJA	
RAZNOLIK PROGRAM ZA RAZNOLIKO DRUŠTVO	11
1.1 Demokracija i civilno društvo	
Razgovor s dr. sc. Bertom Šalajem	13
1.2 Ljudska prava	
Razgovor s mr. sc. Srđanom Dvornikom	17
1.3 Socijalna kohezija	
Razgovor s mr. sc. Markom Kovačićem	23
1.4 Kultura mira	
Razgovor s Eminom Bužinkić	26
1.5 Održivi Razvoj	
Razgovor s Teom Petričevićem	31
1.6 Europska unija	
Razgovor s dr. sc. Senadom Šelo Šabić	35
2. IZBOR ZAVRŠNIH RADOVA POLAZNIKA I POLAZNICA DEMO AKADEMIJE	40
2.1 Socijalno poduzetništvo i organizirani oblici samozapošljavanja žena na području Vukovarsko - srijemske županije – potencijali, mogućnosti i prepreke, Milena Babić	41
2.2 Kako poučavati o migracijama i izbjeglištvu, Inja Dorić	51
2.3 Istraživanje o nasilju nad ženama u Brodsko-posavskoj županiji, Nikolina Jureković	59
2.4 Uloga potrošača u osiguranju održive zajednice, Anamarija Krišto, Tanja Popović Filipović	71
2.5 Razumijevanje globalnog obrazovanja u gradu Osijeku Mladi u kontekstu održivog razvoja, Ivana Šibalić	77
2.6 Stavovi liječnika obiteljske medicine i socijalnih radnika prema osobama sa psihičkim poremećajima, Silvija Jakovljević	81
3. PRILOZI	88
3.1 Istraživanje o građanskim kompetencijama, Marko Kovačić i Nikoleta Poljak	89
3.2 Izjave polaznika Demo akademije	92

UVOD

DEMO akademija
raznolik program za raznoliko društvo

Poštovani čitatelji,

pred vama je pregled prve godine *Demo akademije*, programa obrazovanja koji je Volonterski centar Osijek uspostavio u nadi da će doprinijeti razvoju kompetentnih građana koji mogu objektivno sagledati mnoštvo društvenih, političkih i ekonomskih pitanja, formirati vlastito mišljenje i stavove te odabrati djelovanje koje je u skladu s demokratskim načelima i procesima.

Generacije učenika u posljednjih 25 godina prošle su kroz hrvatski obrazovni sustav s vrlo ograničenim pristupom građanskom obrazovanju i, u velikoj mjeri, ostale zakinite za dublje razumijevanje svijeta oko sebe, prepoznavanje problema i promišljanje rješenja, doživljaje empatije i solidarnosti, društvene pravde i tolerancije. *Demo akademija* je pokušaj da im to, danas, u određenoj mjeri nadoknadimo.

Osim toga, činilo nam se važnim ponuditi dodatni sadržaj u okviru spektra programa neformalnog obrazovanja koje organizacije civilnog društva nude, a koji su najčešće uneravnoteženi u korist izgradnje stavova i vještina, a na štetu teorije i činjenica. *Demo akademija* je ponudila obilje znanja i iskustva iznimno stručnih, zanimljivih i posvećenih voditelja kolegija i predavača.

Posljednja dimenzija koja nas je dodatno motivirala bila je suprotstaviti se centraliziranosti sadržaja i događaja u Hrvatskoj, pa i onih u civilnom društvu, te ovaj program oživotvoriti u Osijeku i Slavoniji. Unatoč činjenici kako je tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća značajan broj organizacija na ovom području bio aktivan na temama izgradnje mira i demokracije, od tog nasljeđa, nažalost, nije ostalo puno. S obzirom na iskustvo rata i poslijeratne ranjivosti, bilo je važno uložiti u uspostavljanje održivih programa i institucija koje će teško nasljeđe koristiti za širenje prostora slobode, ljudskih prava, dostojanstva pojedinca, nenasilja, solidarnosti, odgovornosti i aktivizma. *Demo akademija* je mali, ali svjesni smo ne i dovoljan doprinos tome.

Društva koja žele pripremiti građane da vjeruju kako je aktivno sudjelovanje dobro i ponašaju se kao demokratski građani, moraju se obvezati na usmjereni proces podučavanja i promicanja znanja, vještina, vrijednosti i stavova koji će tome i voditi. *Demo akademija* je naš iskaz vjerovanja da je takvo društvo moguće.

I na kraju, želim iskreno zahvaliti voditeljima i voditeljicama kolegija, gostima i gošćama predavačima na novim i poticajnim spoznajama, podršci i dobroj energiji koja će nas nositi dalje.

Našim demo akademcima i akademkinjama iskrene čestitke na entuzijazmu i posvećenosti.

Lejla Šehić Relić
Izvršna direktorica

DEMO AKADEMIJA
Raznolik program za raznoliko društvo

1

DEMO AKADEMIJA

Raznolik program za raznoliko društvo

Demo akademija je jednogodišnji neformalni program obrazovanja o demokraciji usmjeren na razvoj znanja, vještina, stavova i ponašanja važnih za društveni angažman građana.

Svrha je ovog multidisciplinarnog programa obrazovati građane za veće sudjelovanje i posvećenost ideji i vrijednostima demokracije, odnosno podržati stil života u zajednici u kojoj građani žive u odnosu i s drugima.

Sadržajno i metodološki program povezuje teoriju i praksu te osigurava prostor za istraživanje, učenje i razgovor o temama važnim za bolje razumijevanje demokracije i civilnog društva, ljudskih prava, socijalne kohezije, kulture mira, održivog razvoja i Europske unije.

Program je organiziran kroz šest kolegija usmjerenih na usvajanje znanja i program društveno korisnog učenja koji je podrazumijevao sudjelovanje polaznika edukacije u aktivnostima u lokalnoj zajednici i organizacija civilnog društva, istraživanje potreba i problema važnih za društveni razvoj te, kao krajnji ishod edukacije, izradu pisanih radova u kojima su predstavljeni ne samo nalazi njihovih istraživanja, nego i moguće nove akcije i inicijative u zajednici.

Tijekom 2016. - 2017. program je realiziran uz veliku podršku brojnih stručnjaka i aktivista koji su svoja znanja i iskustvo prenijeli polaznicima te im dali dodatni poticaj za kritičko promišljanje i razgovor o brojnim temama:

1. Demokracija i civilno društvo

Voditelj kolegija: dr. sc. Berto Šalaj

Gosti predavači: dr. sc. Ana Matan (Fakultet političkih znanosti), mr. sc. Luka Matić (Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe), Miljenko Turniški (Agencija lokalne demokracije)

2. Ljudska prava

Voditelj kolegija: mr. sc. Srđan Dvornik

Gosti predavači: prof. dr. sc. Žarko Puhovski, prof. dr. sc. Zoran Pusić (Građanski odbor za ljudska prava)

3. Socijalna kohezija

Voditelj kolegija: mr. sc. Marko Kovačić

Gosti predavači: dr. sc. Natalija Lisak (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet), Marina Škrabalo (Zaklada Solidarna i članica Europskog socijalnog i gospodarskog foruma)

4. Kultura mira

Voditeljica kolegija: Emina Bužinkić, mag. političkih znanosti

Gosti predavači: Vesna Škare Ožbolt, političarka i pravnica (1995. - 1997. na čelu procesa mirne reintegracije Istočne Slavonije 1997. i predsjednica Nacionalnog odbora za uspostavu povjerenja i normalizaciju odnosa na ratom oštećenom teritoriju RH), Goran Božičević (MIRamiDA centar), Igor Đorđević (Nansen Dijalog Centar Osijek)

5. Održivi razvoj

Voditelj kolegija: Teo Petričević, izvršni direktor ACT grupe

Gosti predavači: dr. sc. Dražen Šimleša (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar), Roman Danko (Socijalna zadruga Humana Nova Zagreb)

6. Europska unija

Voditeljica kolegija: dr. sc. Senada Šelo Šabić

Gost predavač: Dario Jović, zamjenik veleposlanika Kraljevine Švedske

Prva generacija polaznika Demo akademije okupila je pojedince i pojedinke iz Osijeka, Slavonskog Broda, Bebrine, Nove Gradiške, Pakraca, Belog Manastira, Bilja, Vukovara i Dubrovnika.

Program je završilo 25 polaznika/ica koji su sudjelovali u šest teorijskih kolegija u trajanju od 14 dana te programu društveno korisnog učenja u trajanju od 120 sati. Tijekom programa društveno korisnog učenja polaznici su uz podršku mentora napisali 18 istraživačkih radova od kojih su neki prikazani u ovoj publikaciji.

Mentori/ce:

Nikoleta Poljak
Lejla Šehić Relić
Jelena Kamenko Mayer
Sanja Vuković Čović
Irena Mikulić

POLAZNICI I. GENERACIJE DEMO AKADEMIJE

1. Nikolina Jureković, Udruga gluhih i nagluhih Nova Gradiška
2. Silvija Jakovljević
3. Jadranka Antunović, Organizacija civilnog društva Delfin Pakrac
4. Katarina Capor, Udruga za razvoj civilnog društva Bonsai
5. Lidija Vukojević, Udruga za ruralni razvoj Eko Brezna
6. Tihana Fadi, Udruženje Baranja
7. Milena Babić, Centar za istraživanje, edukaciju i promicanje ravnopravnosti spolova Žar
8. Laura Plantak, Udruga KultAkt
9. Marina Mišanović, Organizacija za građanske inicijative
10. Davorin Palijan
11. Anamarija Krišto
12. Inja Dorić
13. Vedrana Sabljo, Bookmark- udruga studenata marketinga (Ekonomski fakultet Osijek)
14. Vedran Maćašević
15. Sanja Krčmarek
16. Andrej Flauder
17. Ivan Stanić
18. Viktor Škoflek, Udruga Spiritus Os
19. Ivana Šibalić, Udruga za rad s mladima Breza
20. Mirna Grbec, Osnovna škola Tin Ujević, Osijek
21. Mirta Faktor
22. Tanja Popović Filipović, Centar za edukaciju i informiranje potrošača
23. Sanja Kastratović
24. Damjan Benić
25. Sandra Jurić

DEMOKRACIJA I CIVILNO DRUŠTVO

Voditelj kolegija: dr. sc. Berto Šalaj

Dr. sc. Berto Šalaj je izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu gdje izvodi nastavu na kolegijima *Demokracija i civilno društvo* i *Politička socijalizacija i političko obrazovanje*. Znanstveni i istraživački interesi Berta Šalaja usmjereni su prema pitanjima demokracije, populizma, političke kulture, socijalnog kapitala, civilnog društva i političkog obrazovanja, o čemu je objavio više studija i članaka, od kojih se mogu izdvojiti knjiga *Socijalni kapital* (2007.) i članak *Suvremeni populizam* (2012.). Predstojnik je Centra za cjeloživotno obrazovanje Fakulteta političkih znanosti. Svoj znanstveno-istraživački rad povezuje s angažmanom u organizacijama civilnog društva pa je od 2011. godine član Vijeća GONG-a.

DR. SC. BERTO ŠALAJ

“Obrazovanje - vrlo moćan činitelj u poticanju razvoja aktivnog građanstva.

Moramo tražiti modele kako postojeću predstavničku demokraciju nadograditi, popraviti, kako građanima vratiti dostojanstvo i kvalitetan život, a ne načine na koje ćemo eksperimentiranjem s nekim jednostavnim ekstremističkim rješenjima zapravo doći u neku još goru situaciju.”

Što je danas važno za razvoj demokracije i civilnog društva?

Kolegij bi, kako mu i samo ime govori, trebao polaznike detaljnije upoznati s ta dva pojma koja svima izgledaju samorazumljivo. Pokušat ćemo ih raspraviti i pokazati kako se ti pojmovi razumijevaju u ovim suvremenim društveno-političkim uvjetima i koje sve izazove sadrže u sebi, odnosno što nam sve nose i o čemu sve danas trebamo razmišljati kada razmišljamo o demokraciji i civilnom društvu.

Zašto mislite da je demokracija važna i što je potrebno da bi demokracija uistinu funkcionirala?

Politička povijest pokazala nam je da se demokraciju treba shvaćati ili kao najbolji mogući politički poredak ili, kao što su neki govorili, najmanje loš politički poredak. Gledajući unatrag, pokazalo se da demokracija ima najbolje “performanse” kad se gleda iz perspektive razvoja čovjeka. Kako bi suvremene demokracije funkcionirale, politolozi i sociolozi obično kažu da nam trebaju određene institucije: treba nam demokratski ustav, trebaju nam zakoni, treba nam izborni model i političke stranke.

Sve je to istina, za funkcioniranje demokracije nam trebaju institucije, ali ono što želimo naglasiti na ovom kolegiju je da to nije dovoljno – potrebni su nam i aktivni građani.

Ako je demokracija vladavina naroda, onda ti građani trebaju biti osposobljeni za obavljanje svoje uloge u demokratskim političkim poredcima.

Dakle, trebaju nam demokratske institucije i demokratske procedure, ali sve to ostaje mrtvo slovo na papiru ako nema aktivnih građana koji su informirani, odgovorni i spremni sudjelovati u političkom procesu.

Što je najvažnije da dobijemo aktivne građane?

Govorit ćemo na ovom kolegiju o važnosti tog socijalizacijskog procesa. Nitko se ne rađa kao demokrata ili anti-demokrata, kao fašist ili komunist, kao ljevičar ili desničar, kao aktivan ili pasivan, već to postajemo u socijalizacijskom procesu.

Kad pogledate koji sve činitelji utječu na nas, na razvoj našeg političkog identiteta, onda vidite kako obrazovanje ima posebnu važnost.

Bilo formalno, školsko obrazovanje, bilo ono čime se bave nevladine organizacije - neformalno obrazovanje. Pokazuje se da je to obrazovanje vrlo moćan činitelj u poticanju razvoja aktivnog građanstva.

Demokratska društva osvijestila su važnost obrazovanja uvodeći obrazovanje za demokraciju u škole ili ga provodeći kroz sektor civilnog društva.

Unatoč tomu što su i modernije zemlje, koje imaju suvremenu demokraciju puno duži niz godina nego Hrvatska, uvele u svoje obrazovanje ovaj segment kako biti aktivan građanin, te se zemlje također nalaze pred brojnim izazovima. Gledajući globalno, čini nam se da je demokracija na neki način u krizi i suočava se s brojnim poteškoćama. Kako to komentirate?

Istina je. Danas se na globalnoj razini, ne samo u Hrvatskoj, raspravlja o problemima s kojima se suočavaju demokratska društva.

S jedne strane, ova ekonomska kriza koja je započela prije sedam ili osam godina dovela je do porasta nejednakosti u gotovo svim društvima. To je proizvelo nezadovoljstvo velikog dijela građana. Građani imaju osjećaj da su se političke elite otuđile, da one više ne vladaju u interesu građana nego su sklopile svojevrsni pakt s ekonomskim elitama i zapravo žele razvlastiti građane.

Istovremeno građani u suvremenim društvima uživaju sve manje blagostanja, sve slabije žive i zbog toga je jedan veliki dio građana nezadovoljan i zbog toga govorimo o svojevrsnoj krizi.

Na to se onda nadovezuje porast ekstremističkih i radikalnih političkih pokreta koji građanima obećavaju jednostavna rješenja na suvremene izazove.

Ako ti pokreti budu dalje jačali, onda nam u pitanje dolazi i sama demokracija. Drugim riječima, moramo tražiti modele kako postojeću predstavničku demokraciju nadograditi i popraviti, kako građanima vratiti dostojanstvo i kvalitetan život, a ne tražiti načine na koje ćemo eksperimentiranjem s nekim jednostavnim ekstremističkim rješenjima doći u neku još goru situaciju.

Kad kažete “moramo, mi”, voljela bih se osvrnuti i na hrvatsko društvo. Što biste rekli da je za nas najveći izazov i najveći zadatak u razvoju demokracije i kako je to moguće ostvariti?

Hrvatska je u usporedbi s nekim drugim državama relativno mlada demokracija.

Recimo da u proteklih 25 godina imamo formalno demokratske institucije i procedure, ali su se u tom razdoblju pokazali i neki nedostaci takve predstavničke demokracije. Pokazalo se kako, s jedne strane, političke elite ne vole kada im se građani previše miješaju u posao. Političke elite žele političko odlučivanje zadržati za sebe. S druge strane jedan je dio građana postao prilično apatičan, nezadovoljan i frustriran postojećom situacijom. Mislim da političke elite moraju prihvatiti da građani žele više sudjelovanja, a građani moraju tražiti nove kanale, nove mogućnosti političkog sudjelovanja. Moramo širiti naše razumijevanje demokracije. Demokracija nije i ne smiju biti samo izbori svake četiri godine. To su i referendum i građanske inicijative, ali to su i peticije, protesti, mirno izražavanje nezadovoljstva...

Sve su to legitimni oblici političkog sudjelovanja i moramo zajedno, da tako kažemo, prakticirati sve te oblike političkog sudjelovanja gradeći bolju demokraciju. Naravno da to može izgledati idealistički i naivno iz nečije perspektive, ali ja za sada ne vidim neki bolji politički poredak od predstavničke demokracije.

Ne trebamo se pomiriti s postojećom situacijom, već svi zajedno, građani, a onda nadajmo se i politička klasa, moramo raditi na unaprjeđenju i svojevrsnom popravljanju tog poretka. Inače će naša budućnost biti vrlo neizvjesna.

To zasigurno uključuje i određenu kulturu demokracije. Što biste Vi rekli da kultura demokracije podrazumijeva i kako kulturu demokracije možemo osnažiti?

Već smo govorili o važnosti obrazovanja i toj činjenici da demokracija ne može počivati isključivo na institucijama i na formalnim procedurama, već mora zaživjeti u stavovima i vrijednostima građana.

Na samom kolegiju ćemo na primjerima pokazati kako puka proceduralna demokracija koja se svodi na institucije ne može dugo i dugoročno opstati.

Ona traži aktivno građanstvo, ona traži demokratsku političku kulturu koja opet nastaje kroz taj socijalizacijski proces i obrazovni sustav koji, uz sve svoje druge važne funkcije, mora u sebi sadržavati i edukaciju za aktivno građanstvo. To nije rješenje svih problema, ali je u svakom slučaju važno - građanski odgoj i obrazovanje te ovakvi programi koje provode nevladine organizacije.

U kakvom su odnosu demokracija i civilno društvo?

Demokracija ne može u potpunosti zaživjeti u političkoj zajednici ako u toj zajednici nije razvijeno i civilno društvo, ako ne postoje brojne nevladine organizacije s brojnim članovima koje se bave vrlo različitim stvarima, jer se smatra da je članstvo u nevladinim organizacijama ili udrugama svojevrsna škola demokracije. Tamo građani uče jedni druge slušati, komunicirati i privikavaju se na različitost i tamo stječu demokratske kompetencije koje onda primjenjuju u političkoj zajednici. Civilno društvo je jedan od nužnih uvjeta uspješnog funkcioniranja demokracije.

Mnogi bismo se složili kako jako civilno društvo znači i jako demokraciju u nekoj zemlji. No, može li i civilno društvo biti nedemokratično?

Civilno društvo nije čarobno rješenje za sve naše ekonomske i političke probleme. Sloboda udruživanja na neki način u sebi sadrži mogućnosti isključivanja drugih i drukčijih i različitih. Neki teoretičari govore o lošem civilnom društvu ili o ne-civilnom društvu. To bi bile one udruge, one grupe ili organizacije koje svojim djelovanjem žele promovirati neki oblik netolerancije ili isključivosti prema drugima ili drukčijima. Naravno da takve udruge i organizacije mogu postojati. Problem nastaje kada one u nekom društvu zadobiju potporu velikog dijela građana jer onda služe za ostvarivanje netolerantnih, isključivih ciljeva, a ne za gradnju zajedničkog javnog dobra.

Na kolegiju je bilo riječi o socijalnom kapitalu i povjerenju koje mora postojati među građanima, ali i između građana i institucija kao preduvjet za daljnji razvoj. Možete li nam reći nešto više o tomu?

Socijalni kapital je pojam koji u sebi sadrži ideju da su odnosi među ljudima u nekoj zajednici veoma važni. Možete imati jako informirane pojedince koji su vrlo obrazovani, ali ako oni međusobno ne surađuju, njihov utjecaj ostaje vrlo mali. Socijalni kapital vam kaže da mora postojati povjerenje među građanima upravo zato da bi građani mogli kroz suradnju jačati svoju socijalnu moć i utjecati na odluke.

Socijalni kapital je također bitan jer nam pokazuje kako prevladavajuća teza u suvremenim društvima o važnosti samo etike individualnog uspjeha zapravo nije točna. Socijalni kapital koji možete nazvati solidarnošću vam govori da je za neko društvo taj odnos među ljudima vrlo važan. Bez povjerenja naša će suradnja biti vrlo slaba, vrlo loša.

Samo u društvima koja su razvila visoke razine povjerenja među građanima moguća je suradnja, a onda kroz tu suradnju i lakše postizanje zajedničkih ciljeva. Hrvatska, na žalost, kao jedna od tranzicijskih država ima vrlo niske razine povjerenja ne samo u političke institucije, nego i među građanima.

Stoga je vrlo važno uvažavati socijalni kapital i onda ga kao jedan od ciljeva ugraditi u naš obrazovni sustav. Empirijska istraživanja na globalnoj razini pokazuju da ljudi danas ipak najbolje žive u društvima koja su zadržala tu ideju o važnosti socijalnog kapitala i koja nisu pristala na tezu da je jedino što nas treba voditi u životu etika individualnog uspjeha. Najbolje se i dalje živi u društvima koja stavljaju solidarnost visoko među svoje vrijednosti.

Danas se otvaraju brojna pitanja u vezi s demokracijom i s civilnim društvom. Kako Vi vidite ulogu civilnog društva danas i čemu bi, po Vašem mišljenju, civilno društvo trebalo težiti?

Teško je uopćeno govoriti o civilnom društvu jer civilno društvo je toliko pluralno, toliko raznoliko, ono se bavi tako raznolikim temama i obuhvaća čitav niz sfera čovjekova života, od obitelji, ekonomije, politike... Udruge dolaze iz svih mogućih segmenata jer one odgovaraju na čovjekovu potrebu za udruživanjem i kolektivnim djelovanjem. Ako govorimo o demokraciji, onda je civilno društvo bitno jer okuplja građane i omogućuje im kvalitetno kolektivno djelovanje. Kao pojedinci politički smo slabi (osim ako nismo jako bogati ili jako poznati) i naš politički utjecaj je slab. Kroz civilno društvo, kroz udruge, kroz društvene pokrete, kroz različite oblike organiziranja mi gradimo, ono što neki teoretičari nazivaju, socijalnu moć. Socijalna moć je utjecaj građana na donošenje političkih odluka i to je mogućnost da se građani na taj način suprotstave s jedne strane državnoj moći i, s druge strane, danas dominantnoj ekonomskoj moći. Na taj način kolektivnim djelovanjem, udruživanjem, doprinosimo kvalitetnijem donošenju političkih odluka i to je segment civilnog društva kojim ćemo se najviše baviti na ovom kolegiju. Civilno društvo je važno i za čitav niz drugih sfera, ali ono je važno jer građanima omogućuje veći utjecaj na donošenje političkih odluka.

(Razgovor vodila Nikoleta Poljak)

LJUDSKA PRAVA

Voditelj kolegija: mr. sc. Srđan Dvornik

Mr. sc. Srđan Dvornik, neovisni istraživač, konzultant, publicist i prevoditelj iz Zagreba. Diplomirao filozofiju i sociologiju, magistrirao politologiju. Djeluje u istraživačkim i obrazovnim projektima o ljudskim pravima, civilnom društvu i demokratskim inicijativama. Autor je knjige *Akteri bez društva*, o ulozi civilnih aktera kao 'agenata promjena' u postkomunističkoj transformaciji u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Objavljuje političke komentare i analize za medije. Uredio i preveo dvadesetak knjiga te više publikacija i članaka. Aktivno sudjelovao u organizacijama kao što su Antiratna kampanja, Građanska inicijativa za slobodu javne riječi, Građanski odbor za ljudska prava i drugima. Radio u obrazovanju, izdavaštvu, zakladništvu (Open Society Institute, Heinrich Böll Stiftung) i zaštiti ljudskih prava. Član je Programskog vijeća Zelene akademije 2020, koju vodi Heinrich Böll Stiftung u Hrvatskoj.

MR. SC. SRĐAN DVORNIK

“Ovo je društvo demokraciju prešutno prihvatilo kao neograničeno pravo vladavine većine i potpuno je zanemaren onaj drugi dio principa civiliziranog suživota – a to jeste da odlučuje većina, najbliže pravедnosti, ako ne može biti po volji svih, da bar bude po volji većine – ali uz uvjete koji su prihvatljivi i za manjinu. Većinu se nema što štiti, nju štiti demokratski sustav u kojemu većina tako i tako odlučuje, ali to moramo doživjeti sami. Tu nema direktiva iz EU, nema kriterija i mjerila, zapovjedi i uvjeta izvana koje ako ne ispunimo nećemo ući ‘unutra’. Sad je pitanje možemo li postati bolji, a ne možemo li ljepše izgledati za druge.”

Možete li nam ukratko reći o čemu je bilo riječi na kolegiju *Ljudska prava*?

Kao voditelj našao sam se u maloj dilemi hoću li krenuti od nule i iznositi konkretna prava kako su propisana, kako se na većini tečajeva koje organiziraju organizacije civilnog društva radi, ali sam se opredijelio za to da govorimo o društvenom kontekstu i nekakvim moralnim osnovama za postavljanje ljudskih prava i za cijelu borbu i angažman da ih se poštuje, štiti i razvija.

Govorili smo o osnovnom ljudskom statusu ljudskih prava, što to znači, je li to nešto što je dano propisima, je li to nešto što je prirođeno čovjeku ili nešto treće. To nešto treće je da su ljudska prava rezultat moralnih načela koja se dugo grade i nastaju u jednom civiliziranom sustavu odnosa.

Uz mene kao nositelja dviju trećina ovih tema danas smo imali i dva gosta, Žarka Puhovskog i Zorana Pusića, koji su govorili o nekim specifičnim aspektima ljudskih prava. Naslov izlaganja Žarka Puhovskog bio je «Ljudska prava u sukobu», gdje je govorio o

tomu kako ljudska prava nisu jedna koherentna, harmonična cjelina koju samo možemo kompletirati i dograđivati, nego ona nose na sebi pečat onoga što je karakteristično za samo moderno društvo, a to je društvo razlika, društvo suprotnosti interesa, suprotnosti shvaćanja i svjetonazora, a ponekad i sukoba. Ako se zalažemo za neka ljudska prava, možemo to činiti samo (donekle) na štetu drugih, a ono što najviše možemo učiniti jest što više eliminirati nasilni aspekt konflikta do kojeg neizbježno dolazi i tražiti, koliko to jedno društvo u cjelini može, kompromise, tražiti najbolja rješenja kako nijedna strana ne bi bila previše oštećena. Zoran Pusić je govorio o praktičkom aspektu tih sukoba, tj. o teškim otporima, često velikog dijela društva, dosljednoj primjeni ljudskih prava, čak i četvrt stoljeća nakon što je vladavina prava priznata kao načelo organizacije cijelog poretka i odnosa u hrvatskom društvu. Često svjedočimo i napadima na one koji ih nastoje štiti, koji nastoje unaprijediti razvoj ljudskih prava, o čemu je Zoran Pusić govorio dosta i iz vlastitih, često neugodnih iskustava.

Spomenuli ste kako nam je jako važno postizanje konsenzusa i na neki način smirivanje antagonizama koji se nužno stvaraju kad zagovaramo različita prava. Čini se da trenutno živimo u vremenu kada antagonizmi rastu i čini se da živimo u vremenu kada smo demokraciju uzeli zdravo za gotovo. Počele su se pojavljivati neke ideje za koje smo mislili da smo ih civilizacijski davno prevladali. Kako na to gledate?

Da... Antagonizme ne možemo izbjeći.

Ono na čemu vrijedi nastojati jest da oni ne budu nasilni i isključivi te ne rezultiraju potpunim izbacivanjem iz društva jedne od strana. Ali oni su tu.

Ovo društvo je demokraciju prešutno prihvatilo kao neograničeno pravo vladavine većine i potpuno je zanemaren onaj drugi dio principa civiliziranog suživota – a to da odlučuje većina jest najbliže pravедnosti: ako ne može biti po volji svih, da bar bude po volji većine – ali uz uvjete koji su prihvatljivi i za manjinu, koji manjini život ne čine nepodnošljivim.

Kao da toga nismo svjesni.

Prihvatili smo neke civilizirane norme jer ih je jedan sretniji, razvijeniji dio svijeta razvio i usvojio prije nekoliko desetljeća ili par stoljeća, prilagodili smo se i prihvatili vanjski utjecaj. Postojao je gotovo pa konsenzus u ovom društvu kako treba sve učiniti da se uđe u Europsku uniju. Dugo je postojalo većinsko mišljenje da je to dobra stvar i kako zbog toga treba prihvatiti razne norme, tržišne regulacije i unaprijediti standarde ljudskih prava, no to je učinjeno baš kao prilagodba nekom standardu koji je formiran negdje drugdje. Sada kada je to sve obavljeno, kad smo članica Europske unije, nema više te vrste pritiska.

(Bit će drugih pritisaka kojih većina donositelja političkih odluka nije svjesna, ili je napola svjesna, ili se neodgovorno vlada prema tome. Bit će tu još svođenja računa i provjere je li sve urađeno po dogovorenim pravilima, ali za sada to nije tako neposredan pritisak kao u ono vrijeme ulaženja u Europsku uniju.) I sada su se ljudi koji su u politici vjeran izraz jednog općeg društvenog primitivizma poprilično raspomamili i osjećaju se kao bez gazde u kući.

U proteklih pola godine od posljednjih izbora, ali i godinu-dvije prije toga, naslušali smo se i nagledali svega i svačega. To samo pokazuje kako u srži ovog

društva nije usvojeno da druge ljude treba uvažavati, da manjine treba posebno uvažavati.

Ako netko treba imati posebna prava, ako treba biti posebno zaštićen, onda to sigurno nije većina, nego manjine. Kod nas ćete gotovo redovito u svakoj široj raspravi o ljudskim pravima (ne među aktivistima, stručnjacima i sl., nego negdje gdje ljudi iz šire populacije imaju nekog udjela i pristupa) čuti „Vi govorite o ljudskim pravima i zaštititi manjina, a tko štiti većinu?“. Još uvijek imamo predrasudu kako je ova zemlja kolektivno vlasništvo jednog etničkog kolektiva koji se zove Hrvati, svi drugi su tu ipak nekakvi tolerirani podstanari, gosti ili nešto slično, te kako zapravo pravu brigu uvijek treba voditi o toj većini.

Što je s bilo kakvog civiliziranog gledišta notorna glupost! Većinu štiti upravo to što je većina.

Kakva je posebna zaštita potrebna, recimo, korištenja hrvatskog jezika u javnoj komunikaciji i obrazovanju kada je to jezik većine koji se ionako govori?

Za priznavanje prava manjini na obrazovanje na vlastitom jeziku potrebno je uložiti poseban napor, potrebne su posebne institucije, posebni kadrovi i resursi te posebna osjetljivost i uvažavanje.

Većinu se nema što štiti, nju štiti demokratski sustav u kojemu većina tako i tako odlučuje, ali to moramo shvatiti sami. Tu nema direktiva iz EU, nema kriterija i mjerila, zapovjedi i uvjeta izvana koje ako ne ispunimo nećemo ući „unutra“. Sad je pitanje možemo li postati bolji, a ne možemo li ljepše izgledati za druge.

Tko su onda po Vama najafirmativniji nositelji zagovaranja i promocije ljudskih prava u Hrvatskoj?

Znam, prije svega, za one koji su to najduže.

To je mala skupina ljudi koji su po osobnom senzibilitetu, obrazovanju, odgoju i civiliziranom stavu od uvijek doživljavali ljudska prava kao važnu stvar čije se kršenje jednostavno ne može dopustiti i tolerirati.

To su između ostalog i ljudi koji su danas bili gosti, Žarko Puhovski i Zoran Pusić, a ima još takvih.

Onih koji su već ranih 90-ih o tomu vodili računa i izlagali se nekim rizicima, njih je tada bilo toliko da sam ih mogao sve osobno poznavati, broj nije možda dosezao niti 100-tinjak u cijeloj Hrvatskoj.

Zahvaljujući normalizaciji života, zahvaljujući tome da demokracija više nije neko čudo nego normalno stanje, danas je ipak puno više ljudi koji ozbiljno shvaćaju takve odnose i koji se dobrovoljno uključuju u djelovanje organizacija civilnog društva i pridonose tome. Nažalost, među onima koji bi trebali biti odgovorni za postavljanje i održavanje sustava, a to su političari, jedva da ima nekog napretka.

Oni su nevjerojatno neodgovorni, nevjerojatno prijemčivi za vrlo primitivne kadrove te i dalje skloni tome da svoju politiku i podršku zasnivaju na primitivnim i isključivim stvarima kao što je kolektivni identitet i tome slično. Međutim, što smo dalje od tih konvulzija, prelaska iz jednog nedemokratskog režima u, bar formalno, demokratski, što smo dalje od rata, zahvaljujući nekoj općoj inerciji ima sve više ljudi kojima je ipak normalno da dobro rade svoj posao, ne toleriraju nekakve akte nasilja itd. Tako da po mom mišljenju nema nekih snažnih i izdvojenih nositelja kojima možemo zahvaliti za manji broj kršenja ljudskih prava i da su ona manje nasilna, nego svojevrсна društvena inercija postupno vodi ka tome da je svima jednostavno prirodnije i lakše živjeti bez provokacije, bez ugrožavanja drugih, bez ponižavanja manjina. Zbog prisustva dosta ružnog, agresivnog primitivizma u javnosti moglo bi se pomisliti da se stvari ne mijenjaju, da su možda čak i gore, ali prije je agresivni i šovinistički način vođenja i politike i društvenog života bio *mainstream*, sada ne.

Kada se pokušalo formirati posljednju vladu, onda se pokazalo da je spremnost društva na otpor protiv najekstremnijih izraza primitivizma puno veća nego prije. Kada se na kratko pojavio ministar branitelja s idejom registra izdajnika, kada je ovo ludilo traženja neprijatelja i konstituiranja cijele politike na tom obračunavanju s neakvim navodnim silama koje nas ugrožavaju doseglo vrhunac i postalo potpuno iracionalno, kada su se odjedanput počeli pojavljivati neobrazovani ljudi i ljudi bez smisla za realnost, kao da će oni početi voditi neku politiku, tisuće ljudi im se suprotstavilo isti čas! Ili kada je ministar kulture krenuo u kulturni rat s dijelom neprofitnih medija, kada je htio podvrgnuti cijelu kulturu nekakvoj revolucionarnoj političkoj kontroli, opet su se tisuće ljudi digle sa svojim imenom i prezimenom, ne anonimno, i oglasili se kao protivnici takve politike.

Dosta toga se ipak promijenilo, a da nitko od nas ne može uprijeti prstom i reći gdje je bila prekretnica.

Ne, to je tih 25 godina rada, malo po malo.

U početku mali broj ljudi bezuspješno štiti ili pokušava štiti ljude koje izbacuju iz stanova, kojima prijetite smrću i mučenjem. Danas su prijetnje manje i oni koji bi drugima rado zagorčavali život manje se toga usude, ako se i usude puno je više onih koji će ustati protiv.

Nadam se da to znači da smo nešto demokratski sazreli. Koja je važnost obrazovanja u afirmaciji ljudskih prava?

I velika i gotovo nikakva.

Potrebna je najobičnija građanska pismenost, potrebno je znati koja prava imate, kome se trebate obratiti ako vam ih netko povrjeđuje, znati što sami možete i trebate učiniti protiv toga. Ako su građani jako pokorni, uplašeni i ako se ne usude koristiti svoja prava, nema tih organizacija za ljudska prava, nema politike i sustava, nema nikoga tko će ih zaštititi.

Zato je dobro da u obrazovanju od najranijeg vremena steknu svijest o tomu kako je svako postupanje s njima koje vrijeđa njihovo ljudsko dostojanstvo nedopustivo, da ne misle kako je to nešto opravdano ili kako moraju zaslužiti blagonaklonost vlasti i drugih

autoriteta. Trebaju znati, ne samo pravno nego i u općem društveno-znanstvenom smislu, što sve ljudi kao slobodni građani mogu učiniti. To su nekakvi alati, osnovna oruđa za snalaženje u društvu, za prepoznavanje nekih stvari, razlikovanje onoga na što imate pravo od onoga na što nemate pravo.

Ali s druge strane, obrazovanje nije nikakav čarobni štapić. Kakvim god obrazovanjem vi baratali, kakvom god obrazovanju izložili nove generacije, neke značajnije promjene dogodit će se tek u rasponu od generacije ili dvije.

Mi možemo sada nešto promijeniti u obrazovanju i za 20-30 godina ljudi će imati malo bolji odnos, pametniji odnos prema stvarima i malo uvidavniji odnos jedni prema drugima. Ali samo ako se obrazovanje jako promijeni.

Obrazovanje danas možda nije više onako autoritarno kao što je nekad bilo. Nastavnici su slabo plaćeni i rade u tako groznim uvjetima da ih ni đaci više ne poštuju. Ali i takvo školstvo pronosi neke stvari koje dugoročno blokiraju ili otežavaju civilizacijski napredak. Jedna od najgorih stvari je kolektivizam.

Dakle, to da svi mi prije svega moramo biti dobri Hrvati.

K tome još i da moramo biti dobri katolici, od kad smo crkvi dopustili da u školi ne vrši vjersko obrazovanje nego vjersku indoktrinaciju, čak i pastoralnu službu, da ono što se radi u crkvama protegne na javne institucije društva. To ima puno veću težinu i puno veći utjecaj od onog formalnog učenja.

Dakle, kad govorimo o obrazovanju, ne zaboravimo da bi bilo jako dobro ukinuti one štetne utjecaje koje dugoročno, često subliminalno, ispod radara, vrši obrazovanje. To je taj kolektivizam, u konkretnijoj verziji nacionalizma. Jednako tako to je i seksizam, pa djeca u dobi od tri godine i dan danas u vrtićima uče da se drukčije tretira određene reakcije djevojčica i dječaka, dječacima se više tolerira agresivnost nego djevojčicama, djevojčice se privikava na neke odnose kao što je nasilnost i nenasilnost, pitanja reda, čistoće, priprema ih se da budu poslušne žene na kojima je sav teret zbrinjavanja obitelji itd.

Mnogo tih rodni stereotipa se ucjepljuje ili pojačava kroz sve faze obrazovanja.

Obrazovanje može s jedne strane biti dobro sredstvo za neke nove prodore, a s druge strane, kad bi ga se barem moglo spriječiti od recikliranja najgorih stereotipa autoritarnih, nepravednih društvenih odnosa, to bi već bila velika stvar, a to nitko i ne pokušava.

Pred nama je veliko pitanje povezivanja obrazovanja i razvoja demokracije pa time i ljudskih prava.

U ovom današnjem trenutku koje su to grupe u našem društvu koje bi zahtijevale posebnu pažnju kada je riječ o ljudskim pravima?

To je, nažalost, jedna tako široka lepeza da je svako izdvajanje gotovo pa nekorektno.

Naravno da bi moj prvi odgovor po osnovnoj logici bio da posebnu pažnju u zaštiti ljudskih prava treba pokloniti grupama koje su posebno ugrožene.

Tradicionalno ćemo prvo pomisliti na sve vrste manjina koje su manjine po nekom svojstvu koje je kod nas negativno obilježeno. Etničke manjine prije svega, jer etničku toleranciju i dalje nemamo.

Imamo etničku ravnodušnost prema velikom broju manjina, imamo donekle ukroćeno i obuzdano, ali ne ukinuto neprijateljstvo spram Srba i imamo rasistički ekskluzivistički prezir spram Roma.

Imamo, naravno, i netoleranciju prema svemu što odudara od ove konzervativne i tradicionalističke slike društva, znači prema seksualnim manjinama.

Možete se naći u neugodnoj situaciji manjine i samim tim što se zalažete za ljudska prava.

Ali kada pogledate koliki je broj ljudi u Hrvatskoj koji ne pripadaju nikakvoj manjini, etnički su Hrvati, vjerski katolici, heteroseksualni su i koji su na rubu gladi, koji su u strahu što ako sutra ostanu nezaposleni, koji ne znaju gdje će im se djeca zaposliti, koji su možda na rubu da postanu beskućnici...

Nitko neće reći točno, ali sigurno je više od 10 % ukupne populacije u ugroženoj kategoriji.

Najveća skupina koja je kao takva žrtva indirektno diskriminacije su osobe s invaliditetom.

Indirektna diskriminacija ne znači da ih bilo tko od nekud tjera ili ih posebno mrzi, nego pukim ignoriranjem toga da je njima za normalan život potrebno osigurati posebne uvjete, samim tim da ne

činimo ništa, mi ih već diskriminiramo.

Dolazimo tako do toga da je otprilike 1/3 hrvatskog društva u ovom trenutku u situaciji da ne može sebi osigurati minimum pristojnog života.

I tu čovjek naprosto ne može odgovorno tvrditi kako jedna ili druga ili treća od tih kategorija traži neku posebniju pažnju. To već zadire u samu strukturu i samo pitanje načina razvijanja ovog društva.

Ne kažem koncepcije ili strategije, jer to nitko nema, time se uopće nitko ne bavi. To je nešto što nastaje stihijski, potpuno spontano, ali u toj stihiji jedan ogroman dio ovog društva na neki način stoji ispod crte koja ih dijeli od života slobodnog od osnovnog egzistencijalnog straha ili nekih oblika ugroze zbog zanemarivanja ili zbog direktne mržnje, podcjenjivanja, isključivanja ili tome slično.

Ne djeluje baš optimistično.

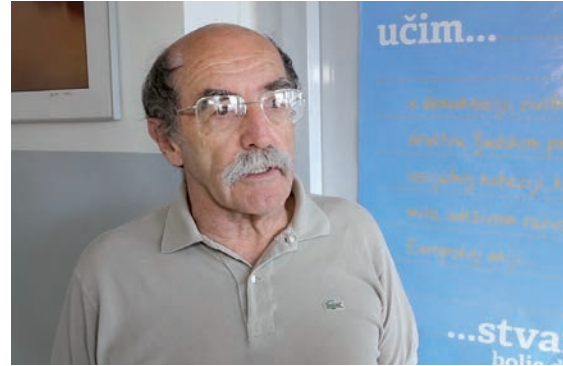
(Razgovor vodila Lejla Šehić Relić)

● ● ● PROF. DR. SC. ŽARKO PUHOVSKI ● ● ●

“Meni se činilo bitnim upozoriti na to da ne možemo zastupati ljudska prava kao nešto monolitno, jedinstveno, kao nekakve Lego kocke koje se slažu jedne na druge, nego se radi o tomu da su ljudska prava neprestano u sukobu. Štitimo prava jednih protiv prava drugih, podupiremo prava jednih jer smatramo njihovu ugroženost važnijom od neke druge ugroženosti. Ne zato što ljude smatramo važnijim, nego zato što povrede prava smatramo važnijima. Ta sukobljenost među pravima slijedi iz činjenice da je sukob temeljni odnos u društvu, koji proizlazi iz toga što je svako društvo zapravo društvo oskudice. Čak i ako nije siromašno, oskudica postoji zato što nema dovoljno prvih mjesta u društvu – više ljudi želi isto, a u isto vrijeme to ne mogu dobiti.”

● ● ● PROF. DR. SC. ZORAN PUSIĆ ● ● ●

“Gledajući dugoročno, malo je toga tako djelotvorno kao “pronositi svjetlost”, pronositi znanje, tj. naše iskustvo u tim stvarima, na mlađe ljude, da ne moraju ponavljati bolna iskustva koja smo mi iskusili na vlastitoj koži. To je najbolje što čovječanstvo ima, da uči na iskustvima prethodne generacije.”

SOCIJALNA KOHEZIJA

Voditelj kolegija: mr. sc. Marko Kovačić

Mr. sc. Marko Kovačić, politolog, zaposlen je u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu gdje se bavi istraživanjima iz područja političke sociologije i javnih politika, prvenstveno mladih. Osim različitih istraživačkih projekata vezanih za participaciju mladih, njihovu građansku kompetenciju i rad s mladima, sudjelovao je u projektima koji se bave društvenom kohezijom i solidarnošću. Studirao je i radio na sveučilištima u Hrvatskoj, Mađarskoj, Sloveniji, Španjolskoj i SAD-u. Suradnik je brojnih organizacija civilnog društva u Hrvatskoj i inozemstvu vezano uz područje neformalnog obrazovanja. Ekspert je i nacionalni korespondent Vijeća Europe i Europske komisije za politike za mlade.

MR. SC. MARKO KOVAČIĆ

“Socijalna kohezija je dosta rastegnut pojam koji u svojoj suštini obuhvaća sve one odnose između zajednice koji čine tu zajednicu da funkcionira na najbolji mogući način – to su socijalni kapital, solidarnost, filantropija...

Obuhvaća sve one elemente zajednice koji su nužni kada bi zajednica bila opstojna i da bi ispunila ulogu koju ima, a to je pružiti svojim građanima najbolje moguće mjesto za ostvarenje svih njihovih potencijala.

Mi jesmo solidarni s onima koji su nama bliski. No, veličina čovjeka i kvaliteta zajednice ogleda se u tome može li ona biti solidarna sa skupinama s kojima nije toliko bliska. I to je ono što mi moramo graditi. To je zapravo uloga civilnog društva, da pronalazi mostove spajanja različitih kultura, različitih identiteta i različitih skupina i da na taj način potiče solidarnost.”

Što kolegij obuhvaća, o čemu je bilo riječi među polaznicima Demo akademije?

Čitava ideja ovog kolegija, koji je treći po redu u sklopu Demo akademije, bila je malo поблише istražiti odnose unutar nekakve zajednice. Odlučili smo se baviti baš socijalnom kohezijom zato što nam je trebao pojam koji će međusobno povezati sve ono što su polaznici radili na prva dva kolegija, to su znači

pojmovi ljudska prava, demokracija i civilno društvo, a isto tako i ono što dolazi – interkulturalizam, odnosi s drugima i sva ostala pitanja poput održivoga razvoja i slično. Kolegij socijalna kohezija kao takav obuhvaćao je niz tema koje su svakodnevne u našem društvu, našim zajednicama, poput pitanja filantropije, o tome na koji način danas gradimo solidarnosti i je li pojam solidarnosti još uvijek aktualan kao što je on nekad bio. Bavili smo se volonterstvom, bavili smo se

društvenom i političkom participacijom, ali isto tako, ono što je jako bitno, bavili smo se i načinom na koji možemo mi kao aktivni građani promijeniti zajednicu u kojoj obitavamo. I sve to stavili smo pod kapu socijalne kohezije zbog toga što smatramo da je ona upravo taj kohezivni element između svih ovih pojmova koje sam ranije spomenuo.

Iako ste već odgovorili na to pitanje, vrlo je važno reći što socijalna kohezija zapravo predstavlja.

Nedovoljno je poznat taj pojam među građanima.

Možete li nam objasniti značenje tog pojma i važnosti socijalne kohezije?

Kad govorimo o socijalnoj koheziji, konsenzus između različitih aktivista, ali i znanstvenika, zapravo ne postoji. Socijalna kohezija je dosta rastegnut pojam koji u svojoj suštini obuhvaća sve one odnose između zajednice koji čine tu zajednicu da funkcionira na najbolji mogući način – to su socijalni kapital, solidarnost, filantropija... Obuhvaća sve one elemente zajednice koji su nužni kada bi zajednica bila opstojna i da bi ispunila ulogu koju ima, a to je pružiti svojim građanima najbolje moguće mjesto za ostvarenje svih njihovih potencijala.

Koji su ključni elementi socijalne kohezije koje bi trebalo afirmirati ili više na njima raditi?

To je zapravo jedno jako zanimljivo pitanje na koje nije lako dati jednoznačan odgovor.

Ono što ja smatram da svakako treba raditi malo više na konceptu solidarnosti, znači živimo trenutačno u vremenu kada je dosta bitna ta nekakva kompeticija koja je potaknuta kapitalizmom i ono što je važno je gledati kako u cijeloj toj nekakvoj tržišnoj ekonomiji u kojoj živimo, u svijetu gdje se cijelo vrijeme od malih nogu uči da se moramo uspoređivati s drugima, na koji način razvijati taj dio nas, taj dio društva solidarnosti. I čini mi se da je osnovni izazov kako post-socijalističko društvo u koje Hrvatska spada, ali tako isto i u svim drugim društvima, na koji način potaknuti građane da razmišljaju da nisu samo oni, da se maknemo od te nekakve egocentrične perspektive prema toj nekakvoj više altruističnoj. To je ono što smo radili na ovom kolegiju. Pokušali smo reafirmirati pojam solidarnosti na način da govorimo da mi moramo doprinijeti društvu, a ne samo konstantno uzimati iz njega. I to su sudionici vrlo dobro prihvatili.

S kojim grupama smo najviše solidarni, a to ne prepoznajemo? Kako pojačati solidarnost s određenim društvenim grupama i njihovim problemima?

To je jedno od ključnih pitanja na koje trenutačno društvena znanost pokušava dati odgovor.

Mi trenutačno živimo u društvu koje je duboko podijeljeno, velika je i vidljiva polarizacija, na različitim razinama, bilo na etničkoj razini, bilo na razini seksualnih manjina i svih onih manjina i grupacija koje nemaju dovoljnu količinu društvene moći.

Mi jesmo solidarni s onima koji su nama bliski.

No, veličina čovjeka i kvaliteta zajednice ogleda se u tome može li ona biti solidarna sa skupinama s kojima nije toliko bliska. I to je ono što mi moramo graditi. To je zapravo uloga civilnog društva, da pronalazi mostove spajanja različitih kultura, različitih identiteta i različitih skupina i da na taj način potiče solidarnost. Činjenica da postoji toliko različitih grupa unutar nekoga društva za nas predstavlja imperativ

da pokušamo te različitosti na najbolji način iskoristiti i na taj način osigurati opstojnost zajednice u kojoj jesmo.

Grupa je sjajno odgovorila na ovo o čemu ste govorili tijekom protekla dva dana. Kako komentirate njihovu uključenost i razumijevanje teme?

Priznajem da sam vrlo ugodno iznenađen. Već neko vrijeme uključen sam u pripremu Demo akademije i drago mi što se ovako dobro realiziralo. Okupljen je određen broj ljudi koju su aktivni i koji promišljaju o temama Demo akademije. Ne mislim pritom samo na teme koje smo danas obrađivali, kolege koji su predavali prije mene ističu kako su sudionici jako responzivni. Važno je što nisu pasivni promatrači, već su i mene izazivali da budem što bolji. Drago mi je što Demo akademija postoji na području istočne Hrvatske jer smatram kako je to izvrstan način gradnje socijalnog kapitala i, u konačnici, povećanja socijalne kohezije o kojoj smo jako puno pričali.

(Razgovor vodio Alan Srčnik)

● ● ● MARINA ŠKRABALO ● ● ●
EUROPSKI GOSPODARSKO-SOCIJALNI ODBOR

“Mislim da je Demo akademija ogroman pomak ne samo za Osijek, nego za cijelu regiju.

Ima potencijala postati rasadnik ne samo aktivista, već i ljudi kojima je stalo do svoje zajednice, koji je žele i imaju hrabrosti mijenjati.

Ovdje sam kao članica Europskog gospodarsko-socijalnog odbora (EGSO) koji je kao jedan prošireni GSV – okuplja poslodavce, sindikate i jedan široki raspon organizacija civilnog društva. S polaznicima ću podijeliti svoja iskustva u radu toga tijela koje se na razini Europske unije sustavno zalaže za to da se čuje glas civilnog društva. To je bilo jako važno za vrijeme izbjegličke krize. U EU često svjedočimo tome da su građani solidarni, a da su političari koje ti isti građani biraju često vrlo sebični ili paranoični kada se radi o tomu zašto bismo trebali dijeliti sve ono što u Europi imamo s onima koji to nemaju.

To se jasno vidjelo i tijekom izbjegličke krize. EGSO je savjetodavno tijelo kroz koje se konzultacijama i davanjem mišljenja na prijedloge propisa upućenih Komisiji i Parlamentu utječe čak na 80 % propisa Unije.

Također, kako sam aktivna i u GONG-u i u drugim organizacijama, podijelit ću svoja iskustva poticanja svih nas da stvaramo prostore autonomije kroz različite oblike povezivanja.

Primjerice, u Zagrebu smo nedavno pokrenuli posudionicu aktivističke opreme, gdje različite inicijative dijele megafone, transparente, sprejeve... što nam je zadnjih mjeseci bilo jako važno. Trebamo se samo organizirati, stvarati nove prilike za otvaranje civilnog društva ljudima koji možda nemaju vremena skakati po cesti ili provoditi projekte, ali imaju mogućnosti svojim džepom biti aktivisti i naći će 10 kuna mesečno za podršku nekoj dobroj inicijativi.”

KULTURA MIRA

Voditeljica kolegija: Emina Bužinkić

Emina Bužinkić po vokaciji je politologinja s dodatnim pedagoškim i psihološkim obrazovanjem, a po životnom izboru aktivistkinja. Rođena 1984. godine u Sisku u kojem je provela većinu ratnog i postratnog odrastanja, a dio djetinjstva provela je u izbjeglištvu u Ljubljani i Zagrebu. Od srednje škole aktivna u kazališnim i političkim civilnim inicijativama poput Dosta je ratova i Ne u moje ime! Zadnjih 15 godina provela je u Centru za mirovne studije, Mreži mladih Hrvatske i Documenti - Centru za suočavanje s prošlošću povezujući rad na izgradnji mira i suočavanju s prošlošću s direktnim radom s izbjeglicama, civilnim žrtvama rata, mladima i drugim ranjivim skupinama i sa zagovaranjem njihovih prava. Bavi se političkim obrazovanjem, malim koracima u ekonomskim alternativama i kulinarskim aktivizmom. Životnu inspiraciju crpi u odlascima u nepoznate joj krajeve, susretima s ljudima i vlastitim spiritualnim putovanjima. Vjeruje u promjene, ne vjeruje u granice.

EMINA BUŽINKIĆ

“Živjeti kulturu mira znači prihvatiti je kao svojevrsni stil života.

Ona zahtjeva jako puno strpljenja i rada na sebi, razumijevanje nenasilja koje će u nama razvijati asertivnost, tj. razumijevanje potreba i nas i drugih. I odmak od bilo kakve vrste prijetvornosti i ustupaka koji nas dugoročno čine nesretnima.

U našem društvu jako nedostaje zdrav odnos prema prošlosti, a to je jedino što može omogućiti zdrav odnos prema sadašnjosti, odnosno zdrav odnos prema budućnosti.”

Protekla dva dana razgovarali smo o kulturi mira. Ljudi često percipiraju kulturu mira kao odsustvo rata, no je li to zapravo tako?

U optičaju je nekoliko definicija i različitih perspektiva toga što jest kultura mira. Za mene ona nije samo odsustvo rata, mislim da ona podrazumijeva odsustvo rata ili rad na tome da se preveniraju različite vrste oružanih i drugih sukoba. Međutim, čini mi se da su dvije ključne pretpostavke za izgradnju bilo

kakve kulture mira: uspostava dijaloga i povjerenja koja uz sebe nosi svojevrsnu suradnju.

Kada govorim o dijalogu onda govorim o tome da su ključni potezi u tom smislu slušati i razumjeti. Svi naši sukobi imaju neke svoje korijene i uzroke.

Ponašanje ljudi, ponašanje grupa i ponašanja država kao takvih na neki način imaju neke svoje uzroke koje bismo trebali razumjeti ako se želimo dublje baviti time zašto su se određeni zločini dogodili i čime su oni motivirani.

Razumijevanje kulture mira, ne samo nasuprot kulture nasilja, stvaranje je jedne nove paradigme koja nam pokazuje koji su to mogući potencijali društvene transformacije.

I mislim da ona ima nekoliko elemenata.

Prije svega to je jedna vrsta individualnog suočavanja s prošlošću, individualne potrage za unutarnjim mirom i razumijevanjem kako taj mir oko nas može izgledati, kako se on društveno primjenjuje.

I od tog individualnog postoje različiti koraci koji se mogu napraviti u zajednici, koji se mogu napraviti u nekom većem društvu pa onda i globalno.

A u tom smislu je važno onda i graditi kulturu mira institucionalno, da ona ima svojevrsnu političku podršku, a što je još važnije i političku viziju.

To je svojevrsni kontinuitet i krug koji trebamo zatvoriti ako želimo reći da živimo kulturu mira.

Živjeti kulturu mira znači prihvatiti je kao svojevrsni stil života. Ona zahtijeva jako puno strpljenja i rada na sebi, razumijevanje nenasilja koje će u nama razvijati asertivnost, tj. razumijevanje potreba i nas i drugih. I odmak od bilo kakve vrste prijetvornosti i ustupaka koji nas dugoročno čine nesretnima i društveno podobnima. Stoga je važno napraviti odmak od kompromisnih načina komunikacije i donošenja odluka, čemu smo inače skloni, prema konsekvencijalnom načinu komunikacije i odlučivanja, kako na osobnoj razini, tako i na društveno-kolektivnoj pa onda i institucionalnoj, tj. političkoj razini što je ključno.

Dakle, gradimo jednu vrstu kružnog procesa koji uvjetuje promjenu.

Zemlja smo i društvo koje je relativno nedavno prošlo kroz iskustvo rata. Ne čini se da u javnom prostoru afirmiramo mir kao vrijednost, ne čini se da ga puno spominjemo. O ratu još uvijek govorimo kroz prizmu ratnih događanja i kulturu ratovanja.

Kako to komentirate?

Mislim da podrazumijevamo da živimo u miru i olako prihvaćamo činjenicu odsustva i mogućnost ponavljanja rata na ovom prostoru. Iskrice su dovoljne za rat, kao što smo to mogli vidjeti 90-ih godina, ili kao što to možemo svaki dan gledati i čitati u medijima što se događa u daljem ili u nama bližem okruženju. Jako malo je potrebno da se dogodi sukob, da se dogodi krvoproliće i rat nevjerojatnih razmjera.

Iznimno je mnogo potrebno kako bi se dogodio ili izgradio mir, a jako puno toga moramo učiniti za mir, iskoristiti svaku priliku i ulagati trajne napore za izgradnju trajnog i održivog mira.

Kultura ratovanja je i kultura militarizacije, kultura mobilizacije. To je jedna vrsta naslijeđenog patrijarhalnog pa čak i kapitalističkog i svojevrsnog klijentelističkog i kolonijalističkog pristupa svijetu i životu.

I na neki način držim da je obračun s nasiljem, odmak od nasilja i rata, odmak upravo od takvih patrijarhalnih, kapitalističkih, klijentelističkih i kolonijalističkih kultura. To znači rad na više različitih segmenata, distanciranje od takvih vrsta politika i praksi te stvaranje jedne drukčije paradigme. Stoga je iznimno važno shvatiti kako mi ne gradimo mir samo nasuprot ratu, nego ga moramo graditi u odnosu na ono što želimo da zaživi kao svojevrsna kultura življenja u našim društvima.

U skladu s tim, što bi to svatko od nas, konkretno u ovom slučaju politički autoriteti, mi kao civilno društvo, građani, mogli napraviti na boljoj afirmaciji kulture mira?

Ja se tom mišlju bavim svakoga dana i smatram da postoji više različitih segmenata. Mnogi od tih koraka izrazito su komplementarni. U našem društvu jako nedostaje zdrav odnos prema prošlosti, a to je jedino što može omogućiti zdrav odnos prema sadašnjosti, odnosno zdrav odnos prema budućnosti.

Zdrav odnos prema prošlosti omogućava nam prihvatiti i teške interpretacije ili teške istine, ali na neki način i s ovim pogledom prema budućnosti omogućiti mladim generacijama život u drukčijem svijetu, s drukčijim vrijednostima. Sve je to dio jedne borbe za neki drukčiji svijet koji je moguć.

A kažem da je moguć zato što on uvelike ovisi o nama. Ne ovisi o političkim strukturama i političkim odlukama koliko ovisi o nama. Međutim, dok mi ne donesemo tu odluku kao pojedinci i kao društvo, političke strukture mogu raditi što žele.

Kao društvo trebamo političku viziju i to je ono na čemu možemo raditi. Možemo razgovarati jedni s drugima, slušati jedni druge, razumjeti se, pronalaziti zajedničke točke razumijevanja i suradnje i graditi drukčiju vrstu političkog razvoja ovog društva koje mora naći zdrav odnos prema prošlosti i odgovoran odnos prema budućnosti.

Meni se čini da svi mi koji smo bili dio ratnih zbivanja, u kojoj god dobi smo tada bili, nosimo neku vrstu ožiljka u sebi. Mogli smo tada biti branitelji, vojnici, civilne žrtve rata, mogli smo biti promatrači i svatko od nas, bez obzira na svoju ulogu nešto je ponio sa sobom. To nas je iskustvo izrazito definiralo i neki od nas ne žele ponavljanje rata, dok neki drugi priželjkuju da se tako nešto dogodi jer kontinuirano imaju potrebu za osvetom. To sve govori da je taj rat ostavio duboku traumu u našim životima s kojom se ne znamo nositi. Naši roditelji i starije generacije općenito su izrazito uvjetovali naše razmišljanje o životu i svijetu pa nije neobično što mlade generacije danas smatraju kako Srbi, Romi i izbjeglice nisu jednako vrijedni kao Hrvati. Netrpeljivost prema tim grupama je trostruko veća nego što je bila za vrijeme rata 90-ih

godina. U tom smislu je obrazovanje, političko, građansko i interkulturno obrazovanje, rijedak socijalni agens koji može ponuditi promjenu. Ne sutra, ali možda za 20 ili 30 godina. Ali danas i sutra možemo početi da bismo tu promjenu vidjeli.

Kao društvo moramo naći snagu da upravo u to uložimo našu energiju, naše povjerenje, političku odlučnost pa onda i neka materijalna sredstva.

Često tražimo izlike jer se teško maknuti iz *statusa quo*, teško je promijeniti nešto jer se bojimo nepoznatog, ne znamo kuda će nas promjena odvesti.

Međutim, sigurna sam kako bi malo pojedinačnog preuzimanja rizika dovelo do nekog napretka.

No, to je stvar individualne odluke, odnosno dodatnog osnaživanja za donošenje takvih odluka.

Potrebna nam je hrabrost i povjerenje, a povjerenje smo izgubili. Nemamo povjerenja u političko, a u politici je važna etika koja se, naravno, izgubila svih ovih godina. Politika je zapravo etika i mora biti etika, i političko mora biti i estetsko i poetično i dubinsko i svi mi za to imamo priliku – graditi jedan takav drukčiji svijet, jedno drukčije društvo.

Spomenuli smo izbjeglice, izazove ili situacije s kojima se ne suočavamo samo mi ovdje, naravno, situacija je globalnog karaktera. Što su najvažniji elementi uspješne integracije?

U društvima poput našega dolazak izbjeglica predstavlja podsjetnik na naše ratno izbjegličko iskustvo kojega se ne želimo sjećati, koje želimo ostaviti po strani. Predrasude i etikete koje lijepimo na izbjeglice su predrasude koje smo lijepili i na neke druge društvene skupine tijekom rata.

Oni nas zapravo podsjećaju na to da je naša ekonomska i socijalna situacija izrazito loša.

Vidimo ih kao prijetnju koja će nas dodatno ugroziti jer će uzeti naše poslove i na neki način promijeniti našu kulturu koju jako cijesimo i za koju smo se borili. Taj i takav odnos prema izbjeglicama, uz razumijevanje zašto se on događa, ne treba podržati i treba mu se aktivno i konstruktivno suprotstaviti.

Mislim da moramo shvatiti da smo svi mi ljudi, svi zaslužujemo isto i svi imamo pravo na sigurnost, sreću

i dom, da ne govorim pravo na život jer se nadam da se to danas u 21. stoljeću podrazumijeva.

Kao što mi obični ljudi nismo bili krivi i nismo doveli do rata koji se dogodio na ovim prostorima, tako i drugi ljudi nisu sudjelovali u tome na isti način i danas bježe od progona.

U svijetu nikada do sada nije bilo toliko puno izbjeglica: 63 milijuna raseljenih ljudi i 21 milijun izbjeglica u svijetu, od kojih polovica djeca.

To je stvarno alarmantan podatak koji nam govori koliko smo civilizacijski potonuli. Ako se ne suprotstavimo takvim političkim odlukama koje će dovesti do ratova i ako ne pokažemo da mi kao ljudi, kao društvo možemo biti otvoreni, teško ćemo se iz toga izvući. Na jednom predavanju prije nekoliko godina rekla sam „Čovjek čovjeku ne smije biti neprijatelj.“, a mi kao da kontinuirano tražimo razloge da nekoga imenujemo našim neprijateljem i kao da je to duboko ukorijenjeno u našoj prirodi.

Stoga je po meni ključno zapitati se tko smo i pronaći u sebi tu razinu ljudskosti da možemo prihvatiti ono što vidimo, bez zatvaranja očiju, i pronaći duboko u sebi taj atom snage potreban za djelovanje protiv nepravde i zalagati se za ravnopravnost i sigurnost svih.

(Razgovor vodila Lejla Šehić Relić)

● ● ● VESNA ŠKARE OŽBOLT ● ● ●
PREDSJEDNICA NACIONALNOG ODBORA ZA USPOSTAVU
POVJERENJA I NORMALIZACIJU ODNOSA NA RATOM
OŠTEĆENOM TERITORIJU RH 1995.-1998.

“Podsjetila sam danas na sam proces mirne reintegracije, na sve one korake koji su se poduzimali na uspostavi mira i navela razloge po čemu je to bila najuspješnija misija UN-a u svijetu.

Naša misija, odnosno čitav taj model, izučava se i primjenjuje u mnogim kriznim žarištima u svijetu. Nije ga moguće, naravno, u cijelosti primijeniti, ali se koriste neki bitni elementi na kojima počiva naš sustav mirne reintegracije.

Mislim da bi i u samoj Hrvatskoj trebali više promovirati ulogu mira i mirotvorstva u procesima koje je Hrvatska prošla i kojima je vratila svoja okupirana područja mirnim putem.

Bilo bi vrlo korisno za nas kao društvo kada bismo malo više razgovarali i podučavali o toj temi, kada bi postala povijesnim naslijeđem zemlje.”

GORAN BOŽIČEVIĆ
MIRAMIDA CENTAR

“Moja tema danas je bila izgradnja mira. Taj pojam je u Hrvatskoj još uvijek poprilično nepoznat, iako ne bi smio biti. Hrvatska je među prvim zemljama u svijetu, zbog rata kojega je iskusila, počela provoditi programe izgradnje mira. Sâm sam sudjelovao u volonterskom projektu Pakrac 1993. godine dok je grad još bio podijeljen i razrušen. Govorio sam o iskustvima na izgradnji mira koja u Hrvatskoj imamo više od 20 godina. Namjera mi je bila reći ljudima da se mir ne gradi preko noći, da je to dugotrajan proces, da je jako važno živjeti s ljudima u tim ratnim i post-ratnim područjima, ljudima koji osjećaju teret rata, da ih ne prosuđujemo izvana nego ih treba vidjeti, pitati ih, raditi zajedno s njima na njihovim potrebama. Ono što sam pokušao reći ljudima je da se rasterete tereta da će svatko od nas razriješiti sve probleme koje društvo i zajednica ima jer neće. Nitko od nas neće, niti se treba time baviti. S druge strane, možemo napraviti puno više nego što nam se čini. Često se žalimo kako nemamo novca, nemamo ovoga ili onoga, ali pojedinac može puno napraviti. U tom kontekstu dao sam niz primjera koji mogu svakoga motivirati na djelovanje. Također, probao sam pomoći u motiviranju ljudi – skrenuo sam pažnju na to kako je motivacija da nešto radimo jer to nekim drugima treba, prilično neiskrena motivacija. Moramo priznati da to radimo za sebe, bilo zato što nas taj problem muči pa nam je važno raditi na njemu ili zato što se kroz njega možemo najkvalitetnije ostvariti, oba su razloga legitimna.”

IGOR ĐORĐEVIĆ
NANSEN DIJALOG CENTAR

“Predstavio sam svoje osobno iskustvo od prije skoro 20 godina kada sam se kao mlada osoba uključio u rad Centra za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek. Ideja je bila okupiti ljude koji su voljni raditi na novom konceptu izgradnje mira na reintegriranim područjima Republike Hrvatske. U to sam vrijeme gledao kako se naš grad obnavlja i zaključio sam kako je isto tako potrebno raditi i s ljudima. Centar za mir je meni i ostalim polaznicima edukacije koja je tada bila organizirana za buduće mirovne timove omogućio da počnemo raditi s drugim ljudima i krenemo u te podijeljene zajednice.”

ODRŽIVI RAZVOJ

Voditelj kolegija: Teo Petričević

Teo Petričević je društveni poduzetnik i inovator, nezavisni savjetnik i trener. Osnivač je i inicijator dvadesetak društveno poduzetničkih organizacija u Hrvatskoj koje djeluju u području zelene ekonomije i pružanja socijalnih usluga u lokalnim zajednicama.

Direktor je ACT Grupe, prvog konzorcija društvenih poduzeća u Hrvatskoj. Stručnjak je na području društvenog poduzetništva s više od 15 godina iskustva u jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva i društvenih poduzetnika i više od 10 godina iskustva u razvoju društvenog poduzetništva u lokalnim zajednicama. Posjeduje zavidnu razinu ekspertize u području zakonodavstva vezanog uz radnu integraciju, zadrugarstvo i društveno poduzetništvo u Hrvatskoj i zemljama regije, te je aktivan u zagovaračkim procesima na nacionalnoj i EU razini.

TEO PETRIČEVIĆ

“Održivi razvoj koncept je zadovoljavanja naših potreba u skladu s dostupnim resursima na planetu Zemlji, ali na način da ostavljamo te raspoložive resurse i budućim generacijama. Današnja ekonomija, nažalost, funkcionira na način da stvara nove potrebe, potrebe koje u našem realnom životnom kontekstu ne postoje, i na taj način narušavaju kompletni eko-sustav.

Dobra ekonomija naglašava uravnoteženo korištenje i uravnoteženo djelovanje.

Društveno poduzetništvo prvenstveno odgovara na društvene probleme ili potrebe kroz poduzetničke aktivnosti na način da na održiv način i odgovoran način koristi resurse i odnosi se prema okolišu i društvu.”

Zadnjih godina tema održivog razvoja postala je vrlo aktualna. Možete li nam reći što je održivi razvoj, kako se on implicira na naš život i zašto je važno baviti se održivim razvojem?

Ako polazimo od simplističkog definiranja tog pojma, održivi razvoj je koncept zadovoljavanja naših potreba u skladu s dostupnim resursima na planetu Zemlji, ali na način da ostavljamo te raspoložive resurse i budućim generacijama. Što znači da u nekakvom realnom kontekstu danas zadovoljavamo sve svoje

potrebe, zadovoljavamo svoja osnovna prava, ali razmišljamo i o pravima budućih generacija.

Ako to stavimo u nekakav kompleksniji okvir, govorimo o održivom razvoju prvenstveno kroz različite interakcije nekoliko ključnih elemenata.

Ponajprije ljudi, trenutna populacija koja boravi na planeti Zemlji, imaju nekakve svoje potrebe koje žele zadovoljiti. Najčešće su to vrlo bazične potrebe - potreba za hranom koju treba proizvesti na ovaj ili onaj način, čime se javlja koncept ekonomije koji prvenstveno treba zadovoljiti te potrebe ljudi.

Tu su naravno važan ključan element opet resursi koji se koriste u proizvodnji dobara koje koristimo u svom svakodnevnom životu, ali naravno, cijela ta industrijalizacija i ekonomija koja zadovoljava naše potrebe koristeći različite resurse uzrokuje i određene posljedice.

U kontekstu društvenog razvoja govorimo o minimiziranju tih posljedica spram okoliša, prvenstveno u okviru zagađenja tla, zraka ili vode.

Održivi razvoj tema je o kojoj više ne treba pričati, nego jednostavno na njoj raditi.

O konceptu održivog razvoja intenzivno pričamo zadnjih 40-ak godina, nastavno na temu zaštite okoliša i zaštite prirode koje smo otvorili sredinom 20. stoljeća. Negdje od 80-ih godina 20. stoljeća održivi razvoj je važna tema i u kontekstu donošenja različitih politika i strategija na globalnoj razini, ali i tema koja zaokuplja različite dijelove društva – od istraživača do praktičara. Danas je održivi razvoj jednostavno model koji mora živjeti u svim segmentima društva.

Govorimo o ekonomskoj održivosti, govorimo o društvenoj održivosti i govorimo o okolišnoj održivosti. Vrlo važno je shvatiti kako nemamo više plan B, a tomu i svjedočimo - trebamo uz sve ove segmente informiranja i obrazovanja za održivi razvoj, razvijati i implementirati stabilne i održive modele koji odgovaraju na probleme koje smo identificirali, dakle u društvu i okolišu.

Spominjete društvenu, ekonomsku i okolišnu dimenziju održivog razvoja. Međutim, u javnosti je uglavnom prepoznata samo jedna dimenzija, a to je zaštita okoliša. Zbog čega je važno uzeti u obzir sve tri dimenzije i uspostaviti među njima ravnotežu?

Zapravo je vrlo jednostavno. Ono što mi kao pojedinci i pojedinke najprije primjećujemo je okruženje u kojem djelujemo i radimo, a to je okoliš.

Vrlo lako se možemo poistovjetiti sa različitim negativnim posljedicama, dakle degradacijom okoliša bilo u kontekstu prirodnih katastrofa, izumiranja biljnih ili životinjskih vrsta, zagađenja tla, vode ili zraka zbog toga što smo svjesni posljedica, žestokih posljedica, koje daljnja degradacija okoliša može imati po nas.

I tu onda reagiramo jer smo dovedeni do situacije u kojoj moramo vrlo brzo pronaći rješenje.

Ali ostala dva segmenta ili stupa održivog razvoja, gospodarski/ekonomski i društveni (koji obuhvaća socijalnu održivost i kulturnu održivost), također su vrlo važna. Gospodarska održivost prvenstveno odgovara na potrebe nas građana, na potrebe društva i to je njena jedina funkcija. U tom kontekstu, interakcije između društva i ekonomije moraju biti stabilne, održive i izvedive. Tu govorimo o zadovoljenju osnovnih ljudskih prava, osnovnih radničkih prava, o modelima radne integracije – dakle i socijalnog i radnog uključivanja – ali samo na razini ekonomskih djelatnosti koje odgovaraju samo na potrebe koje mi imamo u ovom trenutku.

Današnja ekonomija, nažalost, funkcionira na način da stvara nove potrebe, potrebe koje u našem realnom životnom kontekstu ne postoje, i na taj način narušavaju kompletni eko-sustav. Što zapravo govori da ekonomija danas ima puno veću moć od druga dva segmenta. Ono čemu bismo trebali težiti je uravnoteživanje ta tri stupa, prvenstveno na način da ekonomija minimalizira svoje djelovanje i negativan utjecaj koji ima spram društva i okoliša, ali da i dalje zadovoljava sve naše potrebe te da, nekako logično, društvo na taj način minimalizira i svoj negativan utjecaj na okoliš. Jednom kada postignemo tu ravnotežu, bilo da je riječ o mikro ili makro zajednicama, stvari su popravljene i dalje možemo govoriti o održivom razvoju.

Kada govorite o uspostavljanju ravnoteže, tu sigurno mogu pomoći različite politike koje se donose zadnjih 20-30 godina, strategije i planovi.

Što je s realizacijom? Je li vidljiva promjena na globalnoj razini, a kako je u Hrvatskoj kada govorimo o održivom razvoju?

Strategije su nužne jer one postavljaju određeni okvir djelovanja, na globalnoj i na nacionalnoj razini.

One usmjeravaju što i kako ćemo raditi.

Da, 70-ih godina krenulo se razgovarati o održivom razvoju, '92. godine imali smo donošenje prve Deklaracije i Agende 21, plana djelovanja za održivi razvoj. Prošle godine i na globalnoj razini usvojena je Agenda 2030 koja donosi 17 ključnih ciljeva na kojima bi trebalo raditi u sljedećih 14 godina.

Sve te strategije transponirane su i u europski strateški okvir pa jednako tako i nacionalni strateški okvir.

Od 2009. godine imamo Strategiju za održivi razvitak Hrvatske. Jednako tako, od 2011. imamo i Akcijski plan za održivi razvoj. Nastavno na to, donijele su se različite strategije, politike vezane prvenstveno uz obrazovanje za održivi razvoj, no, nažalost, kad je često riječ o strategijama, one prvenstveno mogu biti implementirane i imati određenih rezultata ako postoji snažna politička volja za njihovu implementaciju. Nažalost, ne vidim to danas ni na globalnoj ni nacionalnoj razini. Vidljivi su pozitivni pomaci s različitim identificiranim negativnim posljedicama neodrživog razvoja, primjerice smanjenje siromaštva posljednjih nekoliko godina, pa i u nekim drugim segmentima, no to još uvijek nije dovoljno da bismo mogli govoriti o promjenama koje su nužne.

Cijeli je taj strateški okvir važan, on daje usmjerenje svim akterima koji rade na održivom razvoju što i kako raditi, daje nekakav okvir razumijevanja svim građanima i građankama - što je važno, no bez političke volje vrlo je teško vidjeti konkretne rezultate.

Spomenuli ste kako ekonomija ima najveću moć u odnosu na druge dvije dimenzije, no tu se sad pojavljuje i jedan novi termin koji je mnogima od nas vjerojatno nepoznat, a to je dobra ekonomija.

Kakve veze dobra ekonomija ima s održivim razvojem i kakve to veze ima s društvenim poduzetništvom?

Održivi razvoj podrazumijeva da je sva ekonomija dobra. Govorimo o gospodarskom djelovanju organizacija i pojedinaca koje uravnotežuju ta tri stupa.

Kroz svoje poduzetničke pothvate i aktivnosti kontinuirano promišljaju kakav utjecaj će iste imati na razvoj društva, na okoliš i ekonomiju općenito.

Ne bih rekao da je dobra, odnosno specifičnije, društvena ekonomija novi koncept.

Naime, ekonomija zapravo znači upravljanje kućom, upravljanje onim što imamo na način da odgovara na naše bazične potrebe, ali je nužno uvesti novi pojam upravo zbog tog promišljanja i razumijevanja da postojeća ekonomija ili postojeći ekonomski sustav nije dobar i nije održiv.

Različite simulacije, različiti modeli koji se produciraju posljednjih 40 godina govore o tome da resursi nisu nepresušni, da trebamo bolje upravljati tim resursima, pogotovo u ekonomskom kontekstu.

Dobra ekonomija samo naglašava to uravnoteženo korištenje i uravnoteženo djelovanje.

Vrlo jednostavno, dobra ekonomija obuhvaća nekoliko različitih modela djelovanja - model društvenog poduzetništva, model solidarne ekonomije, obuhvaća različite lokalne valute, govori o modelima koji su nam prirodni, logični, ali koji još uvijek nisu dovoljno razumljivi pa nemaju ni posljedicu da su implementirani na visokoj razini. Neke zemlje su okrenute dobroj ekonomiji. Kada vidimo da određena zemlja donese odluku ili strategiju ka samo organskoj poljoprivredi ili ka korištenju samo obnovljivih izvora energije ili ka cjeloživotnom obrazovanju ili obrazovanju za građanski odgoj, onda vidimo da je dobra ekonomija kao koncept vrlo širok, ali i moguć za implementaciju.

U Hrvatskoj smo na samom početku implementacije i razumijevanja tog koncepta, ali imamo i primjera dobre prakse.

Kao jedan od pionira društvenog poduzetništva u Hrvatskoj, smatrate li da društveno poduzetništvo kod nas ima budućnost te je li uopće moguće biti uspješan u društvenom poduzetništvu s obzirom na stanje u zemlji?

Zapravo smo dali odgovor na to.

Društveno poduzetništvo kao jedan od mogućih modela dobre ekonomije je nužnost. Ne postoji drukčija mogućnost razvoja poduzetničkih djelatnosti upravo zbog toga što imamo određenih društvenih i okolišnih problema i dostupnih resursa je sve manje.

Moramo se okrenuti k tomu da imamo održive modele. Društveno poduzetništvo je upravo to – uravnoteženo korištenje resursa, integracija i zadovoljavanje svih radničkih i ljudskih prava u tim radnim procesima i održiv odnos spram okoliša. U Hrvatskoj je društveno poduzetništvo podosta novi koncept i promišlja se, razvija i implementira posljednjih 10-ak godina.

Veliki dio građana ga još uvijek razumije prvenstveno u kontekstu radne integracije - zapošljavanja osoba u nepovoljnom položaju - što nije njegova ključna svrha. Društveno poduzetništvo prvenstveno odgovara na društvene probleme ili potrebe kroz poduzetničke aktivnosti na način da na održiv i odgovoran način koristi resurse i odnosi se prema okolišu i društvu.

Govori se o tomu kako održivost i razvoj vrlo često ne idu zajedno. Kako biste to objasnili i kako vidite daljnji put održivog razvoja?

U javnosti se percipira da je to oksimoron, da održivost i razvoj ne idu ruku pod ruku, ali u praksi različiti primjeri pokazuju da je to vrlo jednostavno i da je to prirodno. Ekonomija je prvenstveno usmjerena razvoju, korištenju što većeg broja resursa na način da stvori novu dodanu vrijednost, bilo da je to u materijalnom ili financijskom kontekstu. U tom okviru ne promišljamo previše o održivosti jer nam je cilj maksimalno iskoristiti resurse kako bismo maksimizirali određenu dodanu vrijednost ili dobit. Održivost s druge strane, prvenstveno govori i promišlja o važnosti korištenja onoga što imamo na način da to ostavljamo budućim generacijama.

Tu dolazimo do sukoba kratkoročnog promišljanja ekonomskog razvoja i dugoročnog promišljanja održivosti kao koncepta. Dobra ekonomija objedinjuje jednu i drugu stranu na način da uravnotežuje ta dva koncepta, jednako tako i društveno poduzetništvo, etično bankarstvo i druge različite modele.

Uvjeren sam da će u idućim godinama, budući da nam to i jest jedan od ključnih planova, društveno poduzetništvo i dobra ekonomija biti modeli razvoja ne samo poduzetničkih aktivnosti, već svih aktivnosti različitih organizacija u našem društvu.

Vrlo sam optimističan, ne može se biti pesimističan u ovom trenutku. Vrijeme je sad, moramo sad reagirati. Ako čekamo naredne generacije da riješe probleme koje smo stvorili, sustav neće dugo funkcionirati onako kako bismo to htjeli.

(Razgovor vodila Nikoleta Poljak)

● ● ● DRAŽEN ŠIMLEŠA ● ● ●

“Tri stupa su dosta poznata, to su okoliš, društvo i ekonomija i danas smo u sklopu predavanja učili na koji ih je način potrebno povezati tako da podržavaju jedan drugog u želji za većim održivim razvojem, a ne da imamo situaciju koja je danas česta – da se najčešće ekonomija događa na jedan neodrživ način, ostavlja nam vrlo loše posljedice i po okoliš i po društvo. Učili smo na koji način ekonomija treba funkcionirati kako bi ispunila potrebe društva, a da se to događa u nekakvom okviru nečega što nam okoliš pruža.”

EUROPSKA UNIJA

Voditeljica kolegija: dr. sc. Senada Šelo Šabić

Dr. sc. Senada Šelo Šabić radi kao znanstvena suradnica na Institutu za razvoj i međunarodne odnose u Odjelu za međunarodne ekonomske i političke odnose. Njezini istraživački interesi uključuju hrvatsku vanjsku politiku, Jugoistočnu Europu, proširenje Europske unije, međunarodnu razvojnu suradnju i migracije. Senada ima doktorat političkih znanosti s Europskog sveučilišnog instituta u Firenci (2003.) i dva magisterija – iz međunarodnih odnosa Sveučilišta u Zagrebu (1999.) i mirovnih studija Sveučilišta Notre Dame u SAD-u (1996.). Predaje na poslijediplomskom studiju na Sveučilištu u Zagrebu i glavna je urednica znanstvenog časopisa Croatian International Relations Review (CIRR) koji pokriva teme iz područja društvenih znanosti s fokusom na politologiju, sociologiju, pravo i ekonomiju.

DR. SC. SENADA ŠELO ŠABIĆ

“Ove godine obilježavamo 60 godina potpisivanja Rimskih ugovora, čime je stvoreno zajedničko tržište i otkuda je zapravo razvijena, počevši od „Zajednice za ugljen i čelik“, Europska unija.

Europska unija danas se suočava s brojnim izazovima i nije se loše podsjetiti od kuda smo krenuli i zbog čega smo zapravo prvobitno uložili napor da stvorimo jedno udruženje, jednu organizaciju zemalja u kojima ćemo se fokusirati na prosperitet, na ekonomske teme, na dobrobit stanovništva, a ne ulagati vrijeme, energiju i resurse u suprotstavljanje i međusobno neslaganje i neprijateljstvo.”

Dr. Šabić, u uvjetima kada se strahovito puno i na globalnoj i europskoj sceni govori o opstojnosti Europske unije, povijest ideje Europske unije u ovom je trenutku vrlo značajna i aktualna tema. Vi ste, između ostalog, na kolegiju govorili upravo o toj temi.

Tako je. Ovaj cijeli kolegij odnosi se na Europsku uniju, na izvore i otkuda je potekla sama ideja EU, kako se EU stvarala i kakva je budućnost čeka. Naravno, s vrlo značajnim osvrtom na hrvatsko članstvo u EU. Ove godine obilježavamo 60 godina potpisivanja

Rimskih ugovora, čime je stvoreno zajedničko tržište i otkuda je zapravo razvijena, počevši od Zajednice za ugljen i čelik, Europska unija.

Ona se danas suočava s brojnim izazovima i nije loše podsjetiti se od kuda smo krenuli, zbog čega smo prvobitno uložili napor da stvorimo jedno udruženje, jednu organizaciju zemalja u kojima ćemo se fokusirati na prosperitet, na ekonomske teme, na dobrobit stanovništva, a ne ulagati vrijeme, energiju i resurse u suprotstavljanje, međusobno neslaganje i međusobna neprijateljstva.

Europska unija donijela je puno dobrog svojim ujedinjenjem i postojanjem. Brojne male zemlje koje izlaze ili su izašle iz tranzicije imaju priliku poboljšati stanje ljudskih prava i brojne druge društvene segmente.

U okviru ovog kolegija govorili ste o četiri slobode Unije. Što Europska unija nudi kroz te slobode, odnosno kroz te temeljene vrijednosti?

Četiri slobode ugrađene su u temelje Europske unije i to su sloboda kretanja kapitala, roba, usluga i ljudi. Sada vidimo da sve dok su ove prve tri bile prisutne nije bilo toliko problema. Problemi nastaju sada s četvrtom slobodom kada sve veći broj ljudi i unutar same EU zbog većeg broja članica i dolazak ljudi izvana po nekima ugrožava tu vrstu slobode.

Zbog toga se narušavaju ili se potkopavaju sami temelji EU. Vrlo je teško očekivati da će članice EU pristati na neke zahtjeve Velike Britanije koji pretpostavljaju nekakav kompromis ostalih članica oko te četvrte slobode. Njemačka i druge članice su otvoreno i jasno rekly da nema pregovora o četiri temeljne slobode. Sada je izvjesno da ćemo gledati neki drukčiji scenarij britanskog izlaska iz EU nego što se pretpostavljalo prije nekoliko mjeseci.

Migracije kao jedno od ključnih pitanja egzistencije same EU i današnjeg svijeta jako su prisutne u tom promišljanju izazova s kojima se EU danas suočava i koji nas čekaju u budućnosti, bilo da je riječ o politikama koje vodimo ili izborima na kojima platforme određenih populistu dobivaju glasove.

Jedna od aktualnih i zanimljivih tema o kojima ste uz goste predavače govorili na kolegiju bila je vezana uz migrante. Razgovaralo se o tomu što migranti izostankom integracije donose u EU. Kakvi su komentari i zaključci polaznika Demo akademije?

Imali smo izvrsnu raspravu u kojoj smo nakon uvoda i jedne pristojne diskusije pokušali ogoliti teme.

Kroz jednu vježbu podijelili smo se u različite grupe, ne nužno po svom vlastitom afinitetu, za ili protiv migracije, ne u odnosu prema migracijama koje se događaju unutar EU, nego u odnosu prema izbjegličkoj krizi, pritisku ili trendu kojem smo izloženi i kojem ćemo biti izloženi u budućnosti.

Vrlo zanimljivo, sve one stvari koje se inače provlače kroz političke debate, kroz različite diskurse, kroz strahove koje ljudi osjećaju, kroz populističke izjave su, naravno, bile prisutne. Dakle, mi smo svih njih svjesni i teško nam se odrediti, nemamo konačan zaključak i nemamo konačan odgovor na sva pitanja koja nas pritišću u tom segment. Ali ono što mislim da je strašno važno naglašavati i uvijek treba podcrtati su dvije stvari: jedna je da bez obzira na sve probleme s kojima se suočavamo, projekt Europske unije baziran je na ideji zajedništva i odluci da više ratom i sukobima nećemo rješavati međusobne probleme. Dakle, ponovo se treba prisjetiti tih temeljnih principa zbog kojih smo ušli u cijeli projekt.

I druga stvar, da bez obzira koliko se nama čini da smo egzistencijalno ugroženi, da smo sigurnosno ugroženi, da je naša budućnost pod upitnikom, da smo imali ekonomsku krizu, financijsku krizu, recesiju, da demografski padamo, da je natalitet nizak, da je migracija jako visoka, da imamo niz problema koje ne možemo riješiti u svojim vlastitim zemljama, mi ipak uživamo blagodati jednog suvremenog doba, tehnološkog napretka, zdravlja, produženog životnog vijeka itd.

Treba sagledati ove druge pozitivne aspekte, svega onog što imamo: nismo pod opsadom, nismo u ratnom sukobu, ne prijeti nam nestanak.

Mislim da imamo kapacitete i da bismo trebali imati znanja kako odgovoriti na ove nove izazove i kako se prilagoditi novom svijetu. Najveći problem je, a vidjelo se to i u ovoj raspravi o migraciji, naše pokušavanje

re-kreiranja prošlosti, a prošlost je prošlost i više se ne možemo vraćati starim obrascima.

Po mom mišljenju riječ je o jednom od temeljnih izazova današnjeg svijeta. Prebrzo se stvari mijenjaju, globalizacija je donijela niz promjena i ljudi se ne mogu priviknuti na takvu brzinu promjena koje osjećaju. Vide i osjećaju veliki strah zbog čega žele povratak onog poznatog, makar ono i ne bilo savršeno, ali barem je bilo naše.

Rekli ste da EU zapravo nema egzistencijalnih problema. U kontekstu jedne od tema kolegija, a riječ je o odnosu EU s vanjskim silama, želim Vas pitati ako EU nema egzistencijalnih i fundamentalnih problema, ima li možda problema s vanjskim silama?

Da, iako su to povezane, mogu biti i odvojene teme. Ovo prvo što ste spomenuli je jako bitno, imate niz generacija koje su odrasle u određenoj vrsti blagostanja, u udobnosti i komforu. Mi znamo, gledajući povijest, da takve situacije dovode i do dekadencije, dovode do smanjenja oštine i brzine reakcija kao i nekakvog uljuljkivanja u stvarnost koja je prilično dobrohotna za veliki broj ljudi. Stvari se mijenjaju i to stvara osjećaj gubitka. To ne znači da je došlo apokaliptično doba i da smo puno izgubili, nego ti periodi blagostanja jednostavno nisu trajna karakteristika naše civilizacije. To su *intermezza* između vrlo grubih realnosti s kojima smo se suočavali.

Nadvladali smo periode gladi, masovnih bolesti itd., ali sad dolaze neki drugi izazovi s kojima ćemo se morati suočiti. Globalizirani svijet, veći broj stanovnika, smanjenje resursa ili prilagodba iskorištavanju

postojećih bogatstava koja imamo, sve su to stvari koje nas tjeraju da se aktiviramo i mnogima to smeta. Htjeli bi zadržati privilegirani život koji su živjeli prije, ali mislim da to neće biti moguće.

Mislim da će ta kriza kako je mi doživljavamo ili ti novi izazovi jedno određeno vrijeme biti stanje u kojem ćemo morati naučiti živjeti i vjerujem da ćemo preživjeti. Nadam se, naravno, da ćemo sve to učiniti bez ozbiljnih sukoba, nekakvih ratova ili obračuna koji barem po meni trebaju ostati za prošlost i udžbenike povijesti.

Ovi izazovi koji dolaze ili, kako ih Vi nazivate, djelovanje nekih vanjskih sila, predstavljaju ozbiljno pitanje za samu EU, a u tom kontekstu i za Hrvatsku.

Za EU je činjenica da sada ima SAD kao partnera s kojim ne zna što bi dalje jer ne zna kakav je, čuju se različite poruke. SAD je zemlja koja je ugrađena u temelje osnivanja same EU i uvijek ju je podržavala.

Nadalje, transatlantsko partnerstvo definira identitet EU u sigurnosnom smislu, najveći broj članica EU su i članice NATO-a.

SAD je kao jamac stabilnosti u Europi bio faktor ili odlučujući akter u završetku i jednog i drugog svjetskog rata u 20. stoljeću, imao je i određenu ulogu u završetku sukoba na prostoru bivše Jugoslavije.

S te strane mi imamo tradicionalno povjerenje u održavanje dobrih odnosa sa SAD-om, a ako se to promijeni to zaista stvara određenu neugodu i nerazumijevanje što će Europa dalje činiti.

S Rusijom je nešto drukčija priča.

Baš zbog tog našeg prijateljstva ili savezništva sa SAD-om smo, često možda i protiv interesa nekih članica EU, bili na strani protiv Rusije i ruske politike.

Naravno, postoji i niz poteza Rusije s kojima se članice EU ne slažu. Prema tomu, ako dođe do približavanja SAD-a i Rusije, to će se sigurno odraziti na ozbiljan način prema Europi. Možda će to biti pozitivno, možda će to približavanje stavova ili prijateljski odnosi između Rusije i SAD-a biti shvaćeni kao relaksiranje odnosa u samoj EU i usmjeravanje na približavanje tom partnerstvu. Hoće li doći do podjele sfera i interesa kao što neki najavljuju, pa će zapravo prijateljstva ili približavanje stavova između SAD-a i Rusije značiti novu podjelu Europe i vraćanja nekih starih obrazaca, ostaje vidjeti.

Nedavno je održan neformalni sastanak Vijeća Europe na Malti. Dvije teme bile su na dnevnom redu, migracije i budućnost Unije. Prije samog sastanka Donald Tusk poslao je pismo svim premijerima i predsjednicima koji su bili prisutni na sastanku kako bi ih motivirao da razmisle kakva budućnost čeka EU.

On, između ostalog, navodi da postoje tri prijetnje budućnosti EU: sve aktivnija uloga Kine, agresivna ili neprijateljska Rusija i SAD koji možda postaju neprijatelj Europi. Prema tomu, to su samo nekakva tri ključna igrača, ali postoji i niz drugih izazova s kojima se EU suočava.

Kada govorimo o politici proširenja EU, koliko ona sad ovisi o samoj EU, o državama članicama, koliko ovisi o vanjskom utjecaju i kako mislite da će se ta situacija razvijati?

Bilo koja zemlja koja je danas kandidat za članstvo u EU nema nikakvu izvjesnu perspektivu članstva u nekoj doglednoj budućnosti iz dvaju razloga: prvo, zato što u samoj EU i među građanima EU ima dosta otpora prema politici daljnjeg proširenja, i drugo, zato što su kriteriji za ulazak pooštreni, a sve ove zemlje koje su danas kandidati su, osim onih koje su suspendirane, prilično nepripremljene, možda nedovršene države, institucionalno slabe.

Njihov kapacitet da ispune te kriterije je nizak i imaju jako težak reformski put ispred sebe, a istovremeno EU je neodlučna o tomu želi li uopće novo proširenje, kada, pod kojim uvjetima itd. Postoje i neki autori koji tvrde da je EU zapravo izgubila kapacitet da sama odluči gdje su joj granice i da će daljnje proširenje ovisiti i o mišljenju drugih. Tu se onda spominje, primjerice, utjecaj Rusije. Iz te perspektive može se postaviti pitanje je li Srbija voljna ispuniti sve kriterije, ili možda neka druga strana može ponuditi više ili neku drukčiju perspektivu koja bi bila prihvatljivija građanima te države. Osobito u situaciji gdje znaju da ne dolaze u prijateljsko okruženje ili okruženje dobrodošlice u samoj EU. Recimo, prilikom bilo kojeg budućeg proširenja EU, građani Francuske odlučivat će referendumom i vrlo je teško očekivati da će biti lako uvjeriti glasače u Francuskoj ili parlamentarce u

mnogim zemljama da je u njihovu interesu i u interesu njihovih građana da prime novu članicu, tko god to bio, kad se EU već suočava s brojnim problemima. Mislim da će ovaj proces proširenja, odnosno razumijevanje tog procesa, trajati dok sama EU ne odluči kako dalje. Sad je EU fokusirana na izlazak Velike Britanije i teško razmišlja o primanju novih članica, a ostaje vidjeti i kakva će geopolitička stvarnost biti u budućnosti.

Na okruglom stolu u sklopu Demo akademije profesor Šalaj je rekao da je Hrvatska u ovom trenutku država koja se prema EU odnosi kao prema svojoj vanjskoj politici, a zapravo bi trebalo biti suprotno.

Kako komentirate hrvatsku vanjsku politiku u okviru EU?

Da, slažem se s kolegom. Mislim da mi još uvijek nismo internalizirali tu ideju da smo punopravna članica EU, to je još uvijek na mentalnoj razini i treba vremena da se "kapilarno" proširi u cijelom društvu. No vjerujemo da će to doći s prolaskom godina članstva i s razumijevanjem načina na koji funkcionira EU. Teže nam je zato što se EU nalazi u razdoblju krize i promjena. Dakle, mi ne dolazimo u jednu stabilnu organizaciju u kojoj se znaju sva pravila i u kojoj je sve posloženo, već dolazimo u trenutku kada EU promišlja svoju budućnost, osjeća se slabijom nego što je bila prije, postoje promjene s kojima se ne nosi tako lako. U takvim uvjetima novoj i maloj članici, koja je ušla sama nakon jednog dugog procesa pregovaranja, nije jednostavno. Treba imati razumijevanja i za hrvatske napore da da svoj doprinos ili nametne neke svoje interese i teme.

S druge strane se isto tako možda može uputiti kritika da se možemo više potruditi, da možemo uložiti više napora u pozicioniranje ili učenje o funkcioniranju unutar EU, primjerice kako tražiti partnerske zemlje, kako koordinirati neke svoje stavove i tražiti podršku od drugih članica o temama koje su nama bitne.

Kroz sve ove teme provlači se motiv budućnosti EU. Mnogi su skloni paušalno procijeniti da EU neće još dugo opstati, ali ekonomska i socijalna isprepletenost sugerira da je takvo tkivo teško razdvojiti. Koja je budućnost EU?

Da, teško ga je razdvojiti, ali moguće ga je razoriti, rascijepati ili kako god hoćete to opisati.

Mi znamo kako je vrlo teško nešto izgraditi, a vrlo lako je razrušiti. Dakle, sigurno se može razrušiti, ali je pitanje treba li nama to. Birokratizirana Europa, Europa na autopilotu, Europa s čelnicima koji su odvojeni od građana sigurno ne može opstati.

Zato populisti uspijevaju, zato što postoji otpor građana da se identificiraju s jednim takvim projektom. Ako se pak kroz sve ovo nauči kako prepoznati, kako opipati bilo građana Europe, kako podići razinu zadovoljstva u smislu da osjećaju participativnost, da su dio jednog šireg kolektiva, onda mislim da ima budućnost. Puno je posla pred nama.

(Razgovor vodio Alan Srčnik)

DARIO JOVIĆ

ZAMJENIK VELEPOSLANIKA KRALJEVINE ŠVEDSKE

“Švedska je ušla u Europsku uniju 1995. Imamo 20 godina iskustva, proživjeli smo neke značajne promjene u EU i naša iskustva su, mislim, dobrodošla RH - lobiranje u EU, politička suradnja s drugim članicama i kako se boriti za svoje interese u jednom klubu koji sad već ima 28 članica.”

IZBOR ZAVRŠNIH RADOVA POLAZNIKA I
POLAZNICA DEMO AKADEMIJE

The image features a vibrant blue background. On the left, a large yellow circle is partially visible. In the center, a large white circle contains the number '2' in a bold, blue, sans-serif font. To the right of the white circle, a series of small white dots forms a curved path leading to a cluster of five circles: one white, one yellow, one white, one yellow, and one yellow. The overall design is clean and modern.

2

SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO I ORGANIZIRANI OBLICI SAMOZAPOŠLJAVANJE ŽENA NA PODRUČJU VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE – POTENCIJALI, MOGUĆNOSTI I PREPREKE

Milena Babić

UVOD

Ovaj istraživački rad izrađen je u okviru praktičnog dijela obrazovnog programa Demo Akademije - Društveno korisno učenje.

Svrha ovog istraživanja bila je analizirati situaciju po pitanju društvenog poduzetništva i organiziranog samozapošljavanja žena na području Vukovara i okolice, detektirati prepreke postojanju i razvoju ovog oblika poduzetništva te na osnovu dosadašnjih iskustava različitih dionika izraditi preporuke za poticanje razvoja društvenog poduzetništva žena.

Dva su cilja postavljena kao temelj izradi ovog istraživačkog rada:

1. Istražiti koji čimbenici predstavljaju prepreke društvenom poduzetništvu i/ili organiziranom samozapošljavanju žena na području Vukovara i okolice.
2. Istražiti što je potrebno udrugama i ženama kao pojedinkama kako bi se odvažile upustiti u poduhvat samozapošljavanja ili udruživanja u neki oblik društvenog poduzetništva.

Teza od koje počinje ovo istraživanje jest da su žene na području Vukovarsko-srijemske županije kontingent stanovništva čiji potencijali nisu u dovoljnoj mjeri mobilizirani u svrhu gospodarskog oporavka i održivog razvoja. Društveno poduzetništvo i organizirani oblici samozapošljavanja žena mogli bi biti jedan od načina povećanja gospodarske aktivnosti, ali i općeg poboljšanja položaja žena na području Vukovara i županije u cjelini.

Očekivanje vezano uz ovo istraživanje bilo je da će ono pomoći u stvaranju jasnije slike o preprekama koje ometaju društveno poduzetništvo i organizirano samozapošljavanje žena na ciljanom području te donijeti preporuke i smjernice djelovanja u budućnosti. Također je očekivano da će ono dati uvid u to koji dionici na području Vukovara jesu zainteresirani za osnivanje društvenih poduzeća.

Metode prikupljanja podataka korištene za potrebe istraživanja uključile su prikupljanje i analizu službenih statističkih podataka, analizu postojećih istraživanja i dokumenata, analizu dosadašnjih iskustava putem izvještaja i primjera iz prakse te intervju i kratkog upitnika. U svrhu prikupljanja podataka i informacija analizirani su različiti dokumenti, izvještaji, publikacije, istraživački i diplomski/poslijediplomski radovi te članci na temu društvenog poduzetništva. Kao izvori informacija korišteni su i izvještaji ili objave o aktivnostima i rezultatima projekata koji su tijekom posljednjeg desetljeća provedeni na području Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije od strane lokalnih aktera. Pored toga, ciljanim akterima dostavljeni su kratki upitnici o ciljevima i rezultatima tih projekata te su nakon toga s nekima od njih obavljene i intervjui.

Za potrebe istraživanja informacije su, osim putem internetske pretrage, prikupljene i putem upitnika i intervju s predstavnicama Vukovarskog instituta za mirovna istraživanja i obrazovanje, Marijom Molnar, Udruge žena Vukovar, Jelenom Milićević te Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Područna služba Vukovar, Mirelom Glavaš.

KONTEKST I ANALIZA

Vukovarsko-srijemska županija jedna je od slabije razvijenih područja u Republici Hrvatskoj i jedno je od područja od posebne državne skrbi.

Također spada u područja s izraženim problemom iseljavanja radno sposobnog stanovništva.

Gospodarska slika Vukovarsko-srijemske županije prilično je sumorna, bez vidljivih pomaka na bolje.

Unatoč zabilježenom rastu ukupnih prihoda od 14,15% u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, usporedba podataka o poslovanju tvrtki po županijama za 2015. godinu pokazala je da je Vukovarsko-srijemska županija jedna od slabije razvijenih županija u Republici Hrvatskoj. Od ukupno 21 županije VSŽ je po broju poduzetnika na 17., a po ukupnom prihodu na 8. mjestu. Broj zaposlenih u tvrtkama povećan je s 14 798 na 16 292, odnosno ostvaren je rast od 10 %, ali je unatoč tome po stopi nezaposlenosti od 30,3 % treća po redu među županijama s najvišom stopom nezaposlenosti u Hrvatskoj.

„Veliki broj ugašenih i blokiranih obrta, nepovoljna struktura gospodarstva, slaba kupovna moć stanovništva i premali interes mladih osoba, osobito za proizvodne obrte, ključni su problemi koji danas opterećuju ovaj vrlo značajan sektor gospodarstva. Stipendiranje učenika koji se odluče školovati za deficitarne obrte, sufinanciranje nastupa na značajnijim sajmovima, stručna pomoć pri kandidiranju projekata za financiranje iz fondova EU te stimuliranje i financijska potpora kod otvaranja novih obrta, neke su od mjera koje bi mogle promijeniti trenutno stanje.“ - zaključak je sastanka održanog 14. ožujka 2017. u Obrtničkoj komori Vukovarsko-srijemske županije u Vinkovcima na kojem su sudjelovali pročelnik Upravnog odjela za gospodarstvo, njegov zamjenik, te predsjednik i tajnik županijske obrtničke komore. Dok tradicionalni oblici poduzetništva, suočeni s različitim izazovima hrvatskog gospodarstva, donekle opstaju, društveno poduzetništvo donedavno nije niti postojalo u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

.....

1 Službene mrežne stranice Vukovarsko-srijemske županije, <http://www.vusz.hr/novosti-najave-i-službene-obavijesti/aktualno-stanje-u-obrtnstvu>

U 2016. godini osnovano je prvo društveno poduzeće u Vinkovcima. Korištenjem potpore Europskog socijalnog fonda, „Bubamara“ - udruga osoba s invaliditetom Vinkovci, osnovala je društveno poduzeće Buba Bar. Udruga Bubamara okuplja osobe s invaliditetom, a provedbom projekta i osnivanjem društvenog poduzeća Buba Bar omogućeno je zapošljavanje nekoliko osoba s Down sindromom.

Osim ovog društvenog poduzeća, u županiji, a samim time i u Vukovaru, ne postoji niti jedno drugo društveno poduzeće, pa tako niti društveno poduzeće koje zapošljava žene općenito, uključujući žene koje spadaju u osjetljive i marginalizirane skupine.

Tijekom proteklih desetak godina sporadično su provedeni projekti koji su bili usmjereni na jačanje kapaciteta žena različitih dobnih skupina za samozapošljavanje, organizirano samozapošljavanje i neki oblik socijalnog poduzeća.

Akteri koji su ovakve projekte provodili na području Vukovara i okolice bili su:

- **PRONI Institut za socijalno podučavanje** proveo je i sudjelovao u partnerstvu s relevantnim dionicima u dva projekta koja su bila usmjerena na jačanje kapaciteta žena za samozapošljavanje i poduzetništvo.
- **Hrvatski zavod za zapošljavanje - Područni ured Vukovar** proveo je, kao nositelj, i sudjelovao je u provedbi triju projekata koji su bili usmjereni na osnaživanje žena za aktivno sudjelovanje na tržištu rada kroz samozapošljavanje žena na području Vukovarsko-srijemske županije.
- **Vukovarski institut za mirovna istraživanja i obrazovanje – VIMIO** proveo je, kao nositelj, projekt usmjeren na zapošljavanje i samozapošljavanje nezaposlenih žena starijih od 40 godina u Vukovarsko-srijemskoj, Sisačko-moslavačkoj i Ličko-senjskoj županiji.
- **Udruga žena Vukovar**, kao nositeljica, provela je projekt usmjeren na osnaživanje žena u nepovoljnom položaju na području Vukovarsko-srijemske županije.
- **Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e.**, kao nositeljica, provela je projekt usmjeren na osnaživanje žena u nepovoljnom položaju na području Vukovara, posebice žena koje su izašle ili izlaze iz obiteljskog nasilja.

Od 2007. do danas provedeno je nekoliko projekata koji su za cilj imali osnažiti žene u nepovoljnom položaju ili dugotrajno nezaposlene žene za uključivanje u tržište rada kroz organizirane oblike samozapošljavanja.

Projekt **Ricochet**, financiran od strane Europske komisije kroz komponentu CARDS programa – Lokalna partnerstva za zapošljavanje – Faza 2, proveden je na području Vukovarsko-srijemske županije u trajanju od 12 mjeseci, počevši od 1.7.2007.

Nositelj projekta PRONI Centar za socijalno podučavanje projekt je proveo u partnerstvu s područnim uredima HZZ-a Vukovar i Vinkovci, Tehničkim učilištem Vinkovci, Obrtničkom komorom Vukovarsko-srijemske županije i Lokalnom ekonomskom razvojnom agencijom LEDA Vinkovci.

Projekt je bio usmjeren na smanjivanje nezaposlenosti mladih žena i djevojaka na području Vukovarsko-srijemske županije. Ciljna skupina projekta bile su dugotrajno nezaposlene djevojke i žene preko 30 godina te žene od 50 i više godina starosti sa završenom frizerskom ili krojačkom školom, evidentirane u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje na području Vukovarsko-srijemske županije.

Projektom se željela povećati razina uključenosti dugotrajno nezaposlenih žena na tržište rada u skladu s potrebama tržišta rada Vukovarsko-srijemske županije.

Korisnice projekta prošle su niz edukacija i radionica. Ukupno je 50 žena osposobljeno za izradu proizvoda tradicionalnih zanata te pokretanje vlastitog poduhvata dok se 14 žena uključilo u program pripreme za polaganje majstorskog ispita. Kao rezultat projekta u Vinkovcima je osnovana udruga "Priplit".

Projekt **Tkanjem vlastite budućnosti - zajednički gradimo cestu prema životu**, financiran kroz podršku iz programa CARDS i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Vukovarsko-srijemske županije te Ureda za ljudska prava Vlade RH, proveden je u Vukovaru tijekom 2008. i 2009. godine. Nositelj projekta bila je Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e., a partneri na projektu Vukovarsko-srijemska županija, Istarska razvojna agencija – IDA,

Agencija za razvoj Vukovarsko-srijemske županije Hrast d.o.o., Udruga žena Vukovar, Organizacija žena Lara iz Bijeljine, Udruga Petrine pletilje i manufakturna "Mara".

Cilj projekta bio je u Vukovarsko-srijemskoj županiji stvoriti povoljno poduzetničko okruženje u kojem će žene biti motivirane na poduzetništvo.

Ciljna skupina projekta bile su nezaposlene žene, osobito one koje izlaze ili su izašle iz obiteljskog nasilja. U okviru ovog projekta, u suradnji s tvrtkom Projektno savjetovanje d.o.o., izrađen je model ekonomskog osnaživanja žena te su razrađeni i evaluirani poslovni planovi za ciljane skupine. Kupljena su tri tkalačka stana, 6 strojeva za šivanje, stroj za veze i sav potreban materijal. Organizirane su radionice oslikavanja na svili, tečaj zlatoveza, šarenog veza, šlinganja, krojenja i šivanja, ručnog tkanja, pletenja i kukičanja, ali i radionice psihološkog osnaživanja i podrške korisnicama. Po završetku projekta, aktivnosti nisu nastavljene kroz oblik organiziranog samozapošljavanja korisnica.

Projekt **Korak po korak na tržište rada** financiran je uz potporu Europske unije kroz program darovnice „Žene na tržištu rada“ u okviru IPA IV. komponente „Razvoj ljudskih potencijala“. Projekt je trajao 12 mjeseci, od 2010. do 2011.

Nositelj projekta, Hrvatski zavod za zapošljavanje - Područna služba Vukovar, proveo je projekt u partnerstvu s Udrugom žena Vukovar i PRONI Centrom za socijalno podučavanje te Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Vukovar kao suradnikom na projektu.

Fokus projekta stavljen je na integraciju i uključivanje dugotrajno nezaposlenih žena na tržište rada te na promoviranje poduzetništva i mogućnosti samozapošljavanja žena u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Ciljna skupina projekta bile su dugotrajno nezaposlene žene, samohrane majke koje su nezaposlene duže od 6 mjeseci i savjetnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje PS Vukovar. Projektne aktivnosti bile su usmjerene na povećanje kapaciteta (znanja, vještina i konkurentnosti) dugotrajno nezaposlenih žena i samohranih majki, pružanje psihološke i socijalne podrške, obrazovanje i osposobljavanje sukladno

individualnim potrebama te kreiranje inovativnih poslovnih modela koji će pomiriti posao i obiteljski život i osigurati fleksibilne radne aranžmane.

U projektu su ukupno sudjelovale 262 dugotrajno nezaposlene žene, od čega 28 dugotrajno nezaposlenih samohranih majki.

Projekt je rezultirao zapošljavanjem 6 dugotrajno nezaposlenih žena u različitim zanimanjima, 12 žena se zaposlilo na popisu stanovništva koji se te godine provodio, a 9 žena se zaposlilo na sezonskim poslovima. Osnovan je servis za pružanje usluga profesionalnog čišćenja „*Tip-Top*“ koji je u rad uključio 5 dugotrajno nezaposlenih žena. Osnovan je i Servis za animiranje dječjih rođendana Udruga „*Čarobni vagon*“ u čiji rad je uključeno 8 dugotrajno nezaposlenih žena. Tri sudionice edukacije za organiziranje i animaciju dječjih rođendana nakon edukacije osnovale su vlastitu udrugu „Proanima Kreativka“ koja se također bavila animacijom djece.

Servis „*Čarobni vagon*“ aktivan je i bavi se organiziranjem dječjih rođendana kao ekonomskom aktivnošću. Servis „*Tip-Top*“ postoji, ali u njemu radi samo jedna osoba. Prema informaciji djelatnice HZZ-a intervjuirane za potrebe izrade ovog istraživanja, Udruga Proanima Kreativka je zatvorena.

Projekt **Socijalna uključenost i integracija žena žrtava obiteljskog nasilja na tržište rada** u trajanju od 12 mjeseci od 2010. do 2011. financiran je u okviru IV. komponente IPA programa „Razvoj ljudskih potencijala“. Projekt je provela Udruga žena Vukovar u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Područnom službom Vukovar.

Cilj projekta bio je dugotrajno nezaposlenim ženama, žrtvama obiteljskog nasilja, stvoriti okruženje za stjecanje novih znanja i vještina, kao i međusobnu razmjenu znanja i vještina.

Aktivnosti projekta bile su usmjerene na stjecanje stručnih znanja i vještina, pružanje psihološke podrške, stjecanje samopouzdanja i vještina potrebnih za aktivno sudjelovanje na tržištu rada.

Pet žena osposobljeno je za cvjećarke, sedam je žena osposobljeno za njegovateljice, dok je 18 žena prošlo edukaciju za stjecanje znanja i vještina iz osnova informatike. Korisnice su također bile uključene

u individualno savjetovanje te radionice za poticanje aktivnog uključivanja u tržište rada. Ukupno je 78 žena uključeno kroz različite vidove aktivnosti.

Projekt **Žene - most ka zajedničkom uspjehu** financiran je u okviru programa IPA IV – Žene na tržištu rada. Nositelj projekta Vukovarski institut za mirovna istraživanja i obrazovanje – VIMIO projekt je proveo u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje - Područni ured Sisak, Gradom Vukovarom i Gradom Obrovcom. Projekt je trajao 12 mjeseci, od studenog 2010. do kraja studenog 2011. godine.

Cilj projekta bio je poboljšati zapošljavanje i samozapošljavanje nezaposlenih žena starijih od 40 godina poboljšanjem njihovih vještina i sposobnosti u području malog poduzetništva, prezentacijskih vještina i obrade gline čime je bilo planirano ojačati njihov ekonomski položaj.

Ciljana skupina bile su nezaposlene žene starije od 40 godina, dugotrajno nezaposlene žene, nezaposlene žene iz područja od posebne državne skrbi i nezaposlene žene pripadnice nacionalnih manjina.

Aktivnosti projekta uključile su edukacije za obradu gline i lončarstva te iz područja ženskog poduzetništva. Korisnicama je pruženo poslovno savjetovanje za poduzetnike početnike i one koji to žele postati.

Po završetku projekta u svim su mjestima u kojima su aktivnosti provođene osnovane udruge žena u svrhu organiziranog bavljenja lončarstvom, kao preteča socijalnom poduzeću. Vukovarska udruga, za razliku od one u Obrovcu i Petrinji, nikada nije zaživjela.

Osim što su se neke od korisnica tijekom ili po završetku provedenih projekata uspjele pokrenuti i zaposliti na kraće ili duže vrijeme, kao u slučaju projekta Korak po korak na tržište rada, održivost aktivnosti društvenog poduzetništva i organiziranog samozapošljavanja žena nije postignuta.

Intervjui s osobama koje su bile uključene u provedbu nekih od navedenih projekata dali su uvide u razloge slabe održivosti projektnih rezultata.

Jelena Milić, djelatnica Udruge žena Vukovar, navela je da su prepreke na koje se tijekom provođenja projekta nailazilo bile nedostatak motivacije korisnica za preuzimanje aktivne uloge kako bi se aktivnosti nastavile, kompliciranost birokracije, te procjena korisnica da se ulaganje i trud neće isplatiti.

U slučaju pokretanja budućih inicijativa za društveno poduzetništvo ili organizirano samozapošljavanje žena, važno je na razini inicijative napraviti dobru procjenu potreba tržišta te prema tome osigurati adekvatnu edukaciju korisnica.

Također je potrebno raditi na motivaciji korisnica.

Na nacionalnoj razini potrebno je osigurati povoljnije uvjete za otvaranje socijalnog poduzetništva ili bilo kojeg oblika samozapošljavanja te smanjiti zahtjeve po pitanju birokracije, što bi doprinijelo i povećanju motivacije korisnica za aktivno sudjelovanje u vođenju ovakvih poduzetničkih poduhvata.

Marija Molnar, dopredsjednica Udruge VIMIO, navela je da korisnice projekta, unatoč edukaciji u koju su bile uključene, nisu imale kapacitet za stvaranje poslovnog subjekta te nisu bile spremne samostalno voditi poduzeće. Umjesto inicijative da postanu poduzetnice i doprinesu vlastitom samozapošljavanju, očekivale su da netko drugi preuzme ulogu poslodavca i šefa koji će voditi posao.

Iako su okolnosti za njih bile u trenutku završetka projekta vrlo povoljne, uključujući činjenicu da su udruzi Terakota bila osigurana osnovna sredstva za rad (lončarsko kolo, peć i glina) odustajanjem od daljnjeg angažmana momentum je izgubljen te time i svi postignuti rezultati.

Slično se, prema uvidima Marije Molnar, dogodilo i u slučaju projekta kojeg je provela udruga B.a.B.e. Tkalački stanovi nabavljeni kroz projekt kao osnovna sredstva za rad ostala su neiskorištena.

Mirela Glavaš, djelatnica Hrvatskog zavoda za zapošljavanje- Područna služba Vukovar, također je navela kako su korisnice projekta koji je HZZ provodio, većinom očekivale vodstvo i nisu pokazale samoinicijativu i spremnost za preuzimanje aktivne uloge i odgovornosti za vođenje vlastitih poduzetničkih projekata.

Također je bilo vidljivo kako su zapravo bile sklone tome da imaju poslodavca koji bi vodio posao i preuzeo odgovornost za administrativno i financijsko vođenje poduzeća/udruga, kao i za plasiranje proizvoda na tržište.

Propisi i procedure koje se postavljaju pred poduzeća i udruge koje obavljaju profitne djelatnosti zahtjevni su i njihovo preuzimanje znači i veliku odgovornost, a treba imati na umu da nemaju sve korisnice impuls za poduzetništvo.

Uz to, društveno poduzetništvo u Hrvatskoj se razvija sporo i nema brzih rezultata, što također često djeluje ograničavajuće.

Iskustvo stečeno kroz provedbu projekata pokazalo je kako su motivacijske radionice korisne, ali kratkotrajne motivacijske radionice u trajanju od 2 do 3 dana nisu dovoljne za trajnije održavanje visoke razine motivacije kod korisnica, posebice kad su u pitanju dugotrajno nezaposlene žene i žene koje spadaju u neku od marginaliziranih skupina.

Teško je od njih očekivati da počnu vlastiti posao jer im je potrebno puno više vremena za stjecanje samopouzdanja te samim time i sustavna podrška i praćenje u aktivnostima za nastupanje na tržište rada.

Projektni period od 12 mjeseci prekratak je za postizanje održivih rezultata.

Potrebni su puno duži periodi mentorstva, podrške i vođenja korisnica kroz procese edukacije i motivacije, ali i sustavnija i dugotrajnija poslovna edukacija, koja obrađuje teme marketinga, poslovne i tržišne komunikacije, financijskog poslovanja i računovodstva.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Iz prikazanih primjera i lekcija naučenih tijekom provedbe projekata, vidljivo je da kontekst i gospodarsko okruženje Vukovara i okolice nisu u dovoljnoj mjeri stimulirajući i ne omogućuju da se kroz poticaj manjeg opsega realiziraju ozbiljniji poduhvati društvenog poduzetništva. Samim time aktivnosti koje su inicirane projektima relativno kratkog trajanja nisu se nastavljale nakon njihovog završetka.

Stoga je ubuduće potrebno slične inicijative planirati imajući na umu lekcije naučene kroz provedbu ranijih projekata te aktivnosti planirati na način koji će ovakve poduzetničke poduhvate postaviti na čvrstim temeljima te od njih graditi djelatnost koja će biti dugoročno održiva.

PREPORUKE ZA RAZVOJ DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA I ORGANIZIRANOG ZAPOŠLJAVANJA ŽENA NA RAZINI PROJEKTA

1. Treba procijeniti mogućnosti razvijanja društvenog poduzeća na temeljima dosadašnjih aktivnosti. U slučajevima kada su aktivnosti usmjerene na konkretne djelatnosti koje su već provedene, bilo bi dobro procijeniti može li se neka od tih inicijativa reaktivirati. Ovo se posebice odnosi na udrugu Terakota koja je nastala tijekom provedbe projekta Žene – most ka zajedničkom uspjehu, jer osnovna sredstva za rad nabavljena u okviru projekta još uvijek postoje. Ukoliko bi se udruga Terakota ponovno aktivirala uz korištenje postojećih opreme, ali uz pažljivo analiziranje tržišta kako unutar županije, tako i na drugim područjima te uz uključivanje stručnih osoba koje imaju znanje i kapacitet za vođenje poslovnog subjekta, bilo bi moguće izgraditi društveno poduzeće koje bi zapošljavalo nekoliko žena.
2. Kapaciteti dionika koji su provodili dosadašnje projekte dostatni su za provedbu sličnih projekata i u budućnosti. Međutim, potrebno je osigurati podršku drugih dionika u zajednici, primjerice lokalnih vlasti, institucija, servisa i agencija te u svrhu osiguravanja održivosti projekta uspostaviti

mreže dionika koji mogu pružiti podršku poslovnim pothvatima.

3. U planiranju inicijativa i projekata treba predvidjeti duži period provedbe kako bi se aktivnosti mogle provoditi sustavnije i sveobuhvatnije, a napredak korisnica pratiti i usmjeravati tijekom dužeg vremenskog perioda. Potrebno je planirati sadržajnije i dugotrajnije edukacije i mentoriranja te dugoročnije aktivnosti vođenja i savjetovanja, ali i kontinuirane motivacijske aktivnosti.
4. Potrebno je napraviti kvalitetnu analizu tržišta. Kako je područje Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije gospodarski prilično slabo razvijeno, a kupovna moć građana nije osobito visoka, treba istražiti i mogućnosti za plasiranje proizvoda i usluga na drugim područjima. Pored toga, treba istražiti mogućnosti povezivanja s nekim od već postojećih velikih društvenih poduzeća te razmotriti otvaranje podružnice, ili istražiti potrebe za proizvodnju specifičnih poluproizvoda koji se mogu direktno plasirati nekom većem poduzeću koji za takvim poluproizvodima ima potrebu.
5. Poduzeća koja se planiraju baviti proizvodnjom i uslugama moraju imati dobro planirane i razrađene aktivnosti marketinga, funkcionalno računovodstvo i dostatno vrijeme za uhodavanje poslovne aktivnosti.
6. Pri planiranju takvih projekata treba osigurati angažman stručnih osoba koje će se baviti iznalaženjem tržišta i tržišnom komunikacijom, knjigovodstvom i računovodstvom te administrativnim poslovima poduzeća. Preporučuje se voditi računa o tome da te osobe imaju odgovarajuće znanje i obrazovni profil (ekonomija, knjigovodstvo i računovodstvo, marketing i komunikacija).
7. Potrebno je osigurati kontinuiranu edukaciju i prilike za razvoj novih ideja te razmjenu iskustava i postignuća s drugim sličnim poduzećima.
8. I na kraju, treba istražiti mogućnosti financiranja pothvata razvijanja društvenog poduzeća kroz alternativne izvore financiranja, a ne samo iz Europskih fondova.

OPĆE PREPORUKE ZA RAZVOJ DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA NA RAZINI LOKALNE ZAJEDNICE I LOKALNE SAMOUPRAVE

1. Dionici koji imaju interes za razvoj društvenog poduzetništva na području Vukovara trebali bi se umrežiti i djelovati zajedno. Bilo bi dobro zajednički izraditi plan aktivnosti povećanja vidljivosti pozitivnih učinaka društvenog poduzetništva na zajednicu te zagovaranja za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj društvenog poduzetništva na lokalnoj razini.
2. Dionici koji imaju interes za razvoj društvenog poduzetništva na području Vukovara trebali bi zagovarati izradu programa/akcijskog plana razvoja društvenog poduzetništva grada Vukovara u svrhu poticanja razvoja i uspostave mehanizama potpore društvenim poduzećima. Ovaj program treba sadržavati analizu stanja i mogućnosti za razvoj društvenog poduzetništva te konkretne preporuke i mjere/aktivnosti koje je potrebno poduzeti te sredstva koja je potrebno alocirati kako bi se društveno poduzetništvo razvijalo na zdravim osnovama.
3. Potrebno je promovirati te osigurati dostupnost znanja i informacija o društvenom poduzetništvu. To je moguće postići korištenjem znanja i resursa lokalne i regionalne razvojne agencije te angažiranjem neovisnih stručnjaka. Edukacije trebaju obuhvatiti tematiku društvenog poduzetništva općenito, primjere uspješnih društvenih poduzeća te specifične teme koje se tiču razvoja poduzetničkih vještina poput upravljanja poduzećem, poslovnim procesima, upravljanja poduzetničkim pothvatom i financijama te financijsko i porezno opismenjavanje za društvene poduzetnike. U edukacije treba uključiti različite dionike (organizacije civilnog društva, škole, poduzetnike, mlade, ekonomiste, djelatnike/ce lokalne i područne (regionalne) samouprave, HZZ-a, CZSS-a, LPZ-e, LAG-ove, Veleučilište). Dionici koji imaju interes za razvoj društvenog poduzetništva trebali bi zagovarati provedbu ovakvih aktivnosti na razini lokalne zajednice.

4. Potrebno je u suradnji s jedinicom lokalne samouprave raditi na uspostavi mehanizama potpore razvoju društvenog poduzetništva, uključujući financijsku i logističku potporu.

IZVORI INFORMACIJA

- * Hrvatska gospodarska komora – Županijska komora Vukovar, Gospodarstvo Vukovarsko-srijemske županije u 2015., (<http://www.hgk.hr/documents/pregled-gospodarstva-vs-z-201557f38921bed10.pdf>)
- * Službene mrežne stranice Vukovarsko-srijemske županije, (<http://www.vusz.hr/novosti-najave-i-sluzbene-obavijesti/aktualno-stanje-u-obrtnistvu>)
- * Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak za 2015. godinu, (http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf)
- * Hrvatski zavod za zapošljavanje, Priručnik s primjerima dobre prakse u provedbi mjera aktivne politike zapošljavanja za žene u nepovoljnom položaju na tržištu rada, 2011., (http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Priru%C4%8Dnik_primjeri%20dobre%20prakse.pdf)
- * Hrvatski zavod za zapošljavanje, Područni ured Vukovar, informacije i priopćenja za javnost o projektu Korak po korak na tržište rada, (<http://www.hzz.hr/default.aspx?id=10921>)
- * Strategija razvoja ljudskih potencijala Vukovarsko-srijemske županije 2011.-2013. (prva verzija), (http://lpz-vs-z.hr/upload/articles/strategija_razvoja_ljudskih_potencijala_10444.pdf)
- * Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine, 2015., (<http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/226%20-%207.pdf>)

Dodatak 1

LISTA PITANJA DOSTAVLJENA ORGANIZACIJAMA I OSOBAMA U OKVIRU ISTRAŽIVANJA:

1. Nazivi projekata koji su bili usmjereni na poticanje društvenog poduzetništva ili organiziranog samozapošljavanja žena, razdoblja provedbe i ciljevi.
2. Okvirne aktivnosti – aktivnosti koje su se ticale osnaživanja korisnica za samozapošljavanje ili osnivanje poduzeća/zadruga.
3. Broj korisnica koje su bile uključene u aktivnosti osnaživanja, edukacije ili nekog drugog vida potpore usmjerene na osposobljavanje za organizirani oblik samozapošljavanja ili socijalno poduzetništvo.
4. Jesu li projekti rezultirali osnivanjem nekog oblika poduzeća ili zadruga, ili samozapošljavanjem korisnica; ukoliko je neko poduzeće ili oblik samozapošljavanja zasnovan, je li aktivno i dalje?
5. Koje su se prepreke javljale i koji faktori utjecali na uspješnost, odnosno neuspješnost projekta u smislu da aktivnosti edukacije i osnaživanja nisu rezultirali samozapošljavanjem ili osnivanjem nekog oblika poduzeća/zadruga?
6. Što je potrebno učiniti, koje preduvjete osigurati, na koji način organizirati aktivnosti kako bi projekti poticanja samozapošljavanja ili socijalnog poduzetništva mogli zaživjeti?

Dodatak 2

PRIMJERI DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA ŽENA U HRVATSKOJ I SVIJETU

Socijalna zadruga Humana Nova, Čakovec – ekodruštveno poduzeće osnovano je 2011. godine.

Djelatnost joj je proizvodnja tekstila, sakupljanje, uporaba i zbrinjavanje otpadnog tekstila.

Humana Nova potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom i drugih društveno isključenih osoba kroz proizvodnju i prodaju kvalitetnih i inovativnih tekstilnih proizvoda od ekoloških i recikliranih materijala.

Zadruga zapošljava 16 osoba od čega 7 osoba s invaliditetom, 4 dugotrajno nezaposlene starije žene, 1 visoko obrazovanu mladu dizajnericu tekstila kojoj je to prvo zaposlenje, 2 dugotrajno nezaposlene mlade majke i 1 visoko obrazovanu mušku osobu koja je stručnjak u segmentu gospodarenja otpadom.

Upravitelj zadruga je ekonomist.

Humana Nova aktivno doprinosi održivom razvoju lokalne zajednice, smanjenju siromaštva i očuvanju prirode te doprinosi izgradnji društva tolerancije i suradnje. Humana Nova osnovala je i zadrugu pod istim imenom u Zagrebu.

(<http://www.humananova.org/hr/home/>)

Udruga Kamensko, Zagreb - osnovana je krajem 2011. godine od strane otpuštenih tekstilnih radnica propale industrije Kamensko sa svrhom zajedničkog djelovanja i međusobne podrške u egzistencijalnoj i emotivnoj krizi. Riječ je o ženama u dobi iznad 50 godina, tekstilnim radnicama koje posjeduju niz vještina od osmišljavanja modela i krojenja do šivanja.

U 2013. godini udruga je otvorila novouređeni prostor koji im je na korištenje ustupio Grad Zagreb u kojemu se održavaju tečajevi i radionice šivanja, krojenja, pletenja, heklanja te oslikavanja predmeta od stakla i svile. Udruga trenutno zapošljava 8 žena i angažira 5 volontera, a svoje proizvode plasira na tržištu sklapanjem ugovora s trgovačkim kućama.

Udruga je pokrenula crowdfunding kampanju kako bi prikupila financijska sredstva za nabavu potrebnih strojeva.

(<https://www.facebook.com/otvorenokamensko/>)

Ladakhi Women's Travel Company (Putnička agencija žena Ladakha), Sjeverna Indija – putnička agencija osnovana od strane žena brdskih vodiča i turističkih vodiča. Agencija je osnovana 2009. godine, a osnovala ju je Thinlas Chorol, žena s dugogodišnjim iskustvom planinskog vodiča. Agenciju vode i u njoj rade isključivo žene. Agencija je specijalizirana za organiziranje planinarskih tura uz noćenja u domovima žena, a ture vode žene vodiči uz pratnju žena nosačica. Cilj ovog poduzeća je ohrabriti žene Ladakha, posebno one u udaljenim dijelovima zemlje, da izraze svoje potencijale i vještine. Ova je kompanija tijekom godina svog djelovanja organizirala edukativne i ekološke ture, planinarenja i noćenja u domovima za planinare i turiste. Ovaj pristup inspirirao je žene Ladakha, koje su dokazale da su jednako talentirane za ovaj posao kao i muškarci. Agencija je doprinijela gospodarskom razvoju područja, uključivanjem žena u gospodarske aktivnosti. Osim toga, organiziranjem noćenja turista u domovima žena, žene imaju priliku sretati ljude iz drugih kultura te razmjenjivati znanja i iskustva.

(<http://www.ladakhwomenstravel.com/>)

Sustainable Health Enterprises – SHE (Održiva poduzeća zdravlja), Rwanda – društveno poduzeće koje pomaže ženama pokrenuti društvena poduzeća koja proizvode i distribuiraju menstrualne uloške po prihvatljivim cijenama. Poduzeće je osnovala Elizabeth Scharpf, a ideju je potakla činjenica da prema statističkim podacima oko 18% djevojčica i žena izostaje iz škole i s radnog mjesta jer si ne mogu priuštiti menstrualne uloške. Stoga su iskorišteni lokalni resursi – vlakna debela banana koje predstavljaju tone otpada koje farmeri bacaju. Vlakna banana prerađuju se i koriste za proizvodnju uložaka. Uloške pakiraju u privlačne ambalaže i prodaju ženama, ali i školama koje ih dijele djevojčicama.

Osim toga, poduzeće provodi zdravstvene edukacije i zagovaračke akcije te tako pomaže ženama živjeti produktivnije. Poduzeće želi okupiti lidere Rwande, ali i globalne lidere, oko ideje da se ukine PDV na menstrualne uloške, a također nastoji razviti model održivih franšiza koje bi proizvodile slične proizvode diljem svijeta. (<http://sheinnovates.com/>)

The Empowerment Plan (Plan osnaživanja), Detroit, SAD – neprofitna organizacija koja za cilj ima pomoći obiteljima da trajno prekinu generacijski krug beskućništva. Poduzeće koje je osnovala Veronika Scott, zapošljava samohrane roditelje iz lokalnih skloništa za beskućnike. Korisnicama se pruža edukacija i posao švelja na puno radno vrijeme kako bi mogle ostvariti stabilne prihode, naći smještaj i povratiti samostalnost. Poduzeće proizvodi kapute dizajnirane tako da zadovolje potrebe beskućnika.

Kaputi nazvani EMPWR Coat izrađuju se od otpornog materijala, a mogu se transformirati u vreću za spavanje ili torbu, kad nisu u upotrebi.

Poduzeće je osnovano 2012. i od tada je zaposlilo 34 beskućnice kojima je osiguran stalan dom.

Od osnutka su dostavili preko 15 000 kaputa osobama u potrebi. Poduzeće se financira donacijama privatnih osoba, velikih korporacija i fondacija.

(<http://www.empowermentplan.org/>)

Soko, San Francisco, SAD – poduzeće koje su osnovali tri žene: Ella Peinovich, Gwendolyn Floyd i Catherine Mahugu, slijedeći ideju da inovacija može osnažiti žene, povezati tržišta i poticati mogućnosti koje mijenjaju živote. Njihove mobilne aplikacije za smartphone pružaju obrtnicama mogućnost za unaprjeđivanje njihovog poslovanja na način koji im omogućuje izbjeći tradicionalne prodajne lance i povezati se direktno s potražnjom za njihovim proizvodima diljem svijeta. Putem mobilne aplikacije mala poduzetnica iz Kenije može plasirati svoje proizvode u međunarodnim trgovinama, buticima ili online trgovinama.

Poduzeće radi s poduzetnicama, pomaže im razviti vlastite poslove, poboljšati proizvodne kapacitete i postići održiv rast prihoda.

Poduzetnice povećavaju svoj prihod i do pet puta unutar dva mjeseca od pridruživanja Soko-u.

Važno je napomenuti da, kad god je moguće, poduzetnice koriste izvorne lokalne i ekološke materijale.

Od osnutka poduzeća u 2012. godini uključeno je i potpomognuto 2.100 poduzetnica i prodano 250.000 proizvoda te postignut prihod od preko milijun dolara.

(<https://shopsoko.com/>)

Tijekom pripreme ovoga rada, polaznica Demo akademija Milena Babić uspjela je okupiti relevantne dionike s područja Vukovarsko-srijemske županije na okruglom stolu na temu društvenog poduzetništva žena, a diskusija je pokrenula neke nove inicijative u ovom području. Jedan od ishoda je zajednički projekt prijavljen na natječaj u okviru Europskog socijalnog fonda kojim se namjerava osnažiti žene iz Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske i Brodsko-posavske županije za samozapošljavanje i zapošljavanje, a jedan od načina motiviranja i osnaživanja žena je upravo društveno poduzetništvo. Važno je istaknuti partnerstvo između organizacija civilnog društva, regionalne i lokalne samouprave koje je Volonterski centar Osijek uspostavio u cilju što kvalitetnijih i održivih postignuća projekta. Partneri na projektu su: Vukovarsko-srijemska županija, Grad Osijek i Grad Slavonski Brod te Informativno pravni centar iz Slavonskog Broda i Europski dom Vukovar.

KAKO POUČAVATI O MIGRACIJAMA I IZBJEGLIŠTVU

Inja Dorić

UVOD

Migracije su oduvijek obilježavale ljudsko društvo, no tek nas veliki izbjeglički valovi posljednjih godina navode na tematiziranje fenomena migracija i izbjeglištva. Učenici u medijima, na društvenim mrežama, od roditelja i prijatelja slušaju o ovim temama, te često usvajaju neprovjerene i krive informacije te na osnovu njih formiraju mišljenje. Raspravu o migracijama i izbjeglištvu ne treba izbjegavati, već mladima treba pružiti priliku da u školi dobiju izbalansirane i na činjenicama utemeljene informacije na osnovu kojih će moći voditi informiranu raspravu i razvijati kritičko mišljenje.

Škola treba biti mjesto koje će promovirati poštivanje različitosti i poticati socijalnu koheziju.

Današnji su učenici budući vođe i donositelji odluka te trebaju promišljati o migrantima kao o izazovu i dodanoj vrijednosti društvu jer procesi migracija daljnjim porastom broja stanovnika svijeta neće smanjiti svoj intenzitet. O važnosti teme migracija i izbjeglištva te o interkulturnom obrazovanju koje se susreće s izazovom prezentiranja ovih fenomena pročitajte u daljnjem tekstu.

ZAŠTO JE VAŽNO UČITI O MIGRACIJAMA I IZBJEGLIŠTVU

Statistički podatci o broju migranata dosežu rekordne brojke posljednjih godina. Izvješće UNHCR-a iz 2015. godine (*Global Trends*, 2016.) bilježi 65.3 milijuna prisilno raseljenih u svijetu – brojčano bi to stanovništvo moglo činiti 21. najveću naciju svijeta.

Od toga je 21,3 milijuna izbjeglica, 40,8 milijuna interno raseljenih stanovnika ili prognanika i 3.2 milijuna tražitelja azila.

Tijekom 2015. prisilno je raseljeno 12.4 milijuna ljudi, što znači da je dnevno prosječno gotovo 34 000 stanovnika napustilo svoje domove zbog oružanog sukoba ili progona. Iz triju država dolazi 53% izbjeglica u svijetu – 4,9 milijuna iz Sirije, 2,7 milijuna iz Afganistana i 1,1 milijun iz Somalije.

Najvažnije zemlje primitka izbjeglica su Turska, Pakistan i Libanon. Najviše izbjeglica s obzirom na broj stanovnika zabilježen je u Libanonu, 183 izbjeglice na 1 000 Libanonaca. Više od polovice izbjeglica su djeca mlađa od 18 godina. Posebno zabrinjava podatak o gotovo 100 000 djece bez pratnje.

Pored nabrojenoga, u svijetu je i 10 milijuna ljudi bez državljanstva ili apatrida kojima su uskraćena osnovna ljudska prava poput obrazovanja, zdravstvene skrbi, zapošljavanja i slobodnog kretanja.

Europska izbjeglička kriza obilježila je posljednjih nekoliko godina. U 2015. više od milijun ljudi brodom je prešlo Mediteran ne bi li se domogli Europe.

Pri tome je oko 3 770 poginulo ili nestalo.

Većina dolazaka odnosi se na prelazak Egejskog mora, tj. prelazak iz Turske u Grčku (oko 850 000 ljudi). Tijekom godine predano je 2 milijuna zahtjeva za azil u 38 europskih država. Najviše je zahtjeva od izbjeglica iz Sirije, Afganistana i Iraka, dok ih je najviše predano u Njemačkoj i Švedskoj. Zabilježene su pojačane kontrole granica, podizanje ograda te zakonske restrikcije u pravnom sustavu azila (*Global Trends*, 2016.). U rujnu 2015. države članice Europske unije obvezale su se na premještanje osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita iz Italije i Grčke (na mjesečnoj razini 1 000 premještanja iz Italije i 2 000 iz Grčke). Osim toga, dogovorom s Turskom iz ožujka 2016. predviđeno je da će za svakog Sirijca kojega se s grčkih otoka vrati u Tursku, preseliti jednog Sirijca iz Turske u EU.

Do sada su preseljenja s Bliskog istoka obuhvatila oko 14 000 osoba (uglavnom iz Turske, Sirije i Libanona), dok je iz Italije i Grčke premješteno oko 12 000 osoba (*EC, Priopćenje za tisak, 2017.*).

Tijekom 2014. godine u svoje se domovine vratilo oko 100 000 stanovnika, a 2015. nešto više od 200 000. Najviše je bilo povratnika u Afganistan, no brojka od 61 000 dobrovoljno vraćenih stanovnika vrlo je mala s obzirom na dugotrajnost i masovnost prisilnih migracija iz ove države. Mnoge izbjeglice ne mogu se vratiti zbog dugotrajnih konflikata ili progona iz vlastite države, a smješteni su u državama koje ne mogu ostvariti njihove potrebe za dostojanstvenim životom. UNHCR provodi program preseljenja u treće države i na taj je način tijekom 2015. najviše izbjeglica smješteno u SAD, Kanadu, Australiju i Norvešku. Lokalna integracija i naturalizacija izbjeglica još je jedno prisutno rješenje u kojemu predvodi Kanada s gotovo 26 000 naturaliziranih izbjeglica u 2015. godini (*Global Trends, 2016.*).

Međunarodna organizacija za migracije ističe (*World Migration Report, 2015.*) da je današnja mobilnost stanovništva pretežito urbanog karaktera.

Procjenjuje se da je u svijetu 232 milijuna vanjskih migranata te 740 milijuna unutrašnjih.

Oko 50% vanjskih migranata obitava u 10 visokourbaniziranih zemalja s visokim nacionalnim dohotkom (Australiji, Kanadi, SAD-u, Francuskoj, Njemačkoj, Španjolskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Rusiji, Saudijskoj Arabiji i Ujedinjenim Arapskim Emiratima).

U mnogim gradovima migracije imaju presudan utjecaj na promjenu broja stanovnika.

Sve navedene brojke ukazuju na rastuće trendove u prisilnim migracijama te selidbama općenito.

Nove generacije trebaju kritički promišljati, analizirati, razumijevati svoj budući život u društvima koja će prolaziti kroz promjene u broju i sastavu stanovništva. Iako su migracije prisutne od samih početaka ljudske povijesti, s naglim rastom stanovništva tijekom 20. i 21. stoljeća one postaju masovnije nego ikad. Izazivaju kontroverze, žučne političke rasprave, protivljenja javnosti, izraze sućuti i suosjećanja,

veliku i ne uvijek objektivnu medijsku praćenost.

Školski kurikulumi ne mogu zanemariti procese koji tako snažno obilježavaju svijet oko nas, koliko god bilo izazovno poučavati o tome.

FENOMEN MIGRACIJA I IZBJEGLIŠTVA – TEMA INTERKULTURNOG KURIKULUMA

Što je interkulturno obrazovanje

Fenomeni migracija i izbjeglištva već se na prvi pogled nameću kao teme interkulturnog obrazovanja. Pojam interkulturnog obrazovanja često se provlači kroz rasprave o suvremenoj školi, no znamo li uistinu što obuhvaća? Potreba za uvođenjem interkulturnog obrazovanja proizlazi iz stanja društva:

procesu globalizacije, veliki migracijski valovi, vjerski i etnički motivirani sukobi i slično postali su poticaj za promicanje demokratskih vrijednosti, socijalne kohezije i različitosti kao bogatstva.

Škole svakako imaju važnu ulogu u procesu integracije izbjeglica i ekonomskih migranata te trebaju kod učenika razviti kompetencije potrebne za život u multikulturnom društvu. U priručniku *Što je interkulturno obrazovanje?* autorice (Bartulović i Kušević, 2016.) ističu da je temeljni cilj interkulturnoga obrazovanja omogućavanje kvalitetnoga obrazovanja za sve učenike – ne s obzirom na ili usprkos njihovim razlikama, nego tako da te razlike uzimamo kao temelj autentičnosti i svrhovitosti odgojno-obrazovnoga procesa.

Ono je usmjereno prvenstveno prema promicanju različitosti kao društvenoga bogatstva, a takvo shvaćanje različitosti svrhu obrazovanja ne pronalazi u učenju i znanju kao svršenim, performativnim kategorijama, već u mišljenju, razumijevanju i bogatstvu odnosa u koje ulazimo u procesu poučavanja i učenja. Interkulturno obrazovanje je usmjereno na analizu opresivnih društvenih odnosa, borbu protiv predrasuda i diskriminacije te transformaciju društva prema stanju pravednosti.

Ono želi učenike obrazovati kao autonomne, misleće, hrabre i empatične subjekte koji aktivno i angažirano sudjeluju u osmišljavanju svojih života i pridonose zajednici u kojoj žive.

Nastavnici se često pitaju kako u već vrlo opterećene nastavne programe uvrstiti nove teme, ili pak smatraju da njihov predmet nije pogodan za provođenje interkulturalnih sadržaja. *Coulby* (Bartulović i Kušević, 2016.) naglašava kako interkulturalno obrazovanje nije predmet koji ima svoj kurikulum ili plan i program, već ideja ili tema koja je jednako važna u vrtićima kao i na sveučilištima, u matematici i medicini kao i u društvenim i humanističkim predmetima.

Smatra da interkulturalno obrazovanje prije svega treba biti usmjereno na rekonceptualizaciju uloge škola i sveučilišta u prošlosti i promišljanje o mogućnostima njihova djelovanja u sadašnjosti i budućnosti.

Svako je dobro obrazovanje, ističe autor, interkulturalno; u protivnome se ne radi o obrazovanju, nego o ulijevanju nacionalnoga, religijskoga ili drugih oblika fundamentalizma. Sonia Nieto (ibid.) interkulturalno obrazovanje određuje kao filozofiju, pogled na svijet, otvoreni proces koji uključuje odnose među ljudima i propitivanje razlika među složenim sustavima socijalnih predodžbi i uvjerenja.

Većina autora u ovome području slaže se sa shvaćanjem interkulturalnoga obrazovanja kao koncepta koji je namijenjen svima, a ne samo kulturalno različitim učenicama. Za kvalitetno interkulturalno obrazovanje važno je uspostavljanje kritičkog odmaka od vlastite kulture i nastojanje da razumijemo različite kulture i njihove složene međudnose.

Obrazovanje je iznimno moćan alat društvene transformacije i ne smije se dopustiti erozija odgovornosti koju odgojno-obrazovni djelatnici imaju za posvećeno djelovanje na tome putu (ibid.).

Evo još nekih pokazatelja koji govore da Hrvatskoj i Europi interkulturalno obrazovanje treba: prema podacima *Eurobarometra* iz 2014. godine, više od polovine populacije u Europskoj uniji ocijenilo je migracije kao negativan fenomen, što je potvrđeno i u rezultatima istraživanja koja pokazuju da djeca migranata diljem Europe doživljavaju nasilje temeljeno na rasi ili etnicitetu (Elame, 2013., ibid.).

Izješće o stanju temeljnih prava u Europskoj uniji (2013. – 2014., ibid.) pokazuje da su Romkinje i Romi, koji čine najveću nacionalnu manjinu u Europi,

i dalje žrtve diskriminacije, rasističkih napada, govora mržnje, siromaštva i isključenosti; da su LGBT osobe žrtve institucionalne diskriminacije; da je stopa siromaštva osoba s invaliditetom 70 posto iznad prosjeka zbog višestruke diskriminacije.

Tu pesimističnu sliku može popraviti jedan od najvažnijih zaključaka publikacije *Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU* (2016., ibid.): Poštovanje drugih može se naučiti. Važno je od najranije dobi učenicima ukazivati na pogrešne predodžbe (predrasude) i omogućiti im prilike za autentična interkulturalna iskustva.

Jesmo li spremni za interkulturalno obrazovanje?

Jesu li hrvatske škole spremne za interkulturalno obrazovanje?

U medijima se često može čuti da je hrvatski obrazovni sustav zastario. To definitivno potvrđuju važeći nastavni planovi i programi – navedimo za primjer *Nastavni program za gimnazije* koji je na snazi od 1994. godine.

Površnom analizom gimnazijskih nastavnih programa iz povijesti, geografije, sociologije ne nailazi se na pojam interkulturalnog obrazovanja. Tek se u nastavnom programu izbornog predmeta etike u okviru nastavne cjeline *Čovječanstvo i globalizacija* susreću pojmovi interkulturalnosti i multikulturalnosti.

Izostanak samog pojma interkulturalnog obrazovanja ne mora, naravno, značiti i izostanak interkulturalnog načina poučavanja, no to je onda nešto ostavljeno na izbor svakom pojedinom nastavniku.

Nastavni program povijesti navodi da je svrha i cilj nastave predmeta da učenik „izgradi duh otvoren za razumijevanje različitih kultura i načina života“.

Nastavni program sociologije sadrži nastavne teme poput manjina, socijalne mobilnosti, religijskih zajednica, civilnog društva. Sve su to natruhe interkulturalnog obrazovanja, no stječe se dojam da ono nije sustavno integrirano u hrvatski obrazovni sustav.

Nacionalni okvirni kurikulum iz 2011. godine donosi osam temeljnih kompetencija na kojima se temelji obrazovna politika Hrvatske, a jedna od njih je socijalna i građanska kompetencija.

Ona obuhvaća osposobljenost za odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti; samopouzdanje, poštovanje drugih i samopoštovanje; osposobljenost za učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, zajednici i društvu te djelovanje na načelima pravednosti i mirotvorstva.

Jedno od načela NOK-a, dakle vrijednosnih uporišta za izradbu i ostvarenje nacionalnoga kurikuluma, jeste interkulturalizam. No valja napomenuti da je NOK tek polazište za izradu novih nastavnih planova i predmetnih kurikuluma koji još nisu ugledali svjetlo dana.

Dakle, možemo zaključiti da za sada vrijednost i potreba za interkulturalnim obrazovanjem nisu prepoznati u hrvatskom obrazovnom sustavu.

Hoće li učenici osnovnih i srednjih škola steći interkulturalne kompetencije ovisit će u potpunosti o entuzijazmu svakog pojedinog nastavnika.

No jesu li nastavnici kompetentni za provođenje interkulturalnog obrazovanja?

Odgovor na ovo pitanje djelomično daje članak *Interkulturalno obrazovanje učitelja – što i kako poučavati* (Peko, Mlinarević, Jindra, 2009.) koji analizira zastupljenost interkulturalnih sadržaja u pojedinim kolegijima učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Osijeku.

Utvrđeno je da je interkulturalno obrazovanje implementirano unutar sadržaja 21 kolegija od ukupno 104 kolegija na petogodišnjem učiteljskom studiju.

Brojčano to ne djeluje loše, no ne može se precizno odrediti koliko se u navedenim kolegijima zaista i proučavaju interkulturalni problemi.

Autori ističu kako osposobljavanje za suživot u interkulturalnom okruženju valja započeti već u dječjem vrtiću kada kod djece počinje proces socijalizacije i nastaviti tijekom cjeloživotnog učenja. A da je za provođenje takvog obrazovanja prvo potrebno osposobiti one koji rade na odgoju i obrazovanju mladih,

posebice učitelje.

U interkulturalnom obrazovanju trebalo bi koristiti metodu iskustvenog učenja te strategije i tehnike poput studije slučaja, simulacije, igranja uloga, grupnog projektnog istraživanja te učenja kroz praksu u multikulturalnim sredinama (volonterstvo).

Centar za mirovne studije izradio je *Prijedlog modela interkulturalnog obrazovanja u školama u svrhu izgradnje poštovanja i uzajamnog razumijevanja različitih grupa* (Kranjec i Vidović, 2015.) u kojemu se naglašava uloga škole u razvoju društva.

Autorice ističu kako samo obrazovanje ne može dovesti do suzbijanja rasizma i poticanja interkulturalnih kompetencija, no ono ipak ima važan doprinos u poticanju razvoja interkulturalnih vještina, vrijednosti i znanja te priprema učenike za sudjelovanje u sve raznolikijem društvu.

Interkulturalno obrazovanje ne može biti dodatak kurikulumu, nego kurikulum sam po sebi treba biti interkulturalan te se treba odraziti u školskoj politici. Da bi to bilo moguće potrebne su edukacije i usavršavanja nastavnika o interkulturalnom učenju.

PRIJEDLOZI I SMJERNICE ZA POUČAVANJE O MIGRACIJAMA I IZBJEGLIŠTVU²

Nemojte se bojati pristupiti ovim temama

Suvremena politička zbivanja često izazivaju kontroverze. Pri tome se i nastavnici pitaju trebaju li „nezgodne“ teme načinjati i među učenicima izazivati neslaganje, podsmjeh, negativne komentare.

Ili je lakše izbjeći ono što ionako nije u nastavnom programu, i prepustiti aktualne teme medijima, roditeljima, vršnjačkim razgovorima.

Ne treba zanemariti važnost načela aktualizacije nastave te ulogu škole kao mjesta gdje učenici trebaju dobiti kvalitetne, provjerene, objektivne, ideološki neutralne informacije te važnost nastave za razvijanje stavova i suzbijanje predrasuda. Edukacija nije samo odraz društva već utječe i na njegov razvoj i zbog toga je uloga škola u razvoju interkulturalnog društva nezamjenjiva (Kranjec i Vidović, 2015.).

Definirajte osnovne pojmove

Kvalitetna rasprava o fenomenu migracija i izbjeglištva zahtijeva poznavanje osnovnih pojmova: tko je migrant, tko izbjeglica, tko prognanik, tko azilant?

Domaća demogeografska literatura migracije (ili selidbe) definira kao sve promjene mjesta stalnog boravka, bilo da je riječ o preseljenju trajne, bilo privremene naravi na manju ili veću udaljenost unutar ili preko državnih i administrativnih granica.

Prisilne migracije oblik su prostorne pokretljivosti koji sadrži moment prisile, a često i nedostatak vremena za odlučivanje o tome hoće li se i kad poduzeti akcija migriranja (Nejašmić, 2005.).

Rezultat prisilnih migracija su izbjeglice i prognanici. U literaturi na engleskom jeziku u upotrebi su pojmovi *refugee* i *internally displaced person*.

Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951. godine definira izbjeglicu kao osobu koja se ne nalazi u zemlji svog državljanstva i koja se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog

mišljenja ne može, ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu dotične države; ili osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje prethodnog boravišta, a koja se ne može, ili se zbog straha ne želi vratiti u tu državu. Države primitka izbjeglicama mogu dati azil: pružiti zaštitu i utočište na svome teritoriju osobi koja je napustila svoju državu zbog osnovanog straha od proganjanja, odnosno zato što su joj ugrožena osnovna ljudska prava (FSO, 2015.).

Hrvatsko zakonodavstvo (*Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti*, NN 70/15) osim azila, razlikuje i pojmove supsidijarne zaštite te privremene zaštita.

Rat i oružani sukobi danas nisu jedini čimbenici izbjeglištva, već to mogu biti i gospodarska marginalizacija, degradacija okoliša, glad, prenapučenost te oskudica resursa (Nejašmić, 2005.).

Zato je sve teže postaviti kriterije razlikovanja izbjeglica i ekonomskih migranata.

Važno je na početku definirati osnovne pojmove, jer bez poznavanja problematike nema ni kvalitetne rasprave o istoj.

Individualizirajte fenomen prevodeći statističke podatke u osobne priče

Priručnici za nastavnike o temama izbjeglištva i migracija već svojim naslovima ukazuju na potrebu približavanja ovih tema učenicima kroz osobne priče, a ne samo statističke pokazatelje.

Forum za slobodu odgoja 2015. godine izdaje priručnik *Svi smo mi djeca ovog svijeta: kako s učenicima razgovarati o izbjegličkoj krizi*.

Međunarodne organizacije IOM³ i UNHCR⁴ 2009. godine izdale su priručnik o migracijama i azilu u Europi naziva *Ne samo brojevi (Not Just Numbers)*. Nude različite radionice (za uzraste od 12 do 18 godina starosti) pomoću kojih učenike možemo zainteresirati za temu te im dati priliku za raspravu i razvoj

.....

2 Izrađeno po uzoru na Smjernice za poučavanje o holokaustu (MZOS, Radna skupina za obrazovanje)

3 International Organization for Migration- Međunarodna organizacija za migracije

4 United Nations High Commissioner for Refugees- UN-ova agencija za izbjeglice (Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice)

stavova o globalnim fenomenima današnjeg svijeta. Obuhvaćaju osobne priče migranata i izbjeglica iz raznih dijelova svijeta i vremenskih razdoblja.

Multidisciplinarnan pristup obogatit će razumijevanje učenika

Temu migracija i izbjeglištva može se pristupiti iz više uglova te je se može proučavati u sklopu više nastavnih predmeta. Na prvi se pogled nameću predmeti poput povijesti, geografije, sociologije, politike i gospodarstva, etike, umjetnosti. Već je ranije istaknuto da interkulturno obrazovanje (pa tako i poučavanje o migrantima i izbjeglicama) ne može biti dodatak kurikulumu nego kurikulum sam po sebi treba biti interkulturan. Dakle, tim se fenomenima treba pristupati kroz različite nastavne predmete, izbornu nastavu, izvannastavne aktivnosti, projektne dane, obilježavanje važnih datuma, obljetnica, izložbe, školske priredbe itd. Sveukupno djelovanje škole treba biti temeljeno na jednakim obrazovnim mogućnostima za sve, poštivanju ljudskih prava i prava djece, demokraciji, prihvaćanju razlika. Iskustveno bi učenje trebalo imati ključnu ulogu u proučavanju migracija i izbjeglištva – kroz interaktivne radionice, igranje uloga, rješavanje konflikata, volontiranje itd.

Izbjegavajte jednostavne odgovore na složene događaje i potaknite učenike da kritički analiziraju različite interpretacije

Ranije spomenuti priručnici za nastavnike preporučuju debate o migracijama i izbjeglištvu kako bi učenici izrazili svoje mišljenje, razvili stavove i vrijednosti te unaprijeđivali kritičko mišljenje. Učenicima se mogu ponuditi izjave o migrantima i izbjeglicama (koje predstavljaju i konzervativna i progresivna stajališta) te tražiti da izaberu slažu li se s izjavom ili ne, nakon čega obrazlažu svoje stavove. Važno je naglasiti da u takvim radionicama nema ispravnog ili pogrešnog odgovora – važna su mišljenja, propitkivanje istih i kritičko razmišljanje.

Učenik može tijekom rasprave, čuvši argumente suprotne strane, promijeniti stajalište odabrano na početku. Nastavnik je moderator i zadržava neutralnu poziciju. Usmjerava raspravu pitanjima, upozorava na nelogičnosti i održava primjerenu razinu komunikacije. Poželjno je poticati ovakvu vrstu rasprave među učenicima te postavljati otvorena pitanja bez definitivnog odgovora. Cilj rasprave nije ponuditi učenicima „ispravan“ odgovor, naučiti ih nečemu, već razvijati kompetenciju kritičkog raspravljanja i analiziranja.

Potaknite učenike da proučavaju lokalnu, regionalnu i nacionalnu povijest migracija

Važan cilj poučavanja o migracijama i izbjeglištvu je razvoj empatije, humanosti ili pak inicijative za uključivanje u različite akcije lokale zajednice (akcije humanitarnog karaktera, volonterske akcije i sl.). Učenicima možemo približiti temu i razviti empatiju potičući ih da istraže povijest migracija vlastite obitelji, sugrađana, sunarodnjaka. Hrvatska je tipična emigracijska zemlja koju stanovništvo napušta još od vremena osmanlijskih osvajanja Europe. U više migracijskih valova ljudi su napuštali Hrvatsku odlazeći u susjedne zemlje, razvijenije dijelove zapadne Europe, prekomorske prostore. Osim povijesnih migracija, učenici mogu istražiti suvremene ekonomske migracije hrvatskog stanovništva, sve masovniji odlazak mladih u Irsku, Njemačku, Kanadu. Ili pak istražiti prisilne migracije za vrijeme Domovinskog rata. I u ovome slučaju osobne priče mogu poslužiti kao nadopuna statističkim podacima. Učenici mogu izraditi obiteljsko stablo i analizirati selidbe članova svoje obitelji, razloge selidbe, izazove s kojima su se susretali u novom okruženju. Takvi zadatci mogu povećati razumijevanje uzroka i posljedica migracija te potaknuti razmišljanje o identitetu, integraciji, prihvaćanju različitosti i slično.

Omogućite učenicima pristup osnovnim izvorima informacija

Svaka rasprava koja pridonosi razumijevanju suvremenih fenomena u društvu i potiče razvoj učenika u kompetentnog građanina korisna je i dobrodošla.

Kada govorimo o izbjegličkoj krizi i velikom broju migranata u svijetu, treba razumjeti da svatko ovu situaciju doživljava na svoj način, stoga ne treba umanjivati niti izbjegavati razgovor o njihovim osjećajima. Važno je biti svjestan toga da i nastavnici imaju svoje reakcije i osjećaje koje ne mogu sakriti i koje je dobro osvijestiti. S učenicima je dobro o ovoj temi razgovarati ako to oni žele, ne treba je nametati ako oni iz nekog razloga nisu spremni i otvoreni za razgovor (FSO, 2015.). No svakako je važno da sve informacije koje se predstavljaju budu istinite te je potrebno izbjegavati bilo kakva nagađanja ili iznošenje predrasuda. Mjerodavni izvori u prvom su redu organizacije kojima su izbjeglice i migranti u fokusu, poput UNHCR-a (*Ureda Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice*) i IOM-a (*Međunarodne organizacije za migracije*).

Stranice *Europske komisije* također nam mogu pružiti aktualne podatke o izbjegličkoj krizi i reakcijama EU-a na nju. U Republici Hrvatskoj migracije i azil u domeni su djelovanja *Ministarstva unutarnjih poslova*. Pitanja azila regulirana su *Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti* (NN 70/15).

Udruge civilnog društva koje su posvećene pitanjima izbjeglištva su *Centar za mirovne studije*, *Forum za slobodu odgoja*, *Hrvatski Crveni križ*, *Are You Syrious* i druge te mogu biti dobar izvor informacija, a neke od njih (CMS i FSO) rade i na edukaciji i pripremi nastavnika za provođenje interkulturalnog obrazovanja.

ZAKLJUČAK

Poštovanje drugih može se naučiti.

Svako društvo ima potencijal da postane tolerantnije, demokratičnije, otvorenije, slobodnije.

Škola je svakako jedna od institucija koja može i treba raditi na promjeni društva nabolje.

U multikulturalnim društvima građani često koegzistiraju na istom prostoru, ali različite etničke ili vjerske skupine zapravo ne čine povezanu zajednicu.

Pri osnaživanju socijalne kohezije škola ima važnu ulogu koju ostvaruje provođenjem interkulturalnog obrazovanja. Ono promiče različitosti kao društveno bogatstvo te potiče poučavanje putem razvoja kritičkog mišljenja, razumijevanja, analize društvenih odnosa. Krajnji je cilj takvog obrazovanja transformacija društva i razvoj učenika u autonomnog, empatičnog i angažiranog člana zajednice.

Suvremena društva obilježava intenzivna prostorna pokretljivost, a ekonomski migranti i izbjeglice postaju uistinu ravnopravni članovi društva samo ako je čitavo društvo spremno za prihvaćanje različitosti.

Zbog toga nastavnici trebaju poticati informiranu raspravu o izbjeglicama i migrantima, kao i o drugim aktualnostima.

Za kvalitetnu obradu ovih tema važna je dobra priprema samih nastavnika, multidisciplinarni pristup, iskustveno učenje, prikaz osobnih priča koje potkrepljuju statističke podatke.

O ovim fenomenima ne treba podučavati – sustavno učenicima prenositi znanje, već poučavati – pomoći učenicima da iskustvom steknu spoznaju.

LITERATURA I IZVORI

- * Bartulović, M., Kušević, B. (2016.) *Što je interkulturalno obrazovanje*, Centar za mirovne studije
- Europska komisija (2017.) Priopćenje za tisak. *Premještanje i preseljenje*. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-218_hr.htm
- * Forum za slobodu odgoja (2015.) *Svi smo mi djeca ovog svijeta: kako s učenicima razgovarati o izbjegličkoj krizi*, FSO
- * IOM (2015.) *World Migration Report 2015. Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility*. Dostupno na: http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf
- * IOM, UNHCR (2009.) *Not Just Numbers: educational toolkit on migration and asylum in Europe*, IOM/UNHCR
- * *Konvencija o statusu izbjeglica* (1951.) Dostupno na: www.azil.com.hr/download.aspx?f=dokumenti/.../Konvencijaostatusuizbjeglicaiz1951...
- * Kranjec, J., Vidović, T. (2015.) *Prijedlog modela interkulturalnog obrazovanja u školama u svrhu izgradnje poštovanja i uzajamnog razumijevanja različitih grupa*, Centar za mirovne studije
- * MZOS, Radna skupina za obrazovanje, Smjernice za poučavanje o holokaustu, *Kako poučavati o holokaustu u školama*, Dostupno na: public.mzos.hr/fgs.axd?id=10470
- * *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2011.) Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- * *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, Dostupno na: <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/>
- * Nejašmić, I. (2005.) *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb, Školska knjiga
- * Peko, A., Mlinarević, V., Jindra, R. (2009.) *Interkulturalno obrazovanje učitelja – što i kako poučavati*, Dostupno na: http://www.academia.edu/4742333/412567_398878_Interkulturalno_obrazovanje_ucitelja_-_sto_i_kako_poucavati
- * UNHCR (2016.) *Global Trends – Forced Displacement in 2015*. Dostupno na: <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>

● ● ● ● ISTRAŽIVANJE O NASILJU NAD ŽENAMA ● ● ● ● U BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI

Nikolina Jureković

NAGLASCI

- **38 %** ispitanica na pitanje da li bi mogle vlastitim prihodima podmiriti svoje temeljne potrebe u slučaju započimanja potpuno samostalnog života procijenjuje da ne bi (18 % vjerojatno ne i 20 % sigurno ne).
- Tek **19%** ispitanica je odgovorilo negativno na pitanje da li je njihova najbolja prijateljica ili druga bliska ženska osoba doživjela nasilje od strane muža / partnera. Njih 25 % odgovorilo je da ne zna, što nas dovodi do 56 % žena žrtava nasilja kojega je počinitelj bračni / izvanbračni partner; ukoliko odgovor „ne znam“ uzmemo kao negativan.
- **37 %** ispitanica je odgovorilo potvrdno na pitanje „Jeste li kao dijete ikad vidjeli da je vaš otac (ili odgojitelj) bio izrazito grub prema vašoj majci (ili odgojiteljici), tj. da ju je gurnuo, udario i sl.?“
- **74 %** ispitanica smatra kako je izrazito važno u našoj zemlji zlostavljanim ženama (i djeci) osigurati sigurno sklonište i zaštitu od nasilnika.

METODOLOGIJA

Metodološki okvir istraživanja:

a) Značaj problema istraživanja

Tematika rodno uvjetovanog nasilja, s fokusom na nasilje nad ženama, počinjenog u obitelji i/ili partnerskim odnosima (bivšim ili sadašnjim) predmet je različitih istraživanja provedenih na nacionalnoj razini, od kojih je najopširnije ono Autonomne ženske kuće Zagreb provedeno 2003. godine.

Nasilje nad ženama uz trajnu posljedicu koju ostavlja na žrtvi u negativnom kontekstu utječe na društvo u cjelini – kroz smanjenu ekonomsku aktivnost; povećane troškove u zdravstvu itd. Nažalost, sudska praksa pokazuje kako nasilje nad ženama nije adekvatno procesuirano od strane pravosudnih institucija, a žene ne doživljavaju odgovarajući stupanj zaštite.

Problematiku obiteljskog nasilja i nasilja nad ženama u Hrvatskoj MUP RH prati kroz teže (kaznena djela) i blaže (prekršaje) kažnjive radnje, koje uključuju sve vidove nasilja, počevši od verbalnog i psihičkog

nasilja, preko ekonomskog nasilja do širokog spektra fizičkog nasilja, koje se kreće u rasponu od tjelesne ozljede do teškog ubojstva te višestrukih modaliteta spolnog zlostavljanja žrtve.

Također, MUP RH redovno objavljuje godišnji izvještaj kojim obuhvaća problematiku prijavljenih kaznenih i prekršajnih djela iz sfere rodno uvjetovanog nasilja; međutim procjenjuje se kako na 1 prijavljeno silovanje dolazi 15-20 neprijavljenih slučajeva, dok kod obiteljskog nasilja na 1 prijavljeni dolazi 10 neprijavljenih slučajeva.⁵

U 2015. godini u Hrvatskoj je zabilježeno 15 žrtava ženskog spola kaznenog djela ubojstva i teških ubojstava te 16 žrtava ženskog spola kaznenih djela pokušaja ubojstva i teških ubojstava.

Zbog prekršaja počinjenih nasiljem u obitelji, u prvih šest mjeseci 2016. godine prekršajno je prijavljeno 5455 osoba, od čega 4178 muškaraca.

5 Izvor: www.sigurnomjesto.hr/rad-na-prevenciji-i-suzbijanju-nasilja/statistika

Počinjnim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je 6072 osoba, od kojeg broja 3896 osoba ženskog spola; a počitelji su najčešće bračni, izvanbračni te bivši partneri.⁶ MUP BPŽ u svom godišnjem statističkom izvještaju nažalost ne navodi spol žrtava, te nije moguće utvrditi koliko je žena na području BPŽ u 2016. godini prijavilo nasilje u obitelji ili druga kaznena i prekršajna djela iz sfere rodno uvjetovanog nasilja.

Nažalost, javnost često nije upoznata s ovim podacima, te se kod medijskog izvještavanja o ženama žrtvama nasilja često difamira žrtvu; propitkujući nje sadašnje i bivše odnose; način odijevanja; korištenje supstanci itd. Time se okrećemo okrivljavanju žrtve za doživljeno nasilje, te perpetuiramo začarani krug nasilja. Ovakvi komentari su vidljivi kako na novinskim člancima, društvenim mrežama, a mogu se čuti i na javnim mjestima.⁷

b) Ciljevi i zadaci istraživanja

Opći cilj istraživanja bio je dobiti relevantne podatke o pojavnosti nasilja nad ženama u Brodsko posavskoj županiji (obiteljskog nasilja). Iako je taj problem prisutan na području cijele Republike Hrvatske, dosad nije provedeno nijedno istraživanje ovog tipa na navedenom području. Istraživanje je bilo akcijskog tipa. Specifični zadaci istraživanja odnose se na ispitivanje faktora koji možebitno utječu na veću učestalost psihološkog, fizičkog, seksualnog i ekonomskog nasilja nad ženama u BPŽ.

Teza istraživanja jest da su stupanj obrazovanja, zaposlenost i život u ruralnoj sredini faktori koji igraju ulogu u tome hoće li neka žena postati žrtva nasilja ili ne.

Pretpostavke koje sam ovim istraživanjem željela potvrditi, odnosno opovrguti, jesu sljedeće:

1. Žene s nižim stupnjem obrazovanja češće su žrtve nasilja od visokoobrazovanih žena.
2. Žene koje su nezaposlene (naročito trajno nezaposlene) češće su žrtve nasilja od ostalih žena.
3. Žene koje žive u ruralnim sredinama češće su žrtve nasilja od žena koje žive u urbanim sredinama.

Također, htjela sam ispitati određene stavove o nasilju nad ženama koji se često pojavljuju u medijima i različitim raspravama o odnosu u obitelji i između muškaraca i žena. Pretpostavka koju sam htjela potvrditi, odnosno opovrgnuti, jest da je neutemeljeno govoriti o širokoj rasprostranjenosti takvih stavova.

Druga pretpostavka koju sam htjela potvrditi, odnosno opovrgnuti, jest predrasuda da su žene iz ruralnih područja sklonije takvim razmišljanjima i stavovima.

c) Metoda, tehnika i instrument istraživanja

Primijenila sam deskriptivnu metodu, u okviru koje sam koristila tehniku anketiranja. Instrument anketiranja je upitnik. Upitnik ima ukupno 17 pitanja.

Prvi dio upitnika odnosi se na sociodemografske podatke ispitanica. Drugi dio upitnika odnosi se na stavove ispitanica. Treći dio je usmjeren na prikupljanje podataka o učestalosti prepoznatog i doživljenog nasilja. Četvrti dio se odnosi na stav ispitanica o važnosti osiguravanja sigurnog skloništa i zaštite od nasilnika zlostavljanim ženama i djeci.

Od ispitanica se tražilo da zaokruže jedan od ponuđenih odgovora. Anketa je provedena anonimno kako bi se osigurala iskrenost ispitanica u odgovaranju na pitanja. Anketa je provedena istovremeno online i offline (terenski).

d) Populacija i uzorak

Populaciju ispitanika čine osobe ženskog spola koje stanuju na području Brodsko – posavske županije.

Uzorak je slučajni stratificirani, s obzirom na činjenicu da je predodređena teritorijalna pripadnost i spol ispitanika. Uzorak je veličine 100 ispitanika.

6
7

Izvor: <http://stari.mup.hr/244854/1.aspx>
Pogledati novinske članke o ubojstvu Kristine Krupljan.

Njihova struktura je kako slijedi:

Dob N ~ 100				
15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 65
8 %	43 %	22 %	20 %	7 %

Postignuti stupanj obrazovanja N ~ 100				
Učenica/ studentica	Osnovna škola	Trogodišnja SŠ	Četverogodišnja strukovna SŠ	VŠS / VSS
5 %	8 %	19 %	20 %	48 %

Radni status N ~ 100					
Učenica/ studentica	Nezaposlena i ne traži posao	Nezaposlena i traži posao	Zaposlena	Samo- zaposlena	U mirovini
6 %	5 %	18 %	61 %	5 %	5 %

Mjesto stanovanja N ~ 100			
Selo (do 1000 st.)	Mjesto (1000- 5000)	Manji grad (5000- 30000)	Grad (>30000)
33 %	22 %	23 %	22 %

Kako je tema ovog istraživanja adresirala rodno uvjetovano nasilje, specifično nasilje na ženama, bilo je potrebno utvrditi kontekst u kojemu se događa zlostavljanje žena, a osobito odrediti formu odnosa između ispitanice i njezinog sadašnjeg bračnog/izvanbračnog partnera.

Bračni status N ~ 100					
U braku	U vezi	U izvanbračnoj zajednici	Rastavljena	Trenutno nije u vezi	Nikad nije bila u vezi
59 %	9 %	6 %	8 %	16 %	2 %

Iz tablice je vidljivo kako relativno mali postotak ispitanica trenutno nije u vezi (16 %), a njih tek 2 % dosad nikad nije bilo u vezi. Najveći broj ispitanica je u braku (59 %), dok je u izvanbračnoj zajednici njih 6 %. U vezi je 9 %, a rastavljeno je 8 % ispitanica.

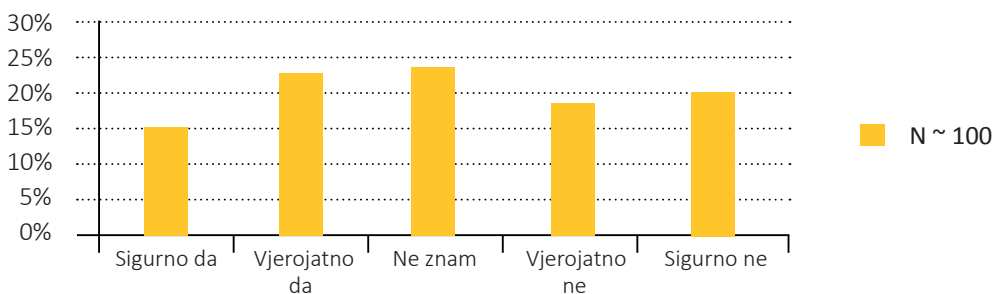
Rezidencijalni status N ~ 63 ⁸	
Stanuje s mužem / partnerom u prostoru u njegovom vlasništvu	14,3 %
Stanuje s mužem / partnerom u prostoru u vlasništvu njegovih roditelja	19 %
Stanuje s mužem / partnerom u prostoru u vlasništvu mojih roditelja	7,9 %
Stanuje s mužem / partnerom u prostoru u mojem vlasništvu	6,3 %
Stanuje s mužem / partnerom u prostoru u zajedničkom vlasništvu	30,2 %
Podstanari / nešto drugo	22,2 %

Procjena materijalnog stanja N ~ 100				
Znatno bolje	Bolje	Jednako	Lošije	Znatno lošije
6 %	29 %	48 %	12 %	5 %

PREGLED REZULTATA

Samostalan život

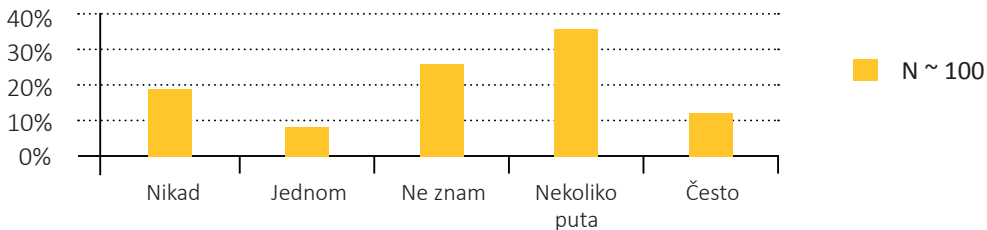
Ukupno 38 % ispitanica na pitanje da li bi mogle vlastitim prihodima podmiriti svoje temeljne potrebe u slučaju započinjanja potpuno samostalnog života procijenjuje da ne bi (18 % vjerojatno ne i 20 % sigurno ne).

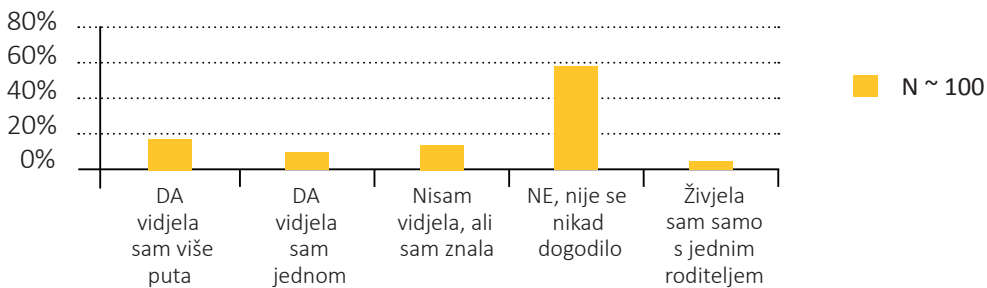
Rasprostranjenost nasilja

Prvo, iz ove grupe pitanja, jest posredno mjerena rasprostranjenost fizičke agresije muškarača prema ženama, a mjeri spoznaju ispitanica o grubostima koje su od svojih partnera doživjele njihove najbolje prijateljice ili druge bliske ženske osobe.⁹ Drugo pitanje je na istom tragu, a mjeri spoznaju ispitanica o doživljenom nasilju njihovih majki / odgajateljica od strane očeva / odgajatelja.

Na pitanje *Koliko je vama poznato, da li je vaša najbolja prijateljica (ili druga bliska ženska osoba –sestra, tetka..) ikad doživjela da se muškarac s kojim je u vezi – muž/partner – prema njoj ponaša grubo, tj. da je udari ili na neki drugi način fizički povrijedi?* ukupno 56 % ispitanica odgovorilo je potvrdno, što nas dovodi do zaključka kako je 56 % žena (više od svake druge) u BPŽ pretrpjelo neki oblik fizičkog nasilja u različitom intenzitetu.

Na pitanje *Jeste li kao dijete ikad vidjeli da je vaš otac (ili odgojitelj) bio izrazito grub prema vašoj majci (ili odgojiteljici), tj. da ju je gurnuo, udario i sl.?*, ukupno 37 % ispitanica je odgovorilo potvrdno.

Dakle, možemo zaključiti da su djeca u najmanje 37% hrvatskih obitelji svjedoci fizičkog zlostavljanja majki (ili odgojiteljica) kojega su počinitelji vlastiti očevi (ili odgojitelji).

Prema ovim podatcima svaka je treća žena u BPŽ barem jednom bila žrtva fizičke agresije svog bračnog/izvanbračnog partnera.

9 Ovo pitanje je uključeno budući da je bilo opravdano pretpostaviti (a) da će određeni broj potencijalnih ispitanica odbiti sudjelovati u istraživanju, (b) da će jedan broj ispitanica tijekom ispunjavanja upitnika zatajiti vlastite traumatske doživljaje, te (c) da će jedan broj ispitanica zbog verbalne formulacije pitanja o osobnom iskustvu sa zlostavljanjem odgovoriti niječno.

Doživljeno nasilje

Sljedeća grupa pitanja odnosila se na doživljeno nasilje kod ispitanica kroz pojavnost (učestalost) četiri temeljna oblika zlostavljanja: psihičko, fizičko, seksualno i financijsko.

Pitanja su bila podijeljena na sadašnje i bivše partnere, kako bi se dobili stvarniji podaci.¹⁰

Fizičko zlostavljanje, budući da je u samom fokusu ovog istraživanja, slijedilo je logiku gradacije-počinje 'blažim', a završava teškim zlostavljanjem.

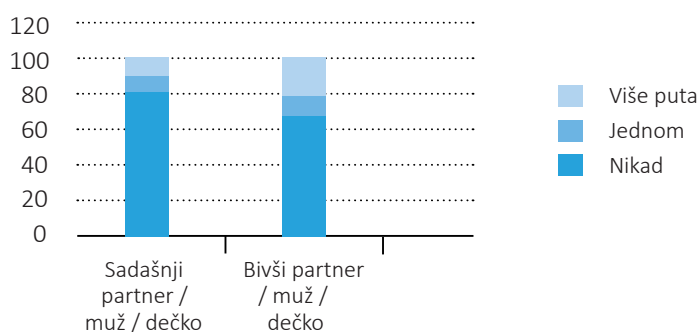
Seksualno nasilje mjereno je jednim pitanjem, isključivo u sadašnjoj vezi / braku.

Financijsko nasilje mjereno je neizravno, tj. kroz samoprocjenu ispitanica o njihovom utjecaju na raspolaganje novcem i donošenje najvažnijih financijskih odluka u kućanstvu.

Međutim, kako je tek manji broj ispitanica nezaposlen, stoga bez vlastitih prihoda, nije moguće jasno odrediti rasprostranjenost financijskog nasilja nad ženama u BPŽ.

Na pitanje *Koliko često se dogodilo da vam je muškarac s kojim ste prije bili ili sada jeste u vezi zaprijetio da će vas udariti ili na neki drugi način fizički ozlijediti, vrijeđao Vas ili zastrašivao?* odgovori se razlikuju u odnosu na sadašnje / bivše partnere. Na pitanje o sadašnjem partneru odgovorilo je ukupno 88 ispitanica. Njih 71 odgovorilo je nikad; 8 je odgovorilo jednom, a 9 je odgovorilo više puta. Zaključujem kako je 17 ispitanica, odnosno 19,31 %, doživjelo psihičko nasilje od strane sadašnjeg partnera / muža / dečka.

Na pitanje o bivšem partneru odgovorilo je ukupno 76 ispitanica. Njih 51 odgovorilo je nikad; 9 je odgovorilo jednom; a više puta je odgovorilo njih 16. Zaključujem kako je 25 ispitanica, odnosno 32,89 %, doživjelo psihičko nasilje od strane bivšeg partnera / muža / dečka.

Na pitanje *Koliko često se dogodilo da vam je muškarac s kojim ste prije bili ili sada jeste u vezi u ljutnji, tj. namjerno grubo gurnuo, prodrmao, povukao za kosu, uši i sl.?* odgovori se opet razlikuju u odnosu na sadašnje / bivše partnere.

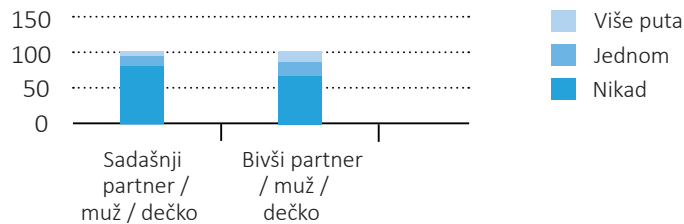
Na pitanje o sadašnjem partneru odgovorilo je ukupno 81 ispitanica. Njih 65 odgovorilo je nikad; 11 je odgovorilo jednom, a 5 je odgovorilo više puta. Zaključujem kako je 16 ispitanica, odnosno 19,75 %, doživjelo blaži oblik fizičkog nasilja od strane sadašnjeg partnera / muža / dečka.

Na pitanje o bivšem partneru odgovorilo je ukupno 75 ispitanica.

10

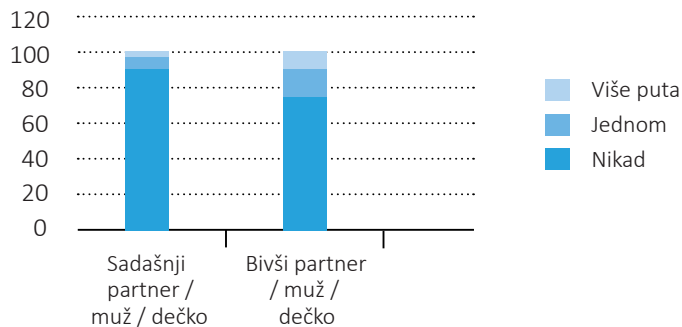
Pretpostavka je bila da će žene lakše odgovoriti na pitanje o doživljenom nasilju od bivših partnera.

Njih 52 odgovorilo je nikad; 14 je odgovorilo jednom; a više puta je odgovorilo njih 9. Zaključujem kako su 23 ispitanice, odnosno 30,66 %, doživjelo blaži oblik fizičkog nasilja od strane sadašnjeg partnera / muža / dečka.

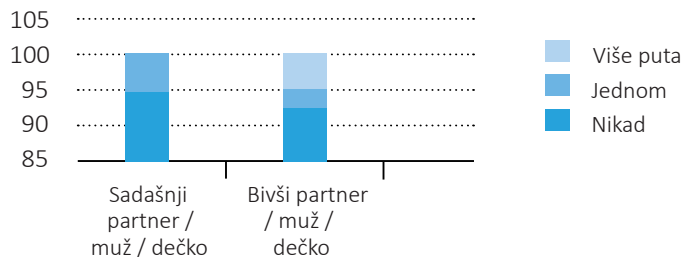
Na pitanje *Koliko često se dogodilo da vas muškarac s kojim ste prije bili ili sada jeste u vezi udari rukom, tj. otvorenim dlanom (pljuska, šamar)?* odgovorilo je ukupno 80 ispitanica za sadašnjeg partnera, odnosno 75 ispitanica za bivšeg partnera.

Njih ukupno 8 doživjelo je ovaj oblik nasilja od strane sadašnjeg partnera (10 %), a njih 19 od strane bivšeg partnera (25,33 %).

Na pitanje *Koliko često se dogodilo da vas muškarac s kojim ste prije bili ili sada jeste u vezi udari šakom ili nogom ili jako stegne za vrat?* odgovorilo je ukupno 78 ispitanica za sadašnjeg partnera, odnosno 76 ispitanica za bivšeg partnera.

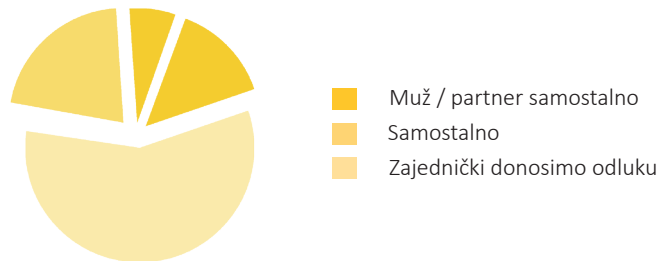
Njih ukupno 4 doživjelo je ovaj oblik nasilja od strane sadašnjeg partnera (5,12 %), a njih 6 od strane bivšeg partnera (7,89 %).

Na pitanje *Koliko često ste u sadašnjem braku / vezi imali spolni odnos na izričit zahtjev partnera/ muža, a protiv svoje volje?* Odgovorilo je 89 ispitanica. Njih 68 odgovorilo je nikad; njih 3 jednom; 2-3 puta je odgovorilo 8 ispitanica, a njih 10 je odgovorilo češće. Zaključujem kako je 21 ispitanica bila žrtvom seksualnog nasilja u sadašnjoj vezi / braku bar jednom, što je 23,59 %.

Što se donošenja najvažnijih financijskih odluka u kućanstvu tiče ukupno 100 ispitanica je odgovorilo na pitanje. Njih 60 % je odgovorilo kako zajednički s partnerom donose odluku.

Donošenje najvažnijih financijskih odluka

Na pitanje o donošenju svakodnevnih financijskih odluka u kućanstvu odgovorilo je 100 ispitanica. Njih 56 % takve odluke donosi uvijek.

Donošenje najvažnijih financijskih odluka

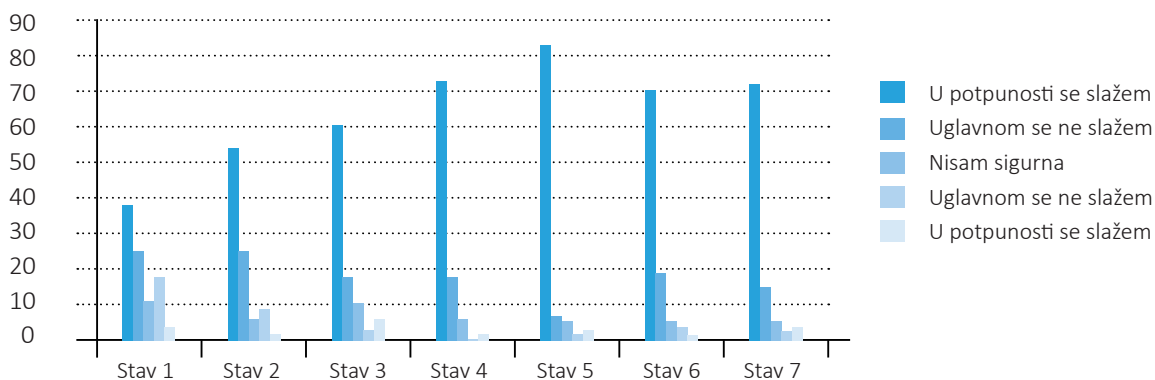

Kako je već navedeno, a obzirom na strukturu ispitanica po radnom statusu, rasprostranjenost financijskog nasilja nije moguće jasno procijeniti, te se ovi podaci ne mogu uzeti kao relevantni.

Stavovi i mišljenja

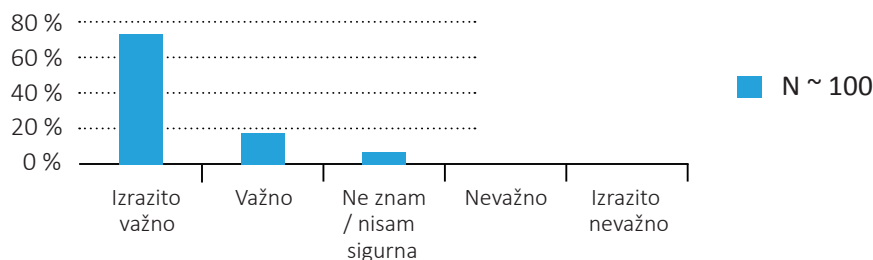
1. Ženina dužnost je da zbog djece po svaku cijenu sačuva dom i obitelj;
2. Pametna žena zna da se treba prilagoditi muškarcu i ne izazivati ga;
3. Prava vjernica nikad se neće rastati od muža, ma kakav on bio, jer bi time prekršila Božju zapovijed i počinila težak grijeh;
4. Žena koja istinski voli muškarca neće ga ostaviti ni zbog čega, pa ni zbog batina;
5. Neke je žene doista potrebno batinama dovesti u red;
6. Muškarac je glava kuće i u svim važnim pitanjima treba imati zadnju riječ;
7. Zlostavljanje žena je preuveličan problem.

Ispitanice su označavale svoje slaganje / neslaganje sa svakom od izjava stupnjevima od 1 do 5; gdje je 1 = u potpunosti se ne slažem, a 5 = u potpunosti se slažem.

Kako nam tablica pokazuje, većina žena se ne slaže s navedenim stavovima, iako postoje iznimke. Što se tiče pretpostavke kako su žene iz ruralnih sredina sklonije ovakvim stavovima, navedeno uglavnom nije potvrđeno. Iznimka je stav kako je ženina dužnost je da zbog djece po svaku cijenu sačuva dom i obitelj (16 od 55 ispitanih žena iz ruralne, naspram 6 od 45 ispitanih žena iz urbane sredine). Stav kako je zlostavljanje žena preuveličan problem više podržavaju žene iz urbane sredine (3 od 45) naspram žena iz ruralne (2 od 55).

Na pitanje *Koliko je prema Vašem mišljenju važno u našoj zemlji zlostavljanim ženama (i djeci) osigurati sigurno sklonište i zaštitu od nasilnika?* 74 % ispitanica odgovorilo je kako je to izrazito važno.

USPOREDBE

Teza istraživanja bila je da su stupanj obrazovanja, zaposlenost i život u ruralnoj sredini faktori koji igraju ulogu u tome hoće li neka žena postati žrtva nasilja ili ne. Obzirom na uzorak, koji je iznosio 100 ispitanica, od kojih neke nisu odgovorile na sva pitanja, te ne postojanje reprezentativnosti uzorka po svakom od faktora, ne mogu iznijeti statistički značajne podatke o korelaciji ovih faktora s doživljenim nasiljem.

Međutim, rezultati svakako pokazuju određene tendencije.

Obrazovanje

Žene s nižim stupnjem obrazovanja (osnovna i srednja škola) su češće odgovorile potvrdno na doživljeno psihološko nasilje od strane sadašnjih i bivših partnera - 8 od 28; naspram žena s višim stupnjem (VŠS, VSS)- 7 od 48 (sadašnji) i 11 od 48 (bivši partner). Isti podaci se odnose na doživljeno blaže fizičko nasilje. 8 od 28 žena s nižim stupnjem obrazovanja doživjelo je isto od strane sadašnjeg i bivšeg partnera, dok je kod visokoobrazovanih njih 6 (sadašnji); odnosno 9 (bivši partner) od ukupno 48 doživjelo isto.

Što se umjernog fizičkog nasilja tiče 6 od 28 žena s nižim stupnjem obrazovanja doživjelo je takvu vrstu nasilja od sadašnjeg i bivšeg partnera; dok je tek 2 (sadašnji partner), odnosno 8 (bivši partner) od 48 žena s visokom stupnjem obrazovanja doživjelo isto. Teško fizičko nasilje je kod žena s nižim obrazovanjem doživjelo njih 3 (sadašnji partner), odnosno 2 (bivši partner) od ukupno 28. Isto nasilje je od 48 žena s visokim obrazovanjem doživjelo njih 1 (sadašnji), odnosno 3 (bivši partner).

Seksualno nasilje je doživjelo 8 žena s nižim stupnjem obrazovanja, od kojih njih 6 češće, od ukupno 28.

5 visokoobrazovanih žena od ukupno 48 je doživjelo ovu vrstu nasilja, od kojih 3 češće.

Unatoč malom uzorku možemo utvrditi kako su svi navedeni oblici nasilja nad ženama češći kod žena s nižim stupnjem obrazovanja. Kako bi se dobili statistički značajni rezultati potrebno je povećati uzorak, te osigurati veću reprezentativnost.

Zaposlenost

U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 66 zaposlenih, te 23 % nezaposlenih žena.

Ne postoje značajne razlike u stupnju doživljenosti nasilja među ove dvije grupe. Iznimka je pitanje o teškom fizičkom nasilju doživljenom od strane sadašnjeg partnera, gdje je 1 od 23 nezaposlene ispitanice odgovorila potvrdno, u odnosu na 1 od 66 zaposlenih ispitanica.

Mjesto stanovanja

U ispitivanju je sudjelovalo ukupno 55 žena koje žive u selu / mjestu do 5 000 stanovnika, te 45 žena koje žive u urbanoj sredini.

Ne postoje značajne razlike u stupnju doživljenosti psihološkog nasilja.

Određena razlika postoji u stupnju doživljenosti blagog fizičkog nasilja od strane bivšeg partnera.

11 od 55 ispitanih žena iz ruralne sredine, naspram 12 od 45 ispitanica iz urbane sredine je doživjelo ovu vrstu nasilja. To se ponavlja i kod doživljenosti umjerenog fizičkog nasilja – 4, odnosno 11 od 55 žena iz ruralne sredine naspram 4, odnosno 8 od 45 žena iz urbane sredine je doživjelo ovu vrstu nasilja.

Podaci su zanimljivi kod teškog fizičkog nasilja.

Od žena iz ruralne sredine 1 je doživjela takvu vrstu nasilja od strane sadašnjeg partnera, a nijedna od bivšeg. Kod žena iz urbane sredine njih 3 (sadašnji), odnosno 6 (bivši partner) od ukupno 45 ispitanih je doživjelo ovaj oblik zlostavljanja.

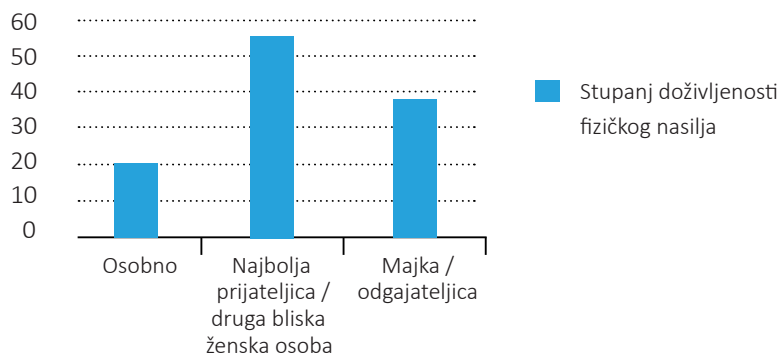
Smatram kako navedene podatke treba uzeti s rezervom, međutim ono što pokazuju jest da život u ruralnoj odnosno urbanoj sredini ne predstavlja faktor rizika za doživljavanje nasilja.

ZAKLJUČAK

Kako bi dobili što je moguće točnije podatke o učestalosti fizičkog nasilja nad ženama u Brodsko - posavskoj županiji ovdje ću usporediti stupnjeve doživljenosti nasilja na tri razine:

1. osobno;
2. najbolja prijateljica /druga bliska ženska osoba;
3. majka / odgajateljica.

Za osobnu razinu koristim odgovore na pitanje o doživljenosti blažeg fizičkog nasilja od strane sadašnjeg partnera.

Iz navedene tablice možemo zaključiti kako je minimalno 19,75 % žena u Brodsko – posavskoj županiji bilo žrtvama nasilja, dok je prosječna brojka 37,58 %. Dakle, svaka treća žena u BPŽ bila je žrtvom nasilja.

Podaci su u skladu s rezultatima istraživanja na nacionalnoj¹¹, pa čak i europskoj razini¹², te ne postoji veća učestalost rodno uvjetovanog nasilja u BPŽ; ukoliko sve podatke uzmemo kao točne i iskrene.

Nedostatci ovog istraživanja se ogledaju u malom uzorku (100 ispitanica), te u neravnomjernoj zastupljenosti svih skupina u odnosu na obrazovanje i zaposlenost. Zbog navedenih razloga nije bilo moguće potvrditi postavljene pretpostavke, tek tendenciju njihova postojanja. Preporuka je da se ovo istraživanje ponovi, obuhvaćajući veći uzorak, ravnomjerniju rasprostranjenost po županiji te osiguravajući veću reprezentativnost; što iziskuje značajnije ljudske i financijske resurse.

Također, dosta ispitanica je odbilo odgovoriti na određena pitanja, što možemo tumačiti kao nespremnost priznavanja doživljenog nasilja ili neprepoznavanje doživljenog nasilja.

Druga preporuka odnosi se na uvrštavanje ispitanika muškog spola u ispitivanju stavova, te posljedično analiza istih po faktoru dobi, obrazovanja i mjesta stanovanja. Ovo navodim jer sam tijekom provedbe istraživanja čula od strane nekoliko osoba muškog spola iz svog neposrednog okruženja kako je nasilje nad ženama preuveličan problem, te kako su „često za doživljeno nasilje žene same krive (jer izazivaju, ponašaju se neprimjereno, uzrokuju svađe...)“.

Ovakvi se stavovi redovno mogu naći i na Internetu; naročito na društvenim mrežama i komentarima medijskih izvještaja o ubojstvima / silovanjima žena. Također, mediji često perpetuiraju ovakve stavove senzacionalističkim izvještavanjem koje secira život žrtve, dok se počiniteljem, i ključnije pravosuđem, gotovo i ne bavi.

Treća preporuka odnosi se na razvijanje projekata i programa usmjerenih razvijanju rodne ravnopravnosti i osviještavanju o rodno uvjetovanom nasilju kao ključnih preduvjeta u smanjenju nasilja nad ženama.

11 Istraživanje Autonomne ženske kuće Zagreb, 2003.

12 Istraživanje FRA – Agencije Europske unije za temeljna prava, listopad 2014.

Navedeni bi se programi trebali razvijati u partnerstvu između organizacija civilnog društva i javnih institucija (Centri za socijalnu skrb, MUP, jedinice lokalne i regionalne samouprave) kako bi se osigurala njihova rasprostranjenost, dostupnost i kvaliteta pružene usluge / pravne zaštite.

Četvrta preporuka odnosi se na potrebu snažnijeg zagovaranja organizacija civilnog društva i ostalih relevantnih dionika u ratificiranju Istanbulske konvencije.¹³

Zaključno, ovo istraživanje je pokazalo kako je nasilje nad ženama stvaran problem u Brodsko – posavskoj županiji, te kako je svaka treća ženska osoba bila žrtvom nasilja. Kako bi borba protiv nasilja nad ženama bila učinkovitija potrebno je osigurati veći stupanj suradnje između relevantnih dionika; te bolju provedbu postojećih zakonskih propisa i strategija. Sudska praksa pokazuje kako su obiteljski nasilnici dosad preblago kažnjavani, što obeshrabruje žene u prijavljivanju tih slučajeva. Također, nije uspostavljena učinkovita suradnja civilnog društva i institucija, te su OCD-i koji se bave ovim problemom često prepušteni sami sebi, s nedostatnim i nestalnim financiranjem.

Centri za socijalnu skrb, s druge strane, često su preopterećeni, te nisu u mogućnosti pružiti potrebnu pravnu i sigurnosnu zaštitu ženama žrtvama nasilja. Nasilje nad ženama dugoročno ostavlja bezbrojne negativne posljedice na društvo u cjelini – od smanjene ekonomske aktivnosti, preko povećanih izdataka za zdravstvo, do nepovoljne demografske slike. Aktivnosti koje će biti usmjerene smanjivanju ovog problema ne smiju biti jednokratne u svrhu „gašenja požara“, već strateški promišljene i dugoročne, s osiguranom održivošću.

13 <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>

ULOGA POTROŠAČA U OSIGURANJU ODRŽIVE ZAJEDNICE

Anamarija Krišto
Tanja Popović Filipović

KRATKI PREGLED

Dok je u svijetu gotovo milijarda ljudi pothranjena i još milijarda gladna, ostatak ljudske populacije troši svoje i tuđe resurse. Zabrinjavajući su podatci o količini bačene hrane dnevno, a s druge strane iz dana u dan postaje upitna kvaliteta i ispravnost hrane koju konzumiramo. Zašto je to tako?

Kako usmjeriti zajednicu u kontekstu održive ekonomije da stvara kvalitetno i zdravo te koristi lokalno, koja je uloga svakog pojedinaca u tom procesu ključni su aspekti na koje se želimo osvrnuti u ovom istraživanju.

ODRŽIVOST IMPERATIV DANAŠNJICE I NUŽNOST SUTRAŠNJICE

Uvod

Održivost je imperativ koji je stavljan pred čovječanstvo u trenutku kada je njegov dugoročni opstanak na ovoj planeti postao upitan. Zašto je do toga uopće došlo?

Održivi razvoj podrazumijeva čarobni trokut koji osim okolišne ravnoteže obuhvaća i gospodarsku sigurnost i društvenu pravednost, zasniva se na balansu, na obrascu održive proizvodnje i potrošnje koji ne degradira prirodu i vodi računa o kulturnoj i prirodnoj baštini, promovira jednakost i teži smanjenju siromaštva. Međutim, postali smo robovi ekonomskog rasta. Ekonomski razvoj treba povećanu količinu energije, a za njezinu je proizvodnju nužno trošiti prirodne resurse što dovodi do iscrpljivanja neobnovljivih prirodnih energenata, a u isto vrijeme kapacitet atmosfere da apsorbira stakleničke plinove je pri kraju o čemu svjedoči globalno zatopljenje.

Svjedoci smo velikih nejednakosti među narodima. 20 % najbogatijih koristi 85 % posto resursa i stvara 90 % posto otpada i zato je važno govoriti o održivom razvoju i, još bitnije, oživiti taj koncept.

„Zemlja pruža dovoljno da zadovolji svačije potrebe, ali ne i svačiju pohlepu. Pohlepa je „rupa bez dna“ koja iscrpljuje čovjeka u beskrajnom pokušaju da zadovolji svoje potrebe, bez konačnog zadovoljstva“ riječi su Mahatma Gandhia, jednog od najznačajnijih i najutjecajnijih individua minulog stoljeća, a i gorka istina koja leži na ruševinama koje progresivno stvara čovječanstvo dovodeći se u propast.

Mislim da se svi slažemo da ne možemo više žrtvovati prirodu zbog svojih sebičnih potreba i težnji za razvojem. Je li on uistinu nužan u tolikoj mjeri?

Je li ekonomski rast jedini lijek koji će iskorijeniti siromaštvo ili samo produbiti već sada ogroman jaz neumjesno bogatih i krajnje siromašnih.

Mnogi se sada slažu da je ozbiljna ugroženost svjetskog okoliša i svjetske ekonomije posljedica neumjerenosti, nezastitne i bezumne potrošnje onoga malog udjela bogatih u ukupnom svjetskom stanovništvu.

Nažalost, njihov način života nametnuo se kao imperativ većini, opći ideal i cilj, iako sada postaje jasno da Zemlja jednostavno ne može podnijeti još veći pritisak potrošnje.

Odgovorna potrošnja i proizvodnja jedan je od 17 globalnih ciljeva koji čine Program održivog razvoja do 2030. godine. Upravo je to ono što želimo apostrofirati ovim radom: POTROŠNJU kao ključ promjena i održivog življenja. Krenut ćemo od bazične potrebe svih nas - HRANE. Siromaštvo raste.

Ekstremna glad i pothranjenost i dalje su ogromna prepreka razvoju u mnogim zemljama.

Procjenjuje se kako je 2014. godine bilo 795 milijuna kronično pothranjenih ljudi.¹⁴ Iz dana u dan postaje upitna kvaliteta i ispravnost hrane koju konzumiramo. Zabrinjavajući su podatci o količini bačene hrane dnevno. Zašto je to tako? Kako usmjeriti zajednicu u kontekstu održive ekonomije, da stvara kvalitetno i zdravo te koristi lokalno, koja je uloga svakog pojedinca u tom procesu, aspekti su na koje se želimo osvrnuti.

Ekološka proizvodnja u funkciji održivosti

Prirodni geografski uvjeti za bavljenje ekološkom poljoprivredom u Republici Hrvatskoj iznimno su povoljni. U Regionalnom operativnom programu Osječko-baranjske županije u dijelu Ciljevi dugoročnog razvoja navode se: „razvoj ekološki prihvatljive visokotehnološke industrije“, „razvoj na principima održivog razvoja i zaštite okoliša“ i „revitalizacija tradicionalne industrije prema ekološkim standardima“, što znači da će se u razvojnim programima podržati i stimulirati proizvođači ekoloških proizvoda.

Je li to dovoljno? Čemu širiti proizvodnju ako ne promišljamo o koraku ispred – osigurati tržište.

Porast tržišta za ekološki proizvedenom hranom kao i porast poljoprivrednih površina pod ekološkim (organskim) uzgojem upućuju na ubrzan razvoj ekološke poljoprivrede u Europi i svijetu, koja ne samo da daje vrijedan doprinos zaštiti okoliša, nego osigurava razvoj ruralnih zajednica.¹⁵

Ekološka poljoprivreda jedan je od konstitutivnih elemenata koncepta održivosti jer se zasniva na korištenju obnovljivih resursa i nekorištenju kemikalija u proizvodnji hrane, za razliku od konvencionalne poljoprivredne proizvodnje čiji su štetni učinci danas poznati i dokazani. Iako se o proizvodnji takozvane „zdrave hrane“ svakodnevno piše i govori, Hrvatska ulazi u skupinu rijetkih europskih zemalja u kojima je ekološka poljoprivreda još uvijek slabo i nedovoljno razvijena. Prirodni resursi za razvoj ekološke poljoprivrede nedvojbeno postoje, no, nažalost, postoje i brojni ograničavajući čimbenici.

Kada je riječ o stanju ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj, istraživanja su pokazala da su

glavni limitirajući faktori: nedovoljno organizirano tržište, slabo raširena distribucijska mreža i nedovoljna informiranost potrošača.¹⁶

Među veće ograničavajuće čimbenike svakako spada i tržište koje nije organizirano i kontrolirano, čemu je posljedica loš plasman i zloupotreba naziva „eko“ ili „bio“ od strane trgovaca. Također zbog nedovoljnog znanja potrošači često zamjenjuju ekološke proizvode s tradicijskim.

Daljnje slabosti koje su navedene u SWOT analizi Akcijskog plana razvoja ekološke poljoprivrede su i visoki troškovi ekološke proizvodnje uz upitnu profitabilnost, postojanje „kulture“ neplaćanja među gospodarskim subjektima u Hrvatskoj, nedostupnost kapitala za ulaganje, kao i već spomenuta neorganiziranost tržišta, nedovoljna umreženost proizvođača ekoloških proizvoda itd.

Kako bi se naša mlada i još nedovoljno razvijena ekološka proizvodnja razvila potrebno je:

- stvarati i razvijati navike potrošača, ali i osigurati kontinuiranu opskrbu prodavaonice ekoloških proizvoda,
- odrediti najpovoljnija područja za takvu proizvodnju,
- stvarati brand,
- educirati proizvođače i potrošače,
- pojedini mali proizvođači trebali bi se, kako bi opstali na tržištu, udruživati u klustere.

Poticanje poljoprivrednih gospodarstava na implementaciju ekološke poljoprivrede utjecalo bi na revitalizaciju ruralnih područja i posljedično na očuvanje lokalnog kulturnog identiteta. S druge strane ni sam razvoj neće biti moguć ako se ne stvori poticajno okruženje za plasman trenutne ekološke ponude i ne krenemo sustavno educirati potrošače i usmjeravati njihove navike ka održivijem konceptu prirodnog, zdravog i lokalnog.

14 Izvor www.hr.undp.org

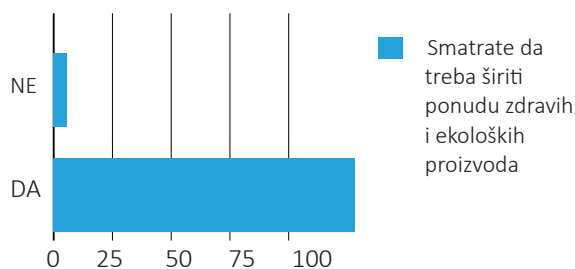
15 Podatci pokazuju da se ekološkom poljoprivredom bavi 1,4 milijuna proizvođača u 154 zemlje svijeta (Willer i Kilcher, 2010.).

16 Izvor: Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.- 2016. godine

Ekološka proizvodnja mogla bi biti budućnost Slavonije i Baranje i osiguranje zdravog i kvalitetnog života cijele zajednice, ali bez sustavnog rada da se to ostvari ostaje još jedna u nizu strategija i ideja na papiru.

Ekološki proizvodi: svijest donosi rast

Hrana je bazična potreba svakog pojedinca. Svakog dana nastojimo zadovoljiti tu svoju potrebu, ali u kojoj mjeri? Dok je u svijetu gotovo milijarda ljudi pothranjena i još milijarda gladna, ostatak ljudske populacije troši svoje i tuđe resurse, kupuje nepotrebno i baca viškove hrane te se u isto vrijeme bori s problemima prekomjerne tjelesne težine, lošeg zdravstvenog stanja te bolestima koje se vežu uz debljinu itd. Procjenjuje se da jedna trećina, odnosno 1,3 milijarde tona proizvedene hrane bude bačena svake godine. Je li i to dio svjetske strategije održivog razvoja?

Koja je naša uloga u cijelom tom procesu?

Jedina funkcija ekonomije je da udovolji svojim konzumentima – nama. Jesmo li svjesni toga kada zakačimo u trgovinu ili na internetu kliknemo „KUPI“? Moramo biti svjesni da je održivi stil života izbor između postojećih okvira, ne idealnih.

Sve je pred nama, samo morao promisliti i izabrati. Sukladno anketi koju smo proveli 86,1 % naših ispitanika smatra da je ekološka hrana zdravija od konvencionalno proizvedene te čak 96,7 % smatra da je nužno širiti ponudu takvih proizvoda posebice u ponudi restorana. Svijest postoji, treba ju širiti i početi živjeti.

Moramo biti svjesni da je promjene teško pokrenuti na širokoj globalnoj razini, ali u manjim zajednicama one su moguće. Proizvodnja postoji i podatci ukazuju na stalni rast⁴, ali imamo li tržište?

Kvaliteta takve hrane i njezina vrijednost prepoznata je u zajednici, potreba za njom postoji.

Nužni su nam samo koraci kojima bi ove dvije karike spojili i dobili finalan lanac: proizvodnju zdrave i ekološke hrane plasirane na lokalno tržište (u lokalnim dućanima, restoranima) te zajednicu koja cijeni vrijednost takvih proizvoda te ih kupuje i konzumira. Drugim riječima stvorili bismo tlo za model dobre ekonomije koja zadovoljava ciljeve: blagostanje, sigurnost, inovativnost, izbor, jednakost, održivost, demokraciju i odgovornost, a ostvaruje se kroz zajednički rad i solidarnost. Dobra ekonomija je lijek današnjem ekonomskom sustavu koji je dizajniran na način da mu uvijek treba nekontrolirani rast, zaduživanje, zagađenje i ugrožavanje zdravlja ljudi.

Nju ne treba stvarati, nju treba prepoznati i prihvatiti. Dobra ekonomija i njeni modeli su upravo to, događaju se ovdje i sada. Na nama je da im se okrenemo.

Broj fizičkih i pravnih osoba u ekološkoj proizvodnji

Godina	Broj proizvođača
2003.	130
2004.	189
2005.	269
2006.	342
2007.	477
2008.	632
2009.	817
2010.	1125
2011.	1494
2012.	1528
2013.	1609
2014.	2194
2015.	3061

Problem uvoza u Hrvatskoj, zašto Hrvati toliko vole tuđe?

Hrvatska je u 2015. godini, prema podacima Hrvatske gospodarske komore, uvezla prehrambenih proizvoda za više od dvije milijarde i 300 milijuna eura.

Uvezile su se sve vrste hrane – od mesa i mlijeka do žitarica, riba i hrane za životinje.

U prošloj godini, za koju se može pretpostaviti kako se uvoz hrane popeo na vrtoglavih dvije i pol milijarde eura, povećan je uvoz hrane iz zemalja Europske unije iz kojih smo i do sada uvozili značajne količine prehrambenih artikala.

Sve u svemu priča o uvozu hrane u Hrvatsku višeslojna je i zahtijeva stručnu dubinsku analizu, a koje u nas nikako nema, kao ni strategije poljoprivrednog razvoja.

Tako su, primjerice, i jabuke iz uvoza iz Južnoafričke Republike, Argentine, Kine, stolno grožđe iz Čilea, Brazila, dinje i lubenice iz Ekvadora, Gvatemale i Hondurasa, grah iz Mijanmara, Kirgistana, Uzbekistana, šparoge iz Egipta, Maroka, cikla iz Kameruna, lješnjaci iz Gruzije, slatka paprika iz Ugande, Jordana i Izraela, mrkva iz Makedonije, Italije, Slovenije, jagode i maline iz Tanzanije ili Meksika..., samo dio neslavnog niza na uvoznoj listi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Hrvatsku i u prvih devet mjeseci lanjske godine.

Prema podacima Hrvatske gospodarske komore, uvoz hrane u tom je razdoblju iznosio 1,88 milijardi eura, 150 milijuna eura više nego u devet mjeseci godinu prije. I dalje se povećava uvoz onoga što bi Hrvatska uz pametnu i dugoročnu poljoprivrednu strategiju mogla proizvoditi i za pet puta više stanovnika pa je tako uvoz voća narastao za dodatnih 20-ak milijuna, povrća za 15-ak milijuna – na ukupnih 277,6 milijuna eura. To znači da svaki Hrvat godišnje pojede 36,12 kilograma voća i 28,43 kilograma povrća iz uvoza. Na ljestvici prednjače krumpir, rajčica, luk i češnjak, a od voća, uz banane i limun, marelice, trešnje, višnje, jabuke i kruške.

U Hrvatskoj je primjetan drastičan pad smanjenja proizvodnje u svim sektorima, ne samo u primarnoj proizvodnji, a posebno zabrinjava pad u prerađivačkoj industriji gdje se stvara dodatna vrijednost, a na ovaj način gube radna mjesta. S druge strane imamo značajan pad u primarnoj proizvodnji.

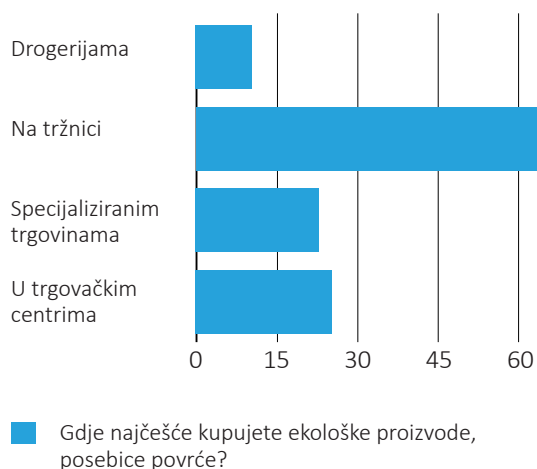
Pitanje je zašto dolazi do pada? Koje su to mjere države izostale kako bi se moglo pomoći samim proizvođačima? Hrvatskoj je u ovom trenutku dostupna tehnologija, imamo sveučilišta, znanstvene institucije koje mogu prenijeti znanje, ali problem hrvatske poljoprivrede je neorganiziranost proizvodnje, otpak, prerade i distribucije hrane na hrvatsko tržište.

Potrošače manje zanima nekonkurentna i podcijenjena domaća proizvodnja. Zanima ih isključivo *preživljavanje od mjeseca do mjeseca*.

Njemački maslac za 9,99 kuna naspram maslaca jednog domaćeg proizvođača za 16,99 kuna koji se prodaje u sve više trgovačkih lanaca znači uštedu od 41 %. Slično je i s uljem za 7,99 kuna, koje je ne tako davno stajalo i 13,99 kuna, dok je gauda siru cijena drastično pala sa 39,99 na 29,99 kuna – 25 %.

Sir se danas uvozi za samo 2,6 eura za kilogram, što ne pokriva ni trošak sirovine.

U sklopu ovog istraživačkog rada napravili smo analizu potrošačkih navika građana Slavonije i Baranje na uzorku od 122 ispitanika putem ankete koja se sastojala od 14 pitanja.

Otvorena tržišta i pitanje sigurnosti hrane? Što danas jedemo?

Proizvođači hrane ili deterdženata proizvode isti brend bolje kvalitete za, primjerice, Njemačku, a lošije za novije zemlje članice Europske unije. Tako se na našem tržištu nerijetko nađu proizvodi u kojima se potrebni sastojci nadomještaju manje kvalitetnima pa je i proizvod daleko lošiji.

Na pitanje što je građanima presudno kod kupovine prehrambenih proizvoda najveći broj smatra da utjecaj na odluku ima kvaliteta, nakon toga cijena, a tek na trećem mjestu podrijetlo.

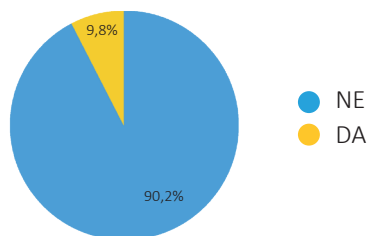
87,7 % ispitanika odgovorilo je da znaju razliku između „običnog“ i ekološkog proizvoda te da smatraju ekološke proizvode zdravijima od konvencionalnih, a tek 38,5 % ispitanika kupuje ekološke proizvode.

69,7 % ispitanika smatra da je bitno kupovati domaće proizvode te na taj način odlučuju o kupovini, a najveći broj kupovinu prehrambenih proizvoda kao što su voće i povrće kupuje na tržnici (52,5 %).

Manji dio građana kupuje proizvode s oznakom „pravedna trgovina“, ali su suglasni da takvu ponudu treba širiti (93,4 % ispitanika).

Na temu ponude svježe lokalne hrane u restoranima na području Slavonije i Baranje 90,2 % ih nije zadovoljno trenutnom ponudom, 64,8 % ispitanika smatra da bi na njihovu odluku o odabiru restorana utjecalo ima li restoran u ponudi svježe namirnice od lokalnih proizvođača.

Ukupno jeste li zadovoljni trenutnom ponudom zdrave i ekološke hrane u lokalnim restoranima?

Poražavajući su rezultati brojnih europskih istraživanja o usporednoj kvaliteti proizvoda koji nedvojbeno dokazuju ono na što se potrošači već godinama žale: proizvođači ne šalju proizvode iste kvalitete u zemlje „stare“ članice Europske unije kao u nove, poput Bugarske, Rumunjske i Hrvatske.

Istraživanja su uglavnom obuhvatila brendove proizvoda najvećih svjetskih proizvođača robe široke potrošnje, poput gaziranih pića, namaza, konzervi, umaka, sokova... Stoga je Hrvatska agencija za hranu odlučila provesti opsežno istraživanje o kvaliteti prehrambenih proizvoda. Tako će se usporediti između dvadeset i trideset jednakih proizvoda kupljenih u Njemačkoj i Hrvatskoj.

Njemačka je, kao razvijena zemlja zapadne Europe, uzeta kao ogledni primjerak jer je tamo dokazana kvaliteta proizvoda. No, već sad gotovo nema sumnje kako će rezultati istraživanja pokazati da u Hrvatskoj jednak proizvod nema istu kvalitetu kao u Njemačkoj. Proizvođači znaju reći kako je riječ o 'lokalnom ukusu' pa u neke zemlje plasiraju masniji proizvod jer građani 'tako vole'. No da je riječ o besmislici pokazuje to što nikada nisu provedena takva istraživanja o lokalnim navikama koja bi im omogućila da tako razmišljaju.

Velik dio hrane koja se nalazi u prodavaonicama širom Hrvatske uvozi se iz najrazličitijih krajeva svijeta i vrlo je često dvojbene zdravstvene ispravnosti i svježine. Dodatni problem predstavljaju pojedini hrvatski trgovci koji prepakiraju ili prerađuju uvezene proizvode i deklariraju ih kao da su proizvedeni u Hrvatskoj. Posljednjih dana učestalo se povlače proizvodi s polica trgovačkih lanaca zbog salmonele.

Postavljamo si pitanje zašto je neki proizvod iz uvoza dvostruko jeftiniji?

Nalazi li se rješenje u sustavu „od polja do stola“?

Sigurnost hrane podrazumijeva sigurnu i zdravstveno ispravnu hranu duž cjelokupnog lanca prehrane „od polja do stola“ koji uključuje proizvodnju, preradu i skladištenje hrane te transport i stavljanje na tržište.

Subjekti u poslovanju s hranom su primarno odgovorni za hranu u svim fazama koje su pod njihovom kontrolom i njihova je zakonska obveza uvođenje sustava samokontrole utemeljene na načelima sustava analize rizika i kritičnih kontrolnih točaka (HACCP) te obveza primjene dobre higijenske prakse.

Sustav sigurnosti hrane uključuje nadležno tijelo, odnosno Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (MPRRR), tijela nadležna za provođenje službene kontrole (MPRRR, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Državni inspektorat) te druge institucije u Republici Hrvatskoj koje međusobno surađuju u svrhu stavljanja na tržište zdravstveno ispravne, odnosno sigurne hrane.

Sustav „od polja do stola“ je društveni pokret koji promovira posluživanje domaće lokalne hrane u restoranima i školama, ponajprije kroz izravnu nabavu od proizvođača. Ovaj sustav često uključuje oblik kratkog lanca distribucije kako bi potrošač znao odakle mu dolazi hrana. Sudionici pokreta često odbacuju konvencionalne prakse, promoviraju organsku poljoprivredu i pravednu trgovinu.

Oštri su protivnici genetski modificirane hrane i liječenja životinja hormonima i antibioticima za brži rast.

Pokret je nastao istovremeno s promjenama stavova o sigurnosti hrane i pojavom malih gospodarstava.

Zagovornici i praktičari sustava „od polja do stola“ kao motivaciju često navode trenutnu nestašicu domaćih namirnica, siromašne sastojke u namirnicama koje stižu izdaleka, nestanak malih seoskih gospodarstava, primjenu GMO-a u hrani, špricanje voća i povrća te opasnosti centraliziranog sustava hrane.

Zaključak

Održivi razvoj strateški je interes Republike Hrvatske koji je definiran i Strategijom održivog razvitka (NN 30/2009).

Održiva proizvodnja i potrošnja sastoje se od kompleksnog spleta različitih aktivnosti: od načina života, načina potrošnje, ekodizajna proizvoda, načina korištenja slobodnog vremena, proizvodnje hrane do drugih aktivnosti koje neizbježno utječu na okoliš, a mogu se mijenjati. Time se smanjuje i negativan utjecaj na okoliš. Za uspjelu promjenu trendova potrebno je da svaki pojedinac, potrošač i svaki gospodarstvenik, proizvođač počnu razmatrati svoj djelokrug utjecaja s aspekta resursne održivosti.

Samo tada i kada se ljudi svjesno počnu mijenjati i mijenjati svoje ponašanje, moći ćemo govoriti o promjenama u smjeru održivosti.

Poseban značaj u ovoj problematici ima proizvodnja hrane i njen utjecaj na zdravlje ljudi.

Proizvodnja hrane svakim je danom pod sve većim utjecajem negativnih učinaka (GMO, velika udaljenost pri distribuciji, nedovoljne kontrole pri uvozu).

Iz tog razloga potrebno je prioritetno provoditi mjere preventivne zaštite potrošača usmjerene na edukaciju i informiranje, ali i poticanje institucija na kontinuiranu kontrolu hrane pri uvozu s ciljem visoke razine sigurnosti.

Preporuke:

1. Provoditi edukativne programe i projekte za sve dionike u lancu (od proizvodnje do potrošnje);
2. Sudjelovati i utjecati na donošenje Strategija koje uključuju efikasan pristup sigurnosti i kvaliteti hrane;
3. Poticati lokalne gospodarstvenike na održiv način proizvodnje. U tom kontekstu planirano je i daljnje djelovanje provedbom programa i aktivnosti udruge Centar za edukaciju i informiranje potrošača kroz Development education and awareness raising (DEAR) program te planiranjem novih projekata koji će direktno biti usmjereni na osvjetavanje i educiranje svih dionika te povezivanje istih u zajednički održiv lanac hrane.

● ● ● ● RAZUMIJEVANJE GLOBALNOG OBRAZOVANJA U GRADU OSIJEKU ● ● ● ●

MLADI U KONTEKSTU ODRŽIVOG RAZVOJA

Ivana Šibalić

Pojam i proces globalnoga obrazovanja podrazumijeva objedinjenje različitih vrsta obrazovanja pod jednim zajedničkim nazivom što je po prvi puta kao takvo definirano Deklaracijom Maastricht Vijeća Europe iz 2002. godine. Naime, u tom je dokumentu globalno obrazovanje predstavljeno kao obrazovanje koje ljudima „otvara oči i misli“ o stvarnome svijetu i potiče ih na aktivizam kako bi doprinosili svijetu pravde, ljudskih prava i jednakosti za sve.

Kako je opisano u Vodiču globalnoga obrazovanja (Global Education Guidelines) u izdanju Sjevernojužnoga Centra Vijeća Europe, takvo je obrazovanje transformativni način učenja koji ne pokušava reproducirati sustav trenutnog znanja, već izaziva dominantne pretpostavke i potiče pojedince na stvaranje novih načina razmišljanja i alternativnih budućnosti.

Mogli bismo reći da je to svojevrsni pokušaj jedne drugačije globalizacije koja povezuje, pozitivno kritizira, potiče cirkulaciju ljudi, informacija, ideja i kultura, identificira te minimalizira globalne zamke poput konzumerizma, destrukcije kultura i prirodnih raznolikosti.

Svojim ključnim temama – inkluzivno i održivo društvo, ljudska prava, interkulturalnost, održivi razvoj, prirodni resursi, mir i sigurnost, globalno obrazovanje pruža pojedincima mogućnost za razvoj ključnih vještina i stavova potrebnih za suočavanje sa suvremenim izazovima.

Takav koncept primjenjiv je u svim društvima i zajednicama, no različiti su načini obrade tema globalnoga obrazovanja jer su razine osviještenosti i uključenosti građanstva u sam proces globalnoga obrazovanja nejednake, odnosno negdje jače, a negdje slabo ili tek pomalo prisutne.

Kada smo spomenuli da se kroz globalno obrazovanje suočavamo sa suvremenim izazovima, onda se to prije svega odnosi na globalni kontekst kojega promatramo kroz našu lokalnu sredinu/zajednicu.

U slučaju zajednice u kojoj živim i djelujem, razumijevanje globalnoga obrazovanja još uvijek je u povojima i vrlo neprimjetno kao sadržaj prisutno u sustavima odgoja i obrazovanja te građanskoga aktivizma. To zaključujemo po aktivnostima i akcijama iz područja globalnoga obrazovanja koje smo u proteklih šest godina provodili na području grada Osijeka u suradnji s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, fakultetima te raznim neprofitnim organizacijama poput klubova, društava i organizacija civilnoga društva s područja grada Osijeka.

Sadržaji iz globalnoga obrazovanja koje smo im tada ponudili bili su prvi takve vrste s kojima se velika većina sudionika susrela.

Zahvaljujući trima EU projektima u razdoblju od 2010. do 2016. godine (*Umjetnost i zemlja, Mogući svijet, Mladi za zemlju*), imali smo priliku direktno u našoj zajednici primjenjivati neke od principa globalnoga obrazovanja među kojima je i međuovisnost između Juga i globalnoga Zapada te prikaz globalnih procesa u lokalnoj perspektivi. Konkretno, kroz sudjelovanje predstavnika nevladinih organizacija iz Burkine Faso i Haitija u gradu Osijeku na javnim događanjima, prezentacijama, radionicama i predavanjima, prezentirali smo građanstvu (ponajviše mladima) različite globalne procese i njihove uzroke i posljedice kao dio kampanja osvješćivanja i osnaživanja za aktivizam.

Na lice mjesta doveli smo stvarne predstavnike koji su pričali i ponašali se u skladu sa svojim realitetima te svoja znanja i vještine dijelili s ostalim sudionicima promovirajući u svemu tome razumijevanje i empatiju te proces učenja kroz iskustvo.

Prije nego iznesemo neke od ključnih rezultata provedenoga istraživanja unutar projekta *Mogući svijet* gdje smo se bavili ciljnom skupinom mladih u dobi od 15 do 25 godina u području održivoga razvoja, definirat ćemo i pojasniti neke od osnovnih značajki održivoga razvoja koje je u posljednje vrijeme zadobilo populističke konotacije i plijeni sve veću pozornost različitih dionika i medija.

Iako hrvatski obrazovni sustav još uvijek čeka dugo planiranu reformu školstva koja bi dovela i do promjena unutar kurikuluma pa tako i po prvi puta imali i međupredmetni kurikulum održivoga razvoja, obrazovanjem za održivi razvoj započela se baviti prije 10-ak godina tek nekolicina školskih ustanova uključenih u trogodišnji projekt u suradnji Agencije za odgoj i obrazovanje s hrvatskim uredom austrijske udruge za međunarodnu suradnju Kultur-kontakt u sklopu kojega je tiskan priručnik *Obrazovanje za održivi razvoj*, 2011. Među njima je i nekoliko nastavnika i savjetnika s područja grada Osijeka.

U isto vrijeme, globalno obrazovanje s elementima održivoga razvoja sporadično se pojavljuje kao dio humanitarne akcije pod nazivom „Škole za Afriku“ – UNICEF-ov projekt koji je zapravo samo prikupljao donacije za pomoć ugroženoj djeci i mladima Afrike bez metodološkoga pristupa u obradi tema globalnoga obrazovanja koji su provodile samo neke osnovne škole i dječji vrtići s područja Osijeka.

Zanimljivo je da je kao nastavak na osam milenijskih razvojnih ciljeva koji su obilježili razdoblje do 2015. godine, u Hrvatskoj gotovo sasvim nezapaženo prošla konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju održana u rujnu 2015., na kojoj je usvojen novi Program globalnog razvoja za 2030. (Agenda 2030). Kako je istaknuto u sažetku toga dokumenta koji je na hrvatski jezik pod nazivom *Globalni ciljevi održivoga razvoja do 2030.* pripremila organizacija ODRAZ

(2016.), „ni mediji niti odgovarajuće državne upravne organizacije pa ni Ured predsjednice Kolinde Grabar Kitarović, koja je na skupu predvodila hrvatsko izaslanstvo, nisu na zadovoljavajući način obavijestili hrvatsku javnost o procesu završnog promišljanja i usuglašavanja svjetskih čelnika koji je rezultirao donošenjem novih sedamnaest ciljeva održivog razvoja za razdoblje do 2030. godine“.

Upravo navedeno daje uvid u stvarno stanje po pitanju globalnoga obrazovanja i održivoga razvoja kao njegove sastavnice i to ne samo na nacionalnoj, već i na lokalnoj razini.

Bazirajući se na tri stupa održivoga razvoja - društvo (socijalna komponenta: sloboda, sigurnost, stabilnost, zdravlje, razvoj osobnosti, jednakopravnost, solidarnost, održanje kulturne različitosti), gospodarstvo (ekonomska komponenta: učinkovitija upotreba resursa, nove proizvodne tehnologije, kvaliteta dobara i usluga, strukture vlasti, pravedna podjela materijalnih dobara, mogućnost zaposlenja) i prirodni okoliš (ekološka komponenta: očuvanje prirodnih resursa, biodiverzitet, kružni tok tvari, emisije štetnih tvari, održivo iskorištavanje zemljišta, pravodobno i djelotvorno rješavanje problema, estetska vrijednost prirode), proveli smo istraživanje među mladima s područja Osijeka u dobi od 15 do 25 godina¹⁷ kako bismo čuli njihove stavove, prikupili opća znanja i saznali nešto više o njihovim potrebama po pitanju održivoga razvoja.

Samo da podsjetimo, koncept održivog razvoja podrazumijeva proces postizanja ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i okolišnih zahtjeva kako bi se sadašnjim generacijama osiguralo zadovoljavanje potreba bez ugrožavanja mogućnosti za istima budućih generacija.

17

Ne postoji zajednički dogovorena definicija mladih jer se mladi ne mogu smatrati prijelaznom fazom. Mladi se mogu definirati kao "prijelaz od ovisnog djetinjstva do neovisne odraslosti". Institucije poput Europske unije, Eurostata i OECD-a najčešće koriste dobnu skupinu od 15 do 29 godina (European Commission (2011). Commission Staff Working Document on EU indicators in the field of youth. SEC(2011) 401 final. Retrieved from http://ec.europa.eu/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf. See

Kroz anonimne upitnike ispitani smo 105 mladih o njihovom poimanju i shvaćanju održivoga razvoja te smo intervjuirali 10 mladih aktivista, volontera Udruge Breza o njihovom angažmanu po pitanju održivoga razvoja i shvaćanju samoga sadržaja toga pojma.

Analizom prikupljenih podataka došli smo, među ostalim, do sljedećih rezultata:

- Održivi je razvoj čvrsto povezan s ekologijom i to kroz vrijednosti recikliranja i zaštite okoliša s posebnim naglaskom na osnovne elemente (sunce, voda, biljke...).
- 1. ekologija- 34 puta (17,5 %)
- 2. recikliranje- 26 puta (13,4 %)
- 3. voda- 23 puta (11,9 %)
- 4. okoliš- 15 puta (7,7 %)
- 5. sunce- 13 puta (6,7 %)
- 6. okoliš- 12 puta (6,2 %)
- 7. energija- 11 puta (5,7 %)
- 8. biljke- 10 puta (5,2 %)
- 9. zaštita- 9 puta (4,6 %)
- 10. Zemlja- 9 puta (4,6 %)
- * elementi poput društva i gospodarstva prisutni su u vrlo malom postotku i povezani uz zdravlje (2 %) i razvoj tehnologija (5 %).
- * poznavanje problematike održivoga razvoja i angažiranost samih mladih na njezinu rješavanju podjednaka je, svega 30 % i najčešće je vezana uz akcije čišćenja okoliša.
- * aktivizam mladih u lokalnoj zajednici po pitanju održivoga razvoja mladi su ocijenili s 18 % što znači da je manje od 20 % mladih ikada samoinicijativno sudjelovalo u nekoj kontinuiranoj, odnosno sustavnoj aktivnosti u zajednici, a njih 45 % sudjelovalo je u akcijama u sklopu škola ili fakulteta kao obveza koja se od njih očekivala.
- * više od 80 % mladih ima želju i potrebu uključiti se u različite kampanje osvješćivanja i inicijative mladih o održivom razvoju, no čak 50 % mladih ne zna kome i gdje se obratiti, 20 % bi se uključilo ako im je prikazano na zanimljiv način, a 10 %

bi sudjelovalo da ima više vremena i ako idu njihovi prijatelji.

- * mediji imaju jako utjecaj, čak 80 % mladih smatra da mediji utječu na širenje informacija o održivom razvoju kao i nove tehnologije.

Ovo su samo neki od za ovu potrebu važnih rezultata prikupljenih direktno od mladih s područja grada Osijeka. Na temelju toga došli smo do sljedećih zaključaka koje možemo i trebamo primjenjivati u našoj lokalnoj zajednici kada govorimo o procesu globalnoga obrazovanja:

- Ako radimo s mladim ljudima i želimo njihovo sudjelovanje u našim inicijativama, trebamo znati da je njihovo uspješno sudjelovanje rezultat dviju komponenti: izazovne i atraktivne aktivnosti koje nisu izolirani događaji.
- Nužno je u mladim razvijati vještine globalnoga obrazovanja poput kritičkoga mišljenja, komunikacije, rješavanja sukoba i kreativnoga mišljenja.
- Za podupiranje aktivizma mladih, ključna je promocija razmjene iskustava na lokalnoj, europskoj i međunarodnoj razini. Razmjene su važne prilike za produbljivanje tema, s jedne strane, ali također i vrijedne prilike za nove veze koje nas obogaćuju kao ljudska bića i kao građane s našim društvenim ulogama. U takvom procesu, ta iskustva osiguravaju istraživanje koncepata poput građanstva, aktivizma i sudjelovanja i početak njegovanja i izgradnje nove ideje.
- Jedino strukturirani, kontinuirani i dugotrajni rad s mladima može pozitivno utjecati na stavove i ponašanja mladih ljudi, stimulirati njihov društveni angažman i pojačati aktivno građanstvo mladih.
- Mediji su ključ dosezanja mladih i važno je koristiti alate koje koriste sami mladi.

Što se tiče drugih dionika važnih u procesu globalnoga obrazovanja, nužno je otvarati prostore za diskusije i uključiti razne dionike kako bi se mogla postaviti osnova za izradu Plana globalnoga obrazovanja na lokalnoj razini s jasnim ciljem implementacije u neki od strateških dokumenata grada i/ili šire regije.

Također, donositelje odluka na lokalnoj razini trebalo bi se upoznati i s novim globalnim ciljevima održivog razvoja kako bi ih na odgovarajući način uklopili u svoje strategije, programe i planove razvoja, bilo da se radi o ukupnom razvoju ili pojedinim razvojnim sektorima.

I na kraju, povezujući dvije komponente – one globalne i lokalne, dolazimo do nove terminologije koju tek trebamo naučiti i početi koristiti u lokalnoj zajednici, a to je globalno obrazovanje kao kombinacija globalnoga obrazovanja i lokalnih pretpostavki i akcija.

To znači da razmišljamo i osviješteni smo o globalnim pitanjima, ali smo svjesni da ćemo moći djelovati samo iz lokalne perspektive.

Ovo je ujedno i najprihvatljiviji holistički i interdisciplinarni model koji bi se što više trebao provoditi u lokalnoj zajednici grada Osijeka kroz aktivno i kooperativno učenje te povezivanje formalnoga i informalnoga učenja, ICT tehnologija, OCD-a i škola, a sve vođeno aktivizmom mladih u zajednici.

Naravno, prije toga prethodi nam naučiti razumijeti globalno obrazovanje u svom punom smislu te ga i primjenjivati, a potom se okrenuti globalnoj dimenziji gdje održivi razvoj zaslužuje i treba mnogo više angažmana nego što je to bilo do sada.

STAVOVI LIJEČNIKA OBITELJSKE MEDICINE I SOCIJALNIH RADNIKA PREMA OSOBAMA S PSIHIČKIM POREMEĆAJIMA

Silvija Jakovljević

UVOD

Na četvrtoj godini studija, na kolegiju iz kliničke psihologije, dobili smo zadatak napisati kratak esej o tome kada smo i zašto pomislili da s nama nešto nije u redu. Svih sedamdesetak studenata s godine napisalo je esej. Većinom se nije doista radilo o nekom ozbiljnom poremećaju ili nekom trajnijem stanju, ali svaki od sedamdesetak studenata pronašao je u svom životu trenutak kada je pomislio da mu možda treba stručna pomoć.

Moguće je, dakako, da su budući psiholozi senzibiliziraniji, kako na tuđa, tako i na vlastita psihička stanja te da se naprosto radi o popularnom "sindromu studenta medicine", ali ako grupa studenata može biti reprezentativna za neki veći uzorak ili populaciju, može se pretpostaviti da si je gotovo svatko u jednom trenutku postavio pitanje - "možda nešto sa mnom nije u redu?".

Korak nakon tog pitanja ili je odbacivanje takve ideje kao nerealne i iznalaženje vlastitih kapaciteta i metoda za suočavanje s primijećenim nedaćama ili znakovima eventualnog poremećaja, ili potreba za traženjem pomoći. Postavlja se pitanje: gdje i kako potražiti pomoć te koje su posljedice - ne samo po zdravlje, nego i po samopoštovanje, sliku osobe o sebi, te doživljaj okoline - takvog poteza, odnosno, na što sve osoba, na kakve sve stavove i reakcije, može naići u pokušaju osnaživanja mentalnog zdravlja i poboljšanja kvalitete života.

Zaboli li zub ili noga, najrazumnija je i društveno posve prihvatljiva stvar otići stomatologu ili ortopedu i zatražiti adekvatnu pomoć. No, što se događa kada "zaboli" psiha, kada pojedinac nije više u stanju funkcionirati na sebi poznate načine, s kapacitetima koji su možda donedavno bili sasvim dovoljni?

Mentalno zdravlje, prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), ne predstavlja samo odsustvo mentalne bolesti, nego čini i dio općeg zdravlja. Ono podrazumijeva očuvanje i unaprjeđenje duševnog zdravlja te ispunjenje mentalnih kapaciteta pojedinca. Psihički poremećaji narušavaju opću dobrobit osobe te ih se smatra jednim od vodećih javnozdravstvenih problema u svijetu.

Svjetska zdravstvena organizacija u rezultatima svojih istraživanja navodi da je psihičkim poremećajima pogođeno 400 milijuna osoba, odnosno gotovo 6 % svjetske populacije, a taj je broj u stalnom porastu. Prema SZO, 2020. godine depresija će dosegnuti drugo mjesto među uzrocima morbiditeta u svijetu.

Sukladno podacima o kliničkoj slici nekih psihičkih poremećaja i tijeku bolesti, ne iznenađuje podatak da osobe oboljele od psihičkih poremećaja počine približno 90 % svih suicida, no zabrinjava činjenica da kod 80 % pacijenata psihičke smetnje nisu bile adekvatno i pravovremeno liječene.

Prema podacima SZO, stopa smrtnosti zbog suicida iznosi 16 na 100 000 stanovnika, a u Republici Hrvatskoj se ona kreće između 19 i 20, za muškarce je 30 na 100 000, a za žene 11 na 100 000.

66 % osoba koje izvrše suicid posjetile su liječnika obiteljske medicine unutar mjesec dana prije počinjenja suicida, a više od 80 % ih je imalo nekakav kontakt s liječnikom unutar godine dana prije suicida.

Taj podatak ukazuje na dvije činjenice.

Prva je mogućnost prevencije suicida upravo tzv. sekundarnom prevencijom, odnosno pravovremenim prepoznavanjem osoba koje imaju psihičke smetnje, osobito one koje bi ukazivale na poremećaje raspoloženja.

Druga je iznimna važnost liječnika obiteljske medicine kao prve stepenice ka povećanju kvalitete života osobe i postizanja zdravlja u širem smislu toga pojma.

Iako je ideja da bolesti nisu samo poremećaji na razini tkiva i organa, nego da obuhvaćaju, osim bioloških, i psihološke i socijalne čimbenike poznata još iz antičkog vremena, svoj je suvremeni oblik tzv. biopsihosocijalni model doživjela tek sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Taj model podrazumijeva povezanost i međuzavisnost biološke, psihološke i socijalne komponente dobrobiti pojedinca, iz čega proizlazi važnost, između ostalih, i socijalnih radnika kao stručnjaka u prepoznavanju znakova psihičkih poremećaja u svojih klijenata.

Osviještenost i osjetljivost na probleme koji su povezani sa psihičkim zdravljem te prepoznavanje socijalnih čimbenika koji pridonose psihičkim poremećajima – poput stresa, traume, gubitka, socijalne izolacije i stigmatizacije radi invaliditeta, socioekonomskog statusa ili pripadnosti manjinskoj grupi – također su iznimno bitni kao prvi korak ka dobivanju adekvatne pomoći za osobe sa psihičkim teškoćama.

Budući da su ove dvije grupe stručnjaka “na prvoj crti” prevencije suicida i glavni čimbenici rane intervencije u području mentalnog zdravlja te da o njihovom znanju i stavovima ovisi razina kvalitete pomoći koju će osobe sa psihičkim teškoćama dobiti, cilj je ovog istraživanja ispitati kod liječnika obiteljske medicine i socijalnih radnika znanje i senzibiliziranost u domeni mentalnog zdravlja.

Ključni je, dakle, problem istražiti na kakve reakcije stručnjaka nailaze osobe sa psihičkim teškoćama kada potraže pomoć te koliko su njihove teškoće prepoznate od strane stručnjaka s kojima se susreću, odnosno ispitati ima li prostora za unaprjeđenje psihosocijalne pomoći koju osobe sa psihičkim teškoćama dobivaju na razini primarne zdravstvene i socijalne skrbi.

Specifični ciljevi istraživanja su:

- ispitati učestalost kontakata stručnjaka s osobama sa psihičkim teškoćama
- istražiti poznavanje simptomatike psihičkih poremećaja
- istražiti kognitivne, čuvstvene i ponašajne komponente stavova o osobama sa psihičkim teškoćama
- procijeniti stupanj socijalne distance prema osobama sa psihičkim teškoćama
- posredno ispitati potrebu stručnjaka za dodatnim edukacijama o problematici osoba sa psihičkim teškoćama

METODA

Ciljna skupina istraživanja liječnici su obiteljske medicine koji rade u domovima zdravlja te socijalni radnici koji rade u Centrima za socijalnu skrb s područja četiri županije: Brodsko-posavske, Osječko-baranjske, Požeško-slavonske i Vukovarsko-srijemske.

Uzorak je prigodan, što znači da nije slučajan.

Istraživanje je, dakle, obuhvatilo samo one ispitanike koje je bilo moguće kontaktirati te koji su bili voljni sudjelovati.

Za potrebe ovog istraživanja na internetskoj platformi *murvey.com* kreiran je anonimni upitnik koji sadrži pitanja o demografskim podacima ispitanika, pitanja poznavanja i informiranosti o psihičkim poremećajima, prilagođenu skalu socijalne distance te upitnik stavova o osobama sa psihičkim poremećajima/teškoćama. Budući da su upitnici kreirani isključivo za potrebe ovog rada, nisu provjeravana njihova kriterijska i konstruktna valjanost te će podatci biti interpretirani u skladu s tim. Na samom početku upitnika bili su navedeni cilj i svrha istraživanja.

Pomoću internetskog pretraživača pronađeno je oko 120 adresa elektroničke pošte liječnika, odnosno ordinacija obiteljske medicine s relevantnog područja, na koje je poslan poziv za sudjelovanje u istraživanju s poveznicom na upitnik.

Ravnatelj Centara za socijalnu skrb telefonskim su putem zamoljeni da svojim zaposlenicima prosljede poveznicu na upitnik.

Prikupljanje podataka trajalo je mjesec dana.

Istraživanje je provedeno u suradnji s Udrugom za unaprjeđenje duševnog zdravlja Vrapčiči.

U strukturiranju istraživanja te osmišljavanju upitnika svojim prijedlozima i povratnim informacijama sudjeleovale su predsjednica, dvije volonterke udruge i voditeljica projekata. Poziv ispitanicima poslan je sa službene adrese udruge.

Nakon *on-line* istraživanja s predsjednicom udruge dr. Dubravkom Ergović Novotny te s dugogodišnjom članicom, osobom oboljelom od bipolarnog poremećaja, proveden je strukturirani intervju o ključnim problemima kojima se istraživanje bavilo.

Intervju je sadržavao sljedeća pitanja:

- *Prema vašem mišljenju, kako se većina osoba osjeća u društvu osobe s poremećajem? Mijenja li se, i u kojoj mjeri, stav nakon saznanja da osoba ima dijagnozu? O kojim to faktorima, po vašem mišljenju, ovisi?*
- *Koji su, prema vašem mišljenju, najčešći stavovi (stereotipi, predrasude) o osobama sa psihičkim teškoćama?*
- *Što vam se čini, koliko je stručnjacima i ljudima općenito poznat pojam "psihički poremećaj"? Koliko su upoznati s različitim dijagnozama i stanjima? Što mislite, koji su poremećaji više, a koji manje poznati te na koje se načine ljudi informiraju o njima?*

REZULTATI

On-line istraživanju pristupilo je N=24 ispitanika, od toga 20 žena i 4 muškarca. Među njima je bilo 18 liječnika obiteljske medicine i 6 socijalnih radnika.

Dob ispitanika u rasponu je od 26 do 53 (prosječna dob 39 godina). 11 ispitanika bilo je iz manjeg grada, 10 iz sela ili manjeg mjesta te troje iz grada.

Svi ispitanici izjavili su da poznaju osobu s psihičkim poremećajem ili psihičkim teškoćama.

Ispitanici u prosjeku navode da im je u potpunosti poznat pojam "psihički poremećaj".

Više od polovice (n=13) ispitanika navodi da su svaki

dan u kontaktu s klijentom/korisnikom/pacijentom koji ima psihički poremećaj. Ispitanici u prosjeku navode da se u društvu osoba sa psihičkim teškoćama osjećaju donekle opušteno, no većinom vjeruju da se ljudi u društvu tih osoba osjećaju donekle nelagodno. Također, skala socijalne distance pokazuje da je ispitanicima u prosjeku najprihvatljivije da osobe sa psihičkim teškoćama žive u istoj državi ili u susjedstvu, a najmanje prihvatljivo da s njima stupe u vezu ili brak, odnosno da s njima žive. Ispitanicima je u prosjeku prihvatljivo biti u prijateljskom i obiteljskom odnosu s osobom sa psihičkim teškoćama.

Od stavova prema osobama sa psihičkim teškoćama ispitanici su se najviše u prosjeku slagali s tvrdnjama da su osobe sa psihičkim teškoćama nepredvidive, agresivne, neljubazne, preosjetljive i manje produktivne na radnom mjestu te da bi osobama sa psihičkim teškoćama trebalo zabraniti upravljanje automobilom. Potonje, doduše, treba sagledati u svjetlu upoznatosti ispitanika s utjecajem psihofarmaka na sposobnost upravljanja vozilima.

Ispitanici se u prosjeku donekle slažu s tvrdnjom da je psihička bolest najgore što se osobi može dogoditi. Ipak, najmanji stupanj slaganja ispitanici su u prosjeku izražavali za tvrdnje da su si osobe sa psihičkim teškoćama same krive, da su slabići, da su beznadni slučajevi i da svoje probleme mogu rješavati same, bez pomoći liječnika.

S obzirom na vrlo malen uzorak te neravnomjernu distribuciju ispitanika po struci, odnosno zanimanju kojim se bave, nije bilo statistički ni metodološki opravdano razmatrati razlike među liječnicima obiteljske medicine i socijalnim radnicima u stavovima prema osobama sa psihičkim poremećajima, socijalnoj distanci te samoprocjeni upoznatosti s pojedinim psihičkim poremećajima. Također, s obzirom na izrazito malenu varijancu rezultata, nije bilo moguće niti metodološki opravdano izračunati povezanost stavova i socijalne distance s demografskim varijablama.

U svrhu boljeg razumijevanja problema kojima se istraživanje bavi, odnosno kako bi se dublje istražili nalazi istraživanja i usporedile perspektive, proveden

je strukturirani intervju s predsjednicom udruge Vrapčići, specijalisticom psihijatrije dr. Ergović Novotny, te s članicom udruge koja je bila spremna otvoreno govoriti o vlastitom iskustvu bolesti, dijagnoze i o svom doživljaju stavova okoline.

Prema iskustvu dr. Ergović Novotny, o osobama sa psihičkim teškoćama prevladavaju stavovi da su agresivne i nesposobne raditi i živjeti te da su psihički poremećaji neizlječivi, a oboljele osobe beznađni slučajevi. Druga je krajnost stav da spomenute osobe simuliraju simptome poremećaja kako bi se domogle neke materijalne ili druge koristi, kao što je mirovina, naknada za invaliditet i sl.

Pod utjecajem uvriježenih stereotipa, stav okoline o osobi mijenja se po saznanju da osoba ima određene psihičke teškoće.

Ljudi, navodi psihijatrica, ne znaju što mogu očekivati i boje se da će reći nešto "pogrešno", zbog čega će njima ili sugovorniku biti nelagodno.

To tumači strahom i nelagodom pred nepoznatim.

Navodi kako su ponekad stavovi stručnjaka negativniji nego stavovi laika, no ključni je čimbenik osobni kontakt. Anegdotalno, primjećuje, "osjeti se" kada osoba, bilo stručnjak ili laik, ima iskustva sa psihičkim teškoćama, bilo da ih je sama iskusila, ili da ima člana obitelji (ili neku drugu blisku osobu) sa psihičkim teškoćama.

Osobni kontakt je, potvrđuje, jedan od najboljih prediktora pozitivnijih stavova prema osobama s psihičkim teškoćama. Za liječnike obiteljske medicine formalno obrazovanje iz područja psihijatrije svodi se tek na jedan kolegij, a od psihičkih poremećaja, procjenjuju dr. Ergović Novotny, ponajviše su upoznati s depresijom, većinom kroz dodatnu edukaciju koja za svrhu ima osposobiti ih za samostalno propisivanje psihofarmaka iz skupine antidepresiva.

Iskustvo i mišljenje liječnice dijeli i jedna dugogodišnja članica udruge Vrapčići, osoba s dijagnozom bipolarnog afektivnog poremećaja.

Prema njezinom iskustvu, ljudima je u društvu osoba s psihičkim poremećajem nelagodno, ukočeni su i ne znaju kako bi se ponašali.

Ona također tvrdi da prethodni kontakt i poznavanje osobe sa psihičkim poremećajem ili teškoćama

smanjuje tu nelagodu te da su reakcije tih osoba često podržavajuće i ohrabrujuće.

Njezino iskustvo potvrđuje nalaze istraživanja, budući da se osobno susretala s vjerovanjima da su osobe sa psihičkim teškoćama neproduktivne, nepouzdana i nedosljedne u poslovima i zadacima. Iako je od svoje liječnice obiteljske medicine imala podršku pri traženju adekvatne stručne pomoći, dojma je kako i neki stručnjaci u najboljoj namjeri umanjuju patnju osobe koja im se obrati. U tom segmentu, navodi, nema osjetne razlike između stručnjaka i laika.

DISKUSIJA

Provedeno istraživanje imalo je za cilj ispitati znanja i stavove stručnjaka iz područja zdravstvene i socijalne skrbi prema osobama sa psihičkim teškoćama.

Budući da se radi o stručnjacima kojima se osobe s teškoćama prvima obraćaju za pomoć, može se pretpostaviti da o njihovim znanjima i stavovima ovisi daljnji tijek liječenja, a samim time i dugoročna dobrobit osobe, njihova pacijenta ili klijenta.

Budući da npr. u osoba sa psihozama svaka neprepoznata i netretirana epizoda pogoršava dugoročnu prognozu, a kod osoba s poremećajem raspoloženja neprepoznati simptomi mogu rezultirati suicidom, može se reći da je prvi kontakt sa stručnjakom odrednica buduće kvalitete života osobe sa psihičkim teškoćama.

Ovo je istraživanje, stoga, nastojalo odgovoriti na pitanje- na kakve to stavove (koji se očituju u ponašanju, upućivanju ili neupućivanju u daljnji tretman, stigmatizaciji i sl.) nailaze osobe sa psihičkim teškoćama, odnosno s kakvim se pristupom i odnosom stručnjaka susreću; te, konačno, ima li prostora za eventualni rad na edukaciji i senzibilizaciji stručnjaka u pogledu važnosti ranog prepoznavanja simptoma i pružanja adekvatne pomoći u domeni vlastite struke i djelovanja.

Iako je cilj bio na temelju dobivenih rezultata upoznati stavove liječnika obiteljske medicine i socijalnih radnika s područja Brodsko-posavske, Osječko-baranjske, Požeško-slavonske i Vukovarsko-srijemske županije prema osobama sa psihičkim poremećajima, broj

ispitanika ne dopušta zaključivanje o predmetima istraživanja. Naime, u usporedbi s dohvaćenim uzorkom, odnosno broju adresa na koje je distribuiran upitnik, odaziv je bio gotovo zanemariv.

Budući da se ne može sa sigurnošću reći do koliko je potencijalnih ispitanika poveznica stigla, može se tek procijeniti da je ta proporcija iznosila oko petnaest posto. Također, s obzirom na razmjerno velik broj potencijalnih ispitanika koji nisu ispunili upitnik, bilo bi opravdano pretpostaviti da se po nekom faktoru značajno razlikuju od ispitanika koji su ga ispunili, te stoga potonji nikako ne predstavljaju reprezentativan uzorak na temelju kojeg bi bilo opravdano donositi bilo kakve zaključke o predmetu istraživanja.

Ipak, od rezultata koji su dobiveni zanimljivo je istaknuti da je ispitanicima u prosjeku posve jasno značenje pojma “psihički poremećaj”, no analiza samoprocjene poznavanja konkretnih dijagnoza, odnosno poremećaja, pokazuje da postoje poremećaji koji su ispitanicima u prosjeku više poznati.

Tako su im ponajmanje poznati pojmovi “poremećaj ličnosti” i “psihoza”, a u prosjeku su najviše upoznati s pojmom depresije, što je sukladno procjeni intervjuirane liječnice. Ovaj nalaz definitivno bi bilo zanimljivo dublje istražiti, odnosno ispitati koliko, prema dijagnostičkim kriterijima, stručnjaci doista poznaju te pojmove, odnosno koji su faktori u pozadini tih razlika – radi li se možda samo o razlikama u učestalosti kontakata ili doista o neadekvatnoj sposobnosti prepoznavanja simptoma navedenih poremećaja.

Zanimljiv je nalaz o socijalnoj distanci prema osobama sa psihičkim teškoćama, koji ukazuje na to da je ispitanicima u prosjeku najmanje prihvatljivo živjeti bilo u sustanarskom, bilo u partnerskom odnosu - s osobom sa psihičkim poremećajem. Iako i prijateljski odnosi i obiteljske veze spadaju u bliske odnose, ti su odnosi u prosjeku prihvatljiviji ispitanicima.

Te je nalaze moguće tumačiti u skladu s pretpostavkom da navedeni odnosi ne podrazumijevaju suživot i dijeljenje svakodnevice, odnosno da je to presudan faktor u prihvatljivosti odnosa.

Kako je već navedeno, ispitanici su se u prosjeku najviše slagali s tvrdnjama o osobama sa psihičkim

teškoćama kao agresivnima, nepredvidivima, neljubaznima i preosjetljivima. Pomalo zabrinjava tendencija odgovora - koja je u skladu s osobnim iskustvom članice udruge Vrapčići - da se osobe sa psihičkim teškoćama doživljava nesposobnima za vožnju automobila i manje produktivnima na radnom mjestu, jer upravo te tvrdnje impliciraju vjerovanje da su oporavak i resocijalizacija teško, ako uopće, dostižni, odnosno da osobe sa psihičkim teškoćama ne mogu biti ravnopravni sudionici društva i postići zadovoljavajuću kvalitetu života kroz ispunjavanje vlastitih psihosocijalnih potreba i samoaktualizaciju.

Ispitanici se u prosjeku donekle slažu s tvrdnjom da je psihička bolest najgore što se osobi može dogoditi, što bi moglo ukazivati na strah pred (relativno) nepoznatim bolestima, kao i strah od pretpostavljene isključenosti i stigmatizacije.

Izražena tendencija ka stavovima da osobe sa psihičkim teškoćama nisu same krive za svoju bolest, da nisu beznadni slučajevi i da, naposljetku, pri rješavanju svojih problema trebaju pomoć stručnjaka, navodi na zaključak da je vjerovanje u mogućnost oporavka ipak prevladavajući stav. No uzme li se u obzir iskustvo dr. Ergović Novotny iz kojeg proizlaze suprotni zaključci te eventualno socijalno poželjno odgovaranje ispitanika, s takvim zaključkom valja biti oprezan.

ZAKLJUČAK I IMPLIKACIJE ISTRAŽIVANJA

Ovaj rad prikazao je glavne pretpostavke i nalaze istraživanja koje je za cilj imalo ispitati stavove stručnjaka prema osobama sa psihičkim poremećajima. Misao vodilja bila je ispitati na kakve reakcije nailaze osobe s teškoćama kada se obrate liječniku obiteljske medicine ili socijalnom radniku, odnosno posredno ispitati postoje li i koje su potrebe stručnjaka za eventualnim edukacijama iz područja mentalnog zdravlja. Zanimljivo je bilo usporediti odgovore grupe ispitanika s mišljenjem i iskustvima ispitanica u intervjuu. Istraživanje je pokazalo da većina sudionika poznaje pojam psihičkih poremećaja, iako stupanj poznavanja ovisi o samom poremećaju.

Unatoč nalazu da svi sudionici poznaju barem po jednu osobu sa psihičkim teškoćama, u prosjeku im ne bi bilo prihvatljivo s takvom osobom dijeliti intimu svakodnevice. Iako ispitanici u prosjeku vjeruju da su osobe sa psihičkim teškoćama nepredvidive, agresivne, neljubazne i preosjetljive, te donekle smatraju da one ne mogu biti ravnopravni sudionik prometa ili radnog okruženja, većinom vjeruju da osobe sa psihičkim teškoćama mogu zatražiti i dobiti stručnu pomoć.

Radi iznimno malog broja sudionika, zaključci koje bi se eventualno moglo donijeti na temelju ovog istraživanja iznimno su ograničeni i ne mogu poslužiti kao realni pokazatelj stanja na terenu.

Ipak, neki od nalaza istraživanja jasno ukazuju na trendove, odnosno na smjer stavova o osobama sa psihičkim poremećajima i mogu poslužiti kao dobra slika društvene klime u području odnosa prema manjinama i različitostima.

Uzme li se u obzir upravo broj odgovora, odnosno da je tek mala proporcija dosegnutih ispitanika bila motivirana uopće odgovoriti na postavljena pitanja, opravdano je zaključiti da je šira slika i manje optimistična od one prikazane rezultatima istraživanja.

Također, i sami broj sudionika pokazatelj je iz kojeg je moguće izvući neke dojmove. Osnovni dojam koji se stječe nakon provedbe istraživanja, odnosno nakon usporedbe uloženog truda i dobivenih nalaza, onaj je o stupnju solidarnosti zdravstvenih i socijalnih djelatnika i stupnju spremnosti na sudjelovanje u ovom i sličnim istraživanjima.

Naime, budući da je poziv poslan sa službene adrese elektroničke pošte Udruge za unaprjeđenje duševnog zdravlja Vrapčići te da je u pozivu na sudjelovanje u istraživanju navedeno da ispunjavanje traje najviše deset minuta, potencijalni su ispitanici mogli pretpostaviti legitimnost istraživanja i vremensku nezahtevnost ispunjavanja upitnika, čak i uz poslovično pretrpan raspored predmetnih stručnjaka.

Anonimnost je također bila zajamčena, stoga je bojazan od prepoznavanja i pripisivanja odgovora pojedincu ispitaniku bila svedena na minimum.

Dakako, nemoguće je znati je li poruka elektroničke pošte uopće stigla do svih potencijalnih ispitanika,

budući da su na internetskim stranicama Domova zdravlja u nekim slučajevima bile tek elektroničke adrese ordinacija, te je moguće da se pojedini poštanski pretinci ne pregledavaju redovito, iz čega proizlazi pitanje njihove svrhovitosti u kontaktima liječnika i ordinacija navedenima na internetu.

Nadalje, moguće je da neki potencijalni ispitanici nisu vični radu na računalu, no budući da su kartoni pacijenata i sustav upućivanja u zadnjih nekoliko godina elektronski, iznimno je mala vjerojatnost da se tolika proporcija dosegnutog uzorka ne služi računalom i internetom.

Govoreći o socijalnim radnicima kao drugoj grupi potencijalnih ispitanika, ravnatelj(ic)e Centara za socijalnu skrb bilo je gotovo nemoguće kontaktirati. Ili su informacije na internetskim stranicama s kontaktima Centara i imenima ravnatelj(ica) bile zastarjele, ili ih je zbog odsutnosti ili nekog drugog razloga bilo nemoguće telefonski kontaktirati.

Uzged, i nakon kontakta s nekim ravnateljima CZSS, te nakon dogovora da će poveznicu na upitnike proslijediti svojim zaposlenicima, nije se dogodio nikakav značajan porast broja ispitanika, što može upućivati na nespremnost socijalnih radnika za sudjelovanje.

Iz svega navedenog proizlazi opravdana pretpostavka da se kod potencijalnih ispitanika doista radilo o nemotiviranosti i nedostatku solidarnosti, odnosno neprepoznavanju vrijednosti svog doprinosa lokalnoj zajednici. Neovisno o rezultatima vezanima uz sam predmet istraživanja, upravo je razina socijalne osviještenosti i svojevrstne akademske solidarnosti jedan od glavnih nalaza ovoga rada.

Nema rasta bez identifikacije potreba, nema promjene bez individualnog angažmana.

Umjesto pretpostavki o potrebi za edukacijom i osvještavanjem ciljne skupine o psihičkim poremećajima i osobama koje od njih boluju, glavni zaključak ovoga rada usmjeren je na važnost preuzimanja individualne odgovornosti za promjene koje bismo željeli vidjeti oko sebe.

Ovo je istraživanje tek, metaforički rečeno, zagrebalo površinu, no i to je bilo dovoljno da se stvori slika

o društvenim stavovima prema osobama sa psihičkim poremećajima. Nalazi ne ulijevaju optimizam, dapače, govore o nužnosti formalnog i neformalnog, izvaninstitucionalnog obrazovanja stručnjaka, ali i javnosti, o ovoj problematici.

Kako je pokazao odaziv istraživanja, stručnjaci nisu odveć zainteresirani za artikuliranje vlastitih stavova, što ostavlja prostor za pretpostavku o njihovoj angažiranosti i volji za promjenama.

Ipak, ne treba podcijeniti utjecaj edukacije u smanjenju predrasuda. Što je više točnih informacija dostupno, manje je prostora za one netočne koje generiraju nelagodu i strah. U tom segmentu, dakle, itekako ima prostora za organizaciju edukativnih predavanja, tribina, okruglih stolova, ne samo za stručnu, nego i za širu javnost.

Dakako, navedeno nije jedini put do senzibilizacije javnosti. Izvanredan primjer dobre prakse je i kazališna predstava udruge Vrapčići "Zavirite u moj film", nastala 2014. godine, koja profesionalne i amaterske glumce, osobe sa psihičkim poremećajem i one zdrave, spaja u umjetničkoj kreaciji koja se na informativan i destigmatizirajući način bavi temom mentalnog zdravlja. Također, spomenuta udruga ostvarila je i suradnju sa slavonskobrodskom Medicinskom školom, te je učenicima kao dio stručne prakse omogućeno sudjelovanje u aktivnostima udruge i druženje s članovima, što je za svrhu imalo upravo brisanje granica te smanjenje stigme i straha od osoba sa psihičkim poremećajem. Takva praksa bi i u budućnosti mogla poslužiti kao primjer suradnje civilnog društva i institucija te otvoriti vrata stavljanju većeg naglaska na mentalno zdravlje u edukaciji stručnjaka.

Osim toga, ako već ne postoji, ili je minimalno nastojanje društva da se približi osobama sa psihičkim poremećajima i prepozna ih ne samo kao punopravne, nego i vrijedne članove, moguće je djelovati u suprotnom smjeru.

Naime, prema modelu jačanja stigme, ako osoba sa psihičkim poremećajem internalizira predrasude i stereotipe vjerujući da, npr. neće biti produktivna na radnom mjestu zato što ima određenu dijagnozu, to može dovesti do nelagode i socijalne izolacije.

Izolacija uzrokuje slabljenje socijalnih vještina što dovodi do jačanja stigme i daljnjeg povlačenja, zatvarajući tzv. *začarani krug jačanja stigme*.

Internalizacija stigme, odnosno vjerovanje u predrasude okoline, vjerojatnija je i jača kod osoba koje nemaju adekvatnu socijalnu podršku i koje ne njeguju pozitivni socijalni identitet.

Upravo je u tom segmentu neizmjerljivo važna uloga civilnog društva i organizacija poput Udruge Vrapčići koja na inkluzivan način kroz brojne aktivnosti osnažuje samopouzdanje i socijalne vještine svojih članova kako bi im se olakšao proces resocijalizacije nakon akutne faze bolesti i/ili hospitalizacije, te kako bi se smanjila socijalna izolacija i samim time stigma.

Budući da je jedan od najučinkovitijih načina borbe protiv predrasuda upravo izravni osobni kontakt, osnaženi članovi svojom aktivnom participacijom mogu i sami biti nosioci i pokretači pozitivnih društvenih promjena.

LITERATURA

- * Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). Socijalna psihologija. Zagreb: Mate.Havelka, M. (Ur.) (1998.) Zdravstvena psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- * Gruber, E. N. (2011). Kroskulturalna analiza posljedica društvene stigme osoba s psihičkim poremećajima. Popovača: Vemako tisak.
- * Nietzel, M. T., Bernstein D. A., Milich A. (2001). Uvod u kliničku psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- * Sher, L. (2004). Preventing suicide. Qjm, 97(10), 677-680.
- * WHO (2014). Preventing suicide: A global imperative. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/131056/1/9789241564779_eng.pdf?ua=1&ua=1
- * WHO (2014). Mental health: a state of well-being. http://www.who.int/features/factfiles/mental_health/en/
- * Yuker, Harold E. (1970). The Measurement of Attitudes Toward Disabled Persons. New York: Human Resources Center.

PRILOZI

A decorative graphic on a yellow background. It features a large blue circle on the left, a large white circle in the center containing the number '3', and a series of smaller blue and white circles on the right connected by a dotted line. The number '3' is rendered in a bold, yellow, sans-serif font.

3

ISTRAŽIVANJE O GRAĐANSKIM KOMPETENCIJAMA

Autori istraživanja: Marko Kovačić i Nikoleta Poljak

Izdavač: Volonterski centar Osijek
Osijek, 2016.

Ideja istraživanja bila je ponuditi utemeljene argumente za kreiranje i provođenje Demo akademije, obrazovnog programa za demokraciju.

Istraživanje koje je provedeno s ciljem dobivanja presjeka stanja nekih komponenata građanskih kompetencija stanovnika Slavonije i Baranje, a sa svrhom kreiranja obrazovnog programa za demokraciju, ljudska prava i aktivno građanstvo, otkrilo je i apostrofiralo neke relevantne aspekte cjelokupnog društveno-političkog konteksta koje bi trebalo uzeti u obzir pri dizajniranju kurikulumu.

Jedan od tih nalaza svakako je raskorak između percepcije predstavnika organizacija civilnog društva o razumijevanju građana demokracije i civilnog društva i samopercepcije građana o vlastitoj kompetenciji.

Istraživanje je tako potvrdilo sumnje različitih dionika obrazovnog i civilnog sektora da je poznavanje principa i vrijednosti demokratskog političkog sustava relativno površno.

Građani tvrde da poznaju zakonitosti demokratskog političkog poretka što je u jednu ruku točno, no ne razumiju njenu kompleksnost, niti su sposobni multidimenzionalno pristupiti analizi ključnih fenomena. Drugim riječima, prisutna je svojevrsna površnost u samom poimanju vrijednosti demokracije i razumijevanju uloge i strukture civilnog društva.

Ovo sugerira nužnost strukturiranijeg i sveobuhvatnijeg pristupa podučavanja aspekata iz korpusa demokracije i civilnog društva, ali i otkriva kako je pristup civilnog društva, u kojem se pretežito fokusira na slobode koje građani u demokraciji imaju i trebaju zahtijevati, na uštrb odgovornosti – redukcionizam.

Iz toga slijedi kako građanima nedostaje cjeloviti i temeljitiji pogled na samo stanje stvari vezano za demokraciju i civilno društvo, no da je i esencijalno da se organizacije civilnog društva, koje imaju u svojoj misiji razviti razumijevanje tih koncepata, trebaju prilagoditi takvoj društvenoj realnosti.

Redukcionizam je prisutan i kod koncepata kao što je održivi razvoj. Istraživanje je pokazalo kako među građanima, ali i unutar civilnog društva, uglavnom prevladava razmišljanje u kojem je ekološka dimenzija najvažniji segment održivog razvoja, odnosno u kojem se koncept održivog razvoja izjednačuje sa zaštitom prirode. Iako rezultati pokazuju da gotovo 2/3 ispitanika prepoznaje tri temeljna koncepta društvenog razvoja, ponovo se javlja problem kad se od samih ispitanika očekuje da objasne koncepte ili raščlane pojedine komponente.

Građani (uključujući predstavnike civilnog društva) imaju problem jer sam koncept poznaju relativno površno čime se onemogućuje razumijevanje njegove važnosti u cjelokupnoj društvenoj sferi čovjekova života, ali i pacificira potencijalno aktivističko djelovanje pa samim time i *policy* utjecaj.

S tim u vezi zanimljiv je princip odgovornosti.

Naime, sudionici istraživanja smatraju kako je odgovornost za informiranje o pojedinim temama interkulturalizma, dekonstrukciju predrasuda, prepoznavanje diskriminacije upravo na njima samima.

Istraživanje je pokazalo da ispitanici znaju da su predrasude loše, da razumiju kako je izgradnja mira i dijaloga vrijednost koju treba permanentno njegovati i poticati, no kako, na bihevioralnoj razini, vrijednosti koje imaju baš i ne primjenjuju.

Drugim riječima zamjetna je svojevrsna kognitivna disonanca koju organizacije civilnog društva koje žele facilitirati proces pomirenja i suočavanja s prošlošću trebaju adresirati i pomoći u njenom rješavanju.

Jedna od zamjerki građana koja se s tim može povezati deficit je primjera dobre prakse, kako u medijima, tako u okviru civilnog društva.

Građani jednostavno ne dobivaju pozitivne modele koje bi mogli slijediti i primjenjivati u vlastitim zajednicama budući da je djelovanje organizacija civilnog društva i medija usmjereno poglavito na kritiku društvene zbilje, a manjim dijelom na pozitivne strane pojedinih aktera unutar iste.

Zaključno, može se reći kako je istraživanje nedvojbeno pokazalo da je građanima potrebna platforma za raspravu iz koje će učiti o fenomenima koji su bili predmet istraživanja. Građanima je potreban prostor gdje će moći izraziti svoje mišljenje, sučeliti ga sa sugrađanima te dobiti povratnu informaciju o cjelovitosti svoje percepcije i mišljenja o tim fenomenima od strane eksperata. Taj je zaključak posebno vidljiv iz nalaza istraživanja o Europskoj uniji gdje vlada gotovo konsenzus kako stvarne rasprave o EU u Hrvatskoj – nema. Ona se neupitno prihvaća kao jedina opcija, bez iskonskog kritičkog odmaka o njenoj prirodi.

Nije neobično stoga što građani transponiraju nezadovoljstvo svojim standardom na Europsku uniju, bez jasnog razumijevanja njenog utjecaja i dosega djelovanja. Civilno društvo koje bi trebalo stvoriti poticajno okruženje za svojevrsnu dijalektiku, sukladno nalazima ovog istraživanja, čini to manjkavo, odnosno ne stvara okruženje u kojem bi se iz rasprave i povratne informacije od strane stručnjaka formirali jasni stavovi i razvile vještine nužne za aktivno i iskonsko življenje demokracije.

Iz navedenih zaključaka i nalaza istraživanja nekoliko je preporuka kreatorima programa *Demo akademije*.

PREPORUKE ZA RAZVOJ KURIKULUMA JEDNOGODIŠNJEG NEFORMALNOG PROGRAMA OBRAZOVANJA ZA DEMOKRACIJU, LJUDSKA PRAVA I AKTIVNO GRAĐANSTVO NAMIJENJENOG PREDSTAVNICIMA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA, MANJINAMA I AKTIVNIM POJEDINCIMA

Provedeno istraživanje nedvojbeno je pokazalo kako je na području Slavonije i Baranje i dalje potrebno raditi na razvoju građanskih kompetencija među građanima. S jedne strane zamjetan je deficit pojedinih znanja građana o aktivnom sudjelovanju u demokratskim procesima, ali i nedovoljna kapacitiranost organizacija civilnog društva koje (bar nominalno) nude takve programe. Budući da je neformalno obrazovanje komplementarno formalnom u kojem trenutno ne postoji dovoljan obuhvat ishoda učenja o građanskim kompetencijama, jedna je od preporuka, što je i polazna pretpostavka ovog istraživanja, **uspostaviti program neformalne edukacije koji će biti usmjeren na jačanje građanskih kompetencija zainteresiranim pojedincima.**

Istraživanje je nadalje pokazalo da građani uglavnom vladaju temeljnim konceptima iz područja demokracije, ljudskih prava, izgradnje mira, održivog razvoja, društvene kohezije, Europske unije, no kako su ta znanja, ali i stavovi, još uvijek nedovoljno izgrađeni. Upravo iz tog razloga, kako je istaknuto u kvalitativnom istraživanju, teško je očekivati održivi razvoj zajednice jer cijeli proces društvenog angažmana nije dovoljno snažan niti brz. Za očekivati je da će **program koji bi se trebao ravnomjerno fokusirati i na znanja i na vještine, ali i posljedično na izgradnju pozitivnih stavova o demokratskim procesima, biti katalizator društvene promjene u zajednici.**

Što se samog kurikuluma tiče, ispitanici su vrlo jasno istaknuli kako je za adekvatan i bolji povrat kompetencija u programu **nužno pristupiti koristeći model iskustvenog učenja.** Vidljivo je da ispitanici pokazuju bolje razumijevanje pojmova s kojima se sami susreću, dok je identičan nalaz potvrđen u kvalitativnom dijelu istraživanja gdje su se respondenti, pozivajući se na vlastito iskustvo, složili kako je kombinacija

praktične primjene koncepata te njihova teorijska konceptualizacija potom, dobitni model za poticanje promišljanja i boljeg usvajanja materije.

Pritom je važno imati na umu kako je sve koncepte o kojima je bilo riječi u ovom istraživanju potrebno **operacionalizirati i konkretizirati kako bi se dekonstruirali i povezali s iskustvom polaznika, a tek onda transponirati u apstraktnije i šire teorijske modele.**

S obzirom na nalaze istraživanja preporuka je da se **pri kreiranju kurikuluma *Demo akademije* pozornost obrati na poticanje *grassroot* aktivizma, poticanje participacije (bilo društvene, bilo političke) u kontekstu praktičnih vještina organizacije istih.**

Ispitanici su u istraživanju u velikom postotku izjavili da odobravaju različite vidove neformalne participacije, dok su organizacije civilnog društva istaknule kako uglavnom ne koriste navedene metode (npr. u manjoj mjeri organiziraju peticije).

Program **Demo akademije** tako bi trebao **polaznicima ponuditi vještine, ali i motivaciju za korištenje neformalnih vidova političkog aktivizma u svrhu razvoja zajednice.**

Kvalitativnim istraživanjem nedvojbeno je istaknuta potreba za boljim uvidom u proces kreiranja javnih politika. Predstavnici udruga, ali i javnih institucija prepoznali su deficit u ovom području te smatraju da im je **potrebno objasniti sam proces kreiranja javnih politika s posebnim naglaskom na uključivanje građana u aspekte navedenog procesa.**

Samim time, osnažile bi se organizacije za zagovaranje što je također prepoznato kao važno područje za kojim postoji edukacijska potreba.

Organizacije civilnog društva, ali i građani, nominalno razumiju kako je moguće i potrebno utjecati na procese donošenja odluke, bilo na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini, no nemaju alata (niti znanja, niti vještina) kojim bi se uključili u taj pothvat.

Stoga je jedna od preporuka **uvrstiti temu o javnim politikama i sudjelovanju građana u kreiranju istih u kurikulum *Demo akademije* kao posebnu temu** s obzirom na jasnu potrebu koja je istaknuta u istraživanju.

Osim javnih politika, predstavnici civilnog društva izrazili su želju i potrebu za razvojem kompetencija u području komunikacijskog menadžmenta, načina i više prilika za umrežavanje, kao i vještina zagovaranja. Pritom se posebno istaknula tema komunikacije sa zainteresiranim javnostima, od medija preko građana do donositelja odluka. Budući da ove teme nisu bile inicijalno zamišljene kao dio kurikulumu *Demo akademije*, preporučuje se da se istima pristupi transkurikulumski. To je moguće učiniti prilagodivši metodiku svakog modula na način da se **moduli ne fokusiraju isključivo na supstancu aktivnog građanstva, već i na formu kako tu supstancu postići.**

Premda je to kompleksniji pristup koji istiskuje ekstenzivniju pripremu predavača i potencijalno produžuje trajanje svakog modula, za očekivati je da će kombinacija koncentracije i na sadržaj i na način kanaliziranja sadržaja imati benevolentan utjecaj na sektor civilnog društva, ali i na građansko društvo.

Cjelovito istraživanje možete preuzeti s mrežne stranice www.demoakademija.vcos.hr

IZJAVE POLAZNIKA DEMO AKADEMIJE

ANDREJ FLAUDER

„Demo akademija nam je pružila jedno od rijetkih mogućnosti čuti vrhunske predavače iz Hrvatske, poneke i iz daljnjih dijelova Europe, za čija predavanja bismo inače morali platiti i čekati u redu ili upisati fakultet, a ovako smo imali prilike to napraviti besplatno vikendima u Osijeku“.

„Naravno, najviše se naglašavala važnost demokracije, potencijali Europske unije, ujedinjavanje zemalja, zajednički cilj cijeloga svijeta da postignemo neki viši životni standard. Teško mogu izdvojiti samo jednu temu kao najbitniju“

Andrej Flauder

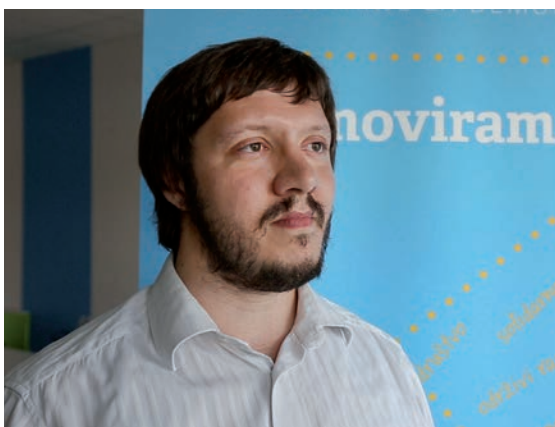

JADRANKA ANTUNOVIĆ

„Moram reći da sam na tjednu cjeloživotnog učenja u devetom mjesecu rekla da mi je kao nezaposlenoj osobi u Republici Hrvatskoj ovo najbolje iskustvo koje mi se desilo u životu. Toliko veliko znanje, proširivanje horizonata, a istovremeno otvaranje nekih novih pitanja nisam uopće očekivala.“

Fantastični predavači, mogućnost iščitavanja, što iz njihovih predavanja, što iz literature koju su nam predložili, otvara vam velike mogućnosti i vidike.“

Jadranka Antunović

VIKTOR ŠKOFLEK

„Ono s čim ću otići s Demo akademije je osjećaj napora, ali također veliko zadovoljstvo, jer dobiti mogućnost danas u Slavoniji, gdje svi odlaze van i svi bježe, dobiti mogućnost raditi s ovakvim predavačima, s ovakvim timom ljudi od 30 osoba koje su iz civilnog društva, koje se bave time što je doista bitno, razvojem društva kakvo želimo je nešto nevjerojatno.“

„Svima bih preporučio ovaj program i vjerujem da će se u budućnosti nastaviti razvijati.“

Viktor Škoflek

MIRNA GRBEC

„Ono što nosim s ove Demo akademije je spoznaja da ja mogu djelovati, da mogu nešto poduzeti u svojoj lokalnoj zajednici, možda i šire, što će utjecati kao dobra promjena. Vrijeme ovdje uloženo je vrijeme za budućnost

„Ja sam doista zahvalna na ovoj organizaciji, na svemu onome što nam je pruženo, što nam je primjereno dano, na perfektnim predavačima, čije ćemo misli sigurno nositi sa sobom u život i što smo imali tu mogućnost, ovdje u Osijeku, besplatno dobiti znanja koja su nam potrebna za kvalitetan život u građanskom društvu i aktivno građanstvo.“

Mirna Grbec

VOLONTERSKI CENTAR OSIJEK

Volonterski centar Osijek osnovan je na Međunarodni dan volontera 5. prosinca 2005. godine.

Usmjereni smo ka viziji otvorenog demokratskog društva zasnovanog na aktivizmu, solidarnosti, povezanosti i povjerenju.

Naša misija je biti inspiracija i podrška aktivnom sudjelovanju građana, razvoju volonterstva i civilnog društva. Otvoreni smo svim građanima, a naše djelovanje utemeljeno je na načelima solidarnosti, humanosti, nenasilja, uvažavanja različitosti, suradnje, odgovornosti, transparentnosti, ekonomičnosti, samostalnosti i neovisnosti.

Nastojimo biti inovativni u svom djelovanju, promovirati pozitivno djelovanje pojedinaca u zajednici te stvarati prostor i mogućnosti istaknutog učenja i razvoja.

Volonterski centar Osijek posvećen je razvoju civilnog društva i volonterstva kroz:

- poticanje aktivnog djelovanja građana;
- jačanje društvenog kapitala, međusobnog povjerenja i solidarnosti među pripadnicima različitih društvenih grupa;
- stvaranje poticajnog okruženja;
- jačanje održive infrastrukture;
- razvoj odgovorno vođene i učinkovite organizacije s pozitivnim utjecajem u zajednici koja kontinuirano ulaže u razvoj organizacijskih resursa.

PRONI CENTAR ZA SOCIJALNO PODUČAVANJE

PRONI Centar za socijalno podučavanje osnovan je 1998. godine kao udruga građana usmjerena cjelovitom društvenom razvoju. Posebnu pozornost u svom radu posvećujemo osobnom, profesionalnom i društvenom razvoju mladih, uvažavajući sve oblike različitosti. U tom radu koristimo pristup koji počiva na metodama socijalnog podučavanja i rada s mladima, te načelima organizacije koja kontinuirano uči.

Naš cilj je društvo u kojem mladi aktivno i odgovorno sudjeluju u procesima donošenja odluka i preuzimaju odgovornost za razvoj demokracije i društva. Stoga je temelj našega rada razvoj osobnih potencijala mladih i poticanje njihovog sudjelovanja u društvu kao aktivnih odgovornih i savjesnih građana.

U svom djelovanju koristimo različite strategije rada:

- zagovaranje afirmativne politike prema mladima te kreiranje i provedba programa djelovanja za mlade na svim razinama;
- razvoj i provedba kvalitetnih obrazovnih programa i modela društvenog rada s mladima zasnovanih na neformalnom i socijalnom obrazovanju;
- promicanje cjelovitog društvenog razvoja pružanjem potpore organizacijama civilnog društva te osnaživanje pojedinaca i grupa aktivnih u lokalnim zajednicama;
- razvoj partnerstava i njegovanje suradnje s različitim su-dionicima (organizacije civilnog društva, organizacije mladih, lokalne, regionalne i nacionalne vlasti, javne institucije, poslovni subjekti);
- prijenos i razmjena pozitivnih praksi društvenog razvoja u Hrvatskoj i Europskoj uniji.

Zahvaljujemo se svima koji su svojim idejama i angažmanom pomogli osmišljavanju i uspješnoj provedbi Demo akademije.

Volonterski centar Osijek

DEMO akademija
raznolik program za raznoliko društvo

VOLONTERSKI centar Osijek

PRONI Centar za socijalno podučavanje

safu | SREDIŠNJA AGENCIJA ZA
FINANCIIRANJE I UGOVARANJE

Projekt sufinancira

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt financira

Europska unija

ISBN: 978-953-56773-2-1